

Utvärdering av utbildning i orientaliska och afrikanska språk samt Mellanösternkun- skap vid svenska universitet

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

**Utvärdering av utbildning i orientaliska- och afrikanska språk samt
Mellanösternkunskap vid svenska universitet**

Utgiven av Högskoleverket 2004

Högskoleverkets rapportserie 2004:9 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Karin Agélii**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, mars 2004

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Högskoleverkets beslut	7
Utvärdering av orientaliska och afrikanska språk samt Mellanösternkunskap	7
Högskoleverkets reflektioner	9
Utvärderingsmodellen	11
Uppdraget	11
Modellens bas, ansats och moment	11
Utvärderade lärosäten och avgränsningar	12
Genomförande	14
BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT	
Missiv	17
Utvärdering av orientaliska och afrikanska språk samt Mellanösternkunskap	17
Konklusioner	19
Generella ämnesövergripande konklusioner	19
Specifika konklusioner för de semitiska språken, indologiämnen, afrikanska språk och Mellanösternkunskap	22
Bedömargruppen och dess referensram	31
Ämnespresentation	35
Afrikanska språk och swahili	35
De semitiska språken	36
Assyriologi	38
Mellanösternkunskap	40
Indologi	42
Hindi	43
Tamil	43
Sydasienskunskap	44
Jämförande indoeuropeisk språkforskning	44
Iranska språk inklusive kurdiska	45
Turkiska språk	47
Utvärderade ämnen vid berörda lärosäten	49
Göteborgs universitet	49
Lunds universitet	60
Stockholms universitet	71
Uppsala universitet	82
Diskussion	115
Studenter och pedagogiska aspekter	117
Doktorander och forskarutbildning	120
Internationalisering	124
Appendix	127
Jämförande indoeuropeisk språkforskning vid Göteborgs universitet	127
Basfakta för utvärderingsområdet som helhet	128
Basfakta för universiteten	129
Delkurser i tabellform för respektive lärosäte	139

Sammanfattning

I utvärderingsrapporten presenteras resultaten från granskning av utbildning på grund- och forskarutbildningsnivå i följande 16 examensämnen; afrikanska språk, arabiska, arameiska/syriska, assyriologi, hebreiska, hindi, indologi, iranska språk, jämförande indoeuropeisk språkforskning, kurdiska, Mellanösternkunskap, swahili, Sydasienskunskap, tamil samt turkiska språk.

Samtliga utvärderade ämnen, utom möjligen arabiska, kan betecknas som ytterst små med hänsyn till antal studenter, doktorander och lärare/forskare samt med hänsyn till deras representation vid olika lärosäten. I flera av de utvärderade ämnena erbjuds utbildning endast vid ett enda lärosäte i landet.

I rapporten, som består av en inledande kort del som Högskoleverket ansvarar för samt en del som bedömargruppen ansvarar för, ges en allmän presentation av de ämnen som berörs. Dessutom presenteras styrkor, svagheter, hot och möjligheter för var och en av de 16 utvärderade examensutbildningarna specifikt. Bedömargruppens rapport innefattar även jämförande presentationer av läget inom de utbildningsområden – semitiska språk som här innefattar arabiska, arameiska/syriska samt hebreiska, indologi inklusive hindi, tamil och Sydasienskunskap, afrikanska språk inklusive swahili samt Mellanösternkunskap – som finns vid fler än ett lärosäte.

Bedömargruppen pekar på en rad problem som är mer eller mindre gemensamma för samtliga utvärderade ämnen, t.ex. att det nuvarande tilldelningssystemet missgynnar dessa studieintensiva ämnen med ett konstant lågt antal studenter, att lärarresurserna i allmänhet är för få och måste stärkas för att minska utbildningarnas sårbarhet samt att forskarutbildningarna behöver utvecklas i teoretiskt och metodiskt hänseende.

Vikten av att få till stånd reella och formaliserade samverkansformer, nationellt och nordiskt, för de olika språkområdena framhålls. Närmare samverkan mellan institutioner och ämnen/ämnesområden vid de enskilda lärosätena är också nödvändig.

Bedömargruppens rapport avslutas med en diskussion om frågor som ekonomi och organisation, studentinflytande, forskarutbildning och doktorandernas situation. Högskoleverket ifrågasätter, på basis av bedömargruppens rapport, examensrätten för kandidat- och magisterutbildningar i hebreiska vid Göteborgs universitet samt i hindi, kurdiska och tamil vid Uppsala universitet. Högskoleverket anser att Lunds universitet inte har tillräckliga förutsättningar för att bedriva forskarutbildning i semitiska språk samt att Uppsala universitet inte har tillräckliga förutsättningar att bedriva forskarutbildning i assyriologi, indologi, iranska språk, jämförande indoeuropeisk språkforskning, semitiska språk samt turkiska språk.

Högskoleverkets beslut

Rektor
Göteborgs universitet
Lunds universitet
Stockholms universitet
Uppsala universitet

Utvärderingsavdelningen
Karin Agélii
BESLUT
2004-03-30
Reg.nr 643-3903-02

Utvärdering av orientaliska och afrikanska språk samt Mellanösternkunskap

Högskoleverket finner att grundutbildningarna i arabiska vid Göteborgs universitet, arabiska, hebreiska samt Mellanösternkunskap vid Lunds universitet, arabiska och indologi vid Stockholms universitet, arabiska, arameiska/syriska, assyriologi, hebreiska, indologi, iranska språk, jämförande indoeuropeisk språkforskning, swahili, Sydasienskunskap samt turkiska språk vid Uppsala universitet håller tillfredsställande akademisk kvalitet.

Högskoleverket finner vidare att forskarutbildningarna i afrikanska språk och arabiska vid Göteborgs universitet samt i arabiska och indologi vid Stockholms universitet håller tillfredsställande akademisk kvalitet. För ovanstående grund- och forskarutbildningar kommer en uppföljning av utvärderingen att göras inom tre år.

Högskoleverket finner anledning att ifrågasätta kandidat- och magisterexamensrätterna i hebreiska vid Göteborgs universitet samt i hindi, kurdiska och tamil vid Uppsala universitet. Utbildningarna brister i den kritiska och kreativa miljön med avseende på lärarresurser. Högskoleverket anmodar Göteborgs universitet och Uppsala universitet att avhjälpa bristerna inom ett år varefter Högskoleverket gör en uppföljning där de två universiteterna ska redogöra för de åtgärder som vidtagits. Därefter kommer Högskoleverket att ta ställning till om det finns skäl att återkalla nämnda examensrätter.

Högskoleverket anser att Lunds universitet saknar tillräckliga förutsättningar för att bedriva forskarutbildning i semitiska språk och att Uppsala universitet saknar tillräckliga förutsättningar för att bedriva forskarutbildning i assyriologi, indologi, iranska språk, jämförande indoeuropeisk språkforskning, semitiska språk samt turkiska språk. Vid båda lärosätena gäller bristerna den kritiska och kreativa miljön och avsaknad av obligatorisk vetenskapsteori och -metodorientering. För närmare redovisning hänvisas till bedömargruppens rapport, företrädesvis avsnitten konklusioner, bedömargruppens synpunkter och rekommendationer för berörda utbildningar samt diskussion.

Högskoleverket uppmanar Lunds och Uppsala universitet att inom ett år inkomma med en redogörelse för vilka åtgärder som vidtagits angående bristerna. Därefter kommer Högskoleverket att överväga om det finns anledning

att tillskriva regeringen i fråga om Lunds och Uppsala universitets förutsättningar att bedriva forskarutbildning i nämnda ämnen.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskansler Sigbrit Franke efter föredragning av projektansvarig Karin Agélii, i närvaro av kanslichef Lennart Ståhle och avdelningschef Ragnhild Nitzler.

Sigbrit Franke

Karin Agélii

Kopia: Utbildningsdepartementet
Ledamöter i bedömagruppen.

Högskoleverkets reflektioner

Högskoleverket tackar bedömargruppen för ett omfattande och väl genomfört arbete med granskningen av de 16 små examensämnen som ryms inom ramen för utvärderingsområdet Orientaliska och afrikanska språk samt Mellanösternkunskap. Rapporten ger goda allmänna och ämnesspecifika presentationer och konklusioner.

De ämnen som ingår i föreliggande rapport kännetecknas av att i större eller mindre utsträckning dela de huvudsakliga problem som de s.k. småspråken har i det svenska akademiska systemet. Problemen är kända sedan länge och har senast beskrivits och analyserats i den utredningsrapport ”*Att vara eller inte vara – Frågan om småspråkens framtid i den svenska högskolan – ett regeringsuppdrag*” som Högskoleverket skrev 2002/03 på regeringens uppdrag. I rapporten beskrivs samtliga av de här utvärderade ämnena (Mellanösternkunskap och Sydasienskunskap undantagna) som exempel på små och sårbara akademiska miljöer som, om statsmakterna och andra instanser anser det angeläget att behålla dem, behöver särskilt stöd för att kunna existera i framtiden. I rapporten presenterar Högskoleverket också ett förslag på hur förutsättningarna för Sverige nationellt sett att bedriva fullgod akademisk utbildning i småspråk kan förbättras. Förslaget innebär att lärosäten i framtiden ska få ansöka om nationellt ansvar med tillhörande resurser för ett visst språk eller språkområde.

Resultaten i föreliggande utvärdering förstärker ytterligare nödvändigheten av att regeringen tar ställning och beslutar om en nationell strategi för småspråken. Det handlar här om ämnen med få studenter, knappa lärarresurser och utbildningar som inte kan bära sina egna kostnader i det nuvarande resurstilldelningssystemet. Prestationsgraden, definierad som relationen mellan antalet helårsprestationer och helårsstudenter, är överlag låg, i allmänhet runt 53 procent, även om arabiska i Lund avviker med 74 procent. Vissa forskarutbildningar saknar obligatoriska teori- och metodinslag och de få doktorander som finns har en osäker situation både vad gäller antagning, finansiering och handledning. I flertalet fall saknas bihandledare och det finns ingen möjlighet att byta handledare om problem skulle uppstå, helt enkelt för att ämnet bara har en enda lärare.

Den kritiska och kreativa miljö, som är det som karakteriserar högre utbildning, går i många fall inte att upprätthålla när också seminarier tillhör undantagen. Enstaka doktorander, som skulle kunna mötas genom ett utökat samarbete såväl inom universitetet som på nationell och nordisk nivå, får inte heller denna stimulans genom att vissa småämnen fungerar som isolerade öar. Internationella studentutbyten lyser med sin frånvaro på de flesta håll. Undantaget är Lunds universitet som har skrivit ett formellt avtal med ett arabiskt universitet. Inget av lärosätena utnyttjar heller möjligheterna till utbyte inom Sokrates/Erasmus.

Den ovan beskrivna dystra bilden av de orientaliska språken får dock inte skymma det faktum att det finns eldsjälar runt om i landet som lägger ner ett stort arbete i utbildningarna och att det finns många nöjda studenter som finner sina ämnen intressanta. Lärosätena försöker förvisso bidra till att höja kvaliteten inom ämnena och Stockholm, Lund och Uppsala har vidtagit organisatoriska förändringar i riktning mot större enheter med avsikt att detta ska leda till mera samarbete och bättre utnyttjande av befintliga resurser.

Högskoleverket menar dock att om en ensam lärare ska ansvara för utbildning upp till kandidat- och magisterexamensnivå i dessa ämnen, ska denna vara tillsvidareanställd samt inneha lägst doktorsexamen i ämnet. Grundutbildningarna i hebreiska vid Göteborgs universitet samt hindi, kurdiska och tamil vid Uppsala universitet uppfyller inte detta minimikrav, varför Högskoleverket ifrågasätter kandidat- och magisterexamensrätten för dessa utbildningar.

Högskoleverket anser att forskarutbildningarna i semitiska språk vid Lunds universitet samt i assyriologi, indologi, iranska språk, jämförande indoeuropeisk språkforskning, semitiska språk samt turkiska språk vid Uppsala universitet har sådana brister i den kreativa och kritiska miljön att de inte uppfyller vad som krävs för att inneha examensrätt för forskarutbildning. Högskoleverket finner det inte meningsfullt att påtala enskildheter som ska åtgärdas inom en viss tid, eftersom det knappast låter sig göras. Högskoleverket är väl medvetet om att Uppsala universitet har nationellt ansvar för ämnena iranska språk och turkiska språk (och swahili) och att ansträngningar görs för att förbättra situationen. Mot bakgrund av de samlade resultat som framkommit i utvärderingen finner Högskoleverket det viktigt att berörda lärosäten överväger om och i så fall vilka av de orientaliska språken som ska erbjudas i framtiden.

Utvärderingsmodellen

Uppdraget

På regeringens uppdrag utvärderar Höskoleverket, under en sexårsperiod, svensk högre utbildning i alla huvudämnen i examen på grund- och forskarutbildningsnivå, samt all högre utbildning som leder till en yrkesexamen (i propositionen 1999/2000:28 *Studentinflytande och kvalitetsutveckling* presenteras regeringsuppdraget närmare). I dessa ämnes- och programutvärderingar står utbildningarnas kvalitet i fokus och de huvudsakliga syftena med utvärderingarna är:

- att bidra till utbildningarnas och utbildningsanordnarnas egen kvalitetsutveckling,
- att granska om utbildningarna svarar mot mål och bestämmelser i högskolelag och högskoleförordning,
- att ge information till olika intressenter, bl.a. studenter inför deras val av utbildning.

Modellens bas, ansats och moment

Höskoleverkets utvärderingsmodell (information om modellens utgångspunkter, kvalitetsaspekter och tillvägagångssätt finns på Höskoleverkets webbplats www.hsv.se) baseras på så kallad kollegial bedömning ("peer review") vilket innebär att en extern grupp sakkunniga, utvalda av Höskoleverket i samråd med de utvärderade instanserna, bedömer och tolkar utbildningskvaliteten. I bedömargruppen ingår alltid minst en student på grundutbildningsnivå och en doktorand.

Utvärderingsmodellen har vidare en förklaringsinriktad ansats. Det betyder att bedömningen av utbildningarnas kvalitativa nivå inte enbart grundas på bedömning av utbildningsverksamhetens resultatasppekter. Utgångspunkten är istället hur utbildningsverksamhetens förutsättningar, genomförande och resultat samspelar inbördes.

Utvärderingsmodellen har fyra grundmoment som vanligen genomförs inom ett till ett och ett halvt års tid.

- En självvärdering som genomförs av de utvärderade enheterna. Självvärderingen utgår från Höskoleverkets anvisningar och mynnar ut i en rapport som förväntas ge information om förutsättningarna för samt genomförandet och resultaten av den utvärderade utbildningsverksamheten.
- Platsbesök med bedömargruppen vid de lärosäten som ansvarar för de utvärderade utbildningarna. Syftet är att ge kompletterande och fördjupad kunskap om förhållandena vid utbildningsenheten.

- Publicering av en utvärderingsrapport som innefattar bedömargruppens beskrivning av kvaliteten inom de utvärderade utbildningarna samt Högskoleverkets besked om eventuella ifrågasättanden av examensrätter inom utvärderingsområdet.
- En återkopplingskonferens där resultat från utvärderingen diskuteras med berörda utbildningsanordnare samt eventuella andra intressenter. Konferensen äger rum 3–5 månader efter publicering av utvärderingsrapporten. Dessutom sker senast tre år efter utvärderingen ytterligare uppföljningar av utvecklingen inom det utvärderade området.

Utvärderade lärosäten och avgränsningar

De utbildningar/ämnen som ingår i utvärderingen baseras på en klassificering av utbildningsområden som har gjorts tidigare av Statistiska centralbyrån. Det bör påpekas att de språk som inryms i klassificeringen av orientaliska språk utgör en snäv tolkning av begreppet. År 2005 ska Högskoleverket genomföra en utvärdering av indonesiska, japanska, kinesiska, koreanska och thai, som vanligen också räknas som orientaliska språk.

I utvärderingen av orientaliska och afrikanska språk samt Mellanösternkunskap berörs följande fyra lärosäten/institutioner:

Göteborgs universitet: institutionen för orientaliska och afrikanska språk.

Lunds universitet: klassiska och semitiska institutionen.

Stockholms universitet: institutionen för orientaliska språk.

Uppsala universitet: institutionen för filologi och lingvistik.

Även om antalet berörda lärosäten är begränsat till fyra är utvärderingen mycket komplex ämnesmässigt sett. Den omfattar 33 granskningar av utbildningar (21 på grund- och 11 på forskarutbildningsnivå) i 16 huvudämnen för examen enligt nedanstående.

- Afrikanska språk:
Forskarutbildning: 1 granskning (Göteborg)
- Arabiska:
Grundutbildning: 4 granskningar (Göteborg, Uppsala, Lund, Stockholm)
Forskarutbildning: 2 granskning (Göteborg, Stockholm)
- Arameiska/syriska:
Grundutbildning: 1 granskning (Uppsala)
- Assyriologi:
Grundutbildning: 1 granskning (Uppsala)
Forskarutbildning: 1 granskning (Uppsala)

- Hebreiska:
Grundutbildning: 3 granskningar (Göteborg, Lund, Uppsala)
- Hindi:
Grundutbildning: 1 granskning (Uppsala)
- Indologi:
Grundutbildning: 2 granskningar (Uppsala, Stockholm)
Forskarutbildning: 2 granskningar (Uppsala, Stockholm)
- Iranska språk:
Grundutbildning: 1 granskning (Uppsala)
Forskarutbildning: 1 granskning (Uppsala)
- Jämförande indoeuropeisk språkforskning:
Grundutbildning: 1 granskning (Uppsala)
Forskarutbildning: 1 granskning (Uppsala)
- Kurdiska:
Grundutbildning: 1 granskning (Uppsala)
- Mellanösternkunskap:
Grundutbildning: 1 granskning (Lund)
- Semitiska språk:
Forskarutbildning: 2 granskningar (Lund, Uppsala)
- Swahili:
Grundutbildning: 1 granskning (Uppsala)
- Sydasienkunskap:
Grundutbildning: 1 granskning (Uppsala)
- Tamil:
Grundutbildning: 1 granskning (Uppsala)
- Turkiska språk:
Grundutbildning: 1 granskning (Uppsala)
Forskarutbildning: 1 granskning (Uppsala)

Berörda institutioner och andra kan ha examensrätt i ämnen inom utvärderingsområdet fastän de inte har blivit granskade i denna utvärdering. Beslut om att inkludera eller exkludera viss utbildning har tagits i samråd med lärosätena. I de fall utbildningar har exkluderats från utvärderingen har detta

vanligen berott på att kurser på kandidat/magisternivå inte givits under en längre period, inklusive år 2003 (det år som utvärderingen genomfördes). En anledning till att kursverksamhet inte ges regelbundet varje år, så kallad periodisering, är brist på studenter. Andra anledningar är strategisk/ekonomisk prioritering av andra ämnen eller av baskurser på A- och B-nivå inom ett ämne, i syfte att bredda rekryteringsunderlaget för framtida kandidat-/magisterkurser och till forskarutbildning. Beslut om att inte företa utvärdering har även fattats på basis av att utbildningen i ämnet är så ny att ingen student ännu har nått examensnivå, som t.ex. är fallet med Mellanösternkunskap vid Centrum för Mellanösternkunskap vid Göteborgs universitet.

Trots att Uppsala universitet önskade det, har bedömargruppen inte genomfört någon specialgranskning av lärosätets orientalistikprogram. Anledningen är helt enkelt att orientalistik inte är ett självständigt examensämne. De studerande på programmet erhåller istället examen i ett språkämne. Programmet har därför beaktats i granskningen av berörda språkämnen vid Uppsala universitet. Det nämns även i andra sammanhang.

Arabiska är det största av de utvärderade examensämnena i fråga om kursutbud, lärarstyrka och antal studenter/doktorander, och det är det enda utvärderade ämne som ges på både grund- och forskarutbildningsnivå vid samtliga berörda lärosäten. Högskoleverket/bedömargruppen har därför lagt lite extra vikt på beskrivning och granskning av arabiska.

Genomförande

I november 2002 arrangerade Högskoleverket ett upptaktsmöte för berörda lärosäten varefter dessa påbörjade självvärderingsprocessen. Under perioden december 2002 till mars 2003 tillfrågades och förordnades ordförande och bedömare/sakkunniga i bedömargruppen och under en heldag i april 2003 introducerades utvärderingsuppdraget för gruppen. Under april till juli sände lärosätena sina självvärderingar till Högskoleverket. Under två heldagar i juni 2003 diskuterade bedömargruppen och Högskoleverkets handläggare bland annat kvalitetsaspekter/referensramar för kvalitetsbedömning av de utvärderade ämnena samt projektorganisation/arbetsfördelning. Under en heldag i augusti 2003 diskuterade bedömargruppen lärosätenas självvärderingar samt förberedde sig för platsbesöken som genomfördes under en sammanhängande veckolång turné i september/oktober. Därefter möttes hela bedömargruppen vid fem tillfällen under november 2003 till februari 2004 för att diskutera rapportens innehåll och struktur. I mars 2004 publicerades föreliggande utvärderingsrapport och en uppföljningskonferens med och för företrädare för de utvärderade ämnena planeras till hösten 2004.

Karin Agélii har varit ansvarig handläggare vid Högskoleverket. Den bedömargrupp som Högskoleverket anlidade samt de specifika referensramar som gruppen har haft under utvärderingsarbetet presenteras utförligt i bedömargruppens rapport.

BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT

Missiv

Till Högskoleverket

Utvärdering av orientaliska och afrikanska språk samt Mellanösternkunskap

Högskoleverket genomförde 2003 en utvärdering av grundutbildningen i ämnen arabiska, hebreiska, arameiska/syriska, assyriologi, indologi, hindi, tamil, jämförande indoeuropeisk språkforskning, iranska språk, kurdiska, turkiska språk, swahili, samt i områdesstudierna Mellanösternkunskap och Sydasienskunskap.

Samtidigt genomfördes en utvärdering av forskarutbildningen i ämnen arabiska, semitiska språk, assyriologi, indologi, jämförande indoeuropeisk språkforskning, iranska språk, turkiska språk samt afrikanska språk.

För bedömningen anlätades en expertgrupp bestående av följande personer:

Professor emeritus Anders Hultgård (ordförande), Uppsala universitet
Professor Bernt Brendemoen, universitetet i Oslo
Professor Kerstin Eksell, Köpenhamns universitet
Professor Arvi Hurskainen, Helsingfors universitet
Dr. phil. Eivind Kahrs, University of Cambridge
Dr. phil. Mogens Trolle Larsen, Köpenhamns universitet
Fil. dr. Anette Månsson, Mälardalens högskola
Adjunkt Sylvia Akar, Helsingfors universitet
Studerande Everett Thiele, Stockholms universitet

Utgångspunkt för gruppens bedömning har varit de kvalitetsaspekter Högskoleverket tillämpar vid de nationella ämnes- och programutvärderingarna. Institutionernas självvärderingar och den information som framkom vid platsbesöken har utgjort den främsta grunden för gruppens bedömningar.

Härmed överlämnas vårt yttrande till Högskoleverket.
Uppsala i mars 2004

För bedömargruppen

Anders Hultgård

Konklusioner

Generella ämnesövergripande konklusioner

Längre grundutbildning

De utvärderade utbildningarna är nybörjarämnena. Språken är högst annorlunda än svenska¹ och talas i regioner som ligger långt från Sverige. Detta komplicerar studenternas inlärningsprocesser. I flera ämnen råder även ett så kallat diglossiförhållande² som gör att inläringen innefattar såväl särskilda skriftspråksstudier som studier av ett eller flera talspråk. Man får därför helt enkelt räkna med att de utvärderade språken kräver längre studietid än europeiska språk. Stockholms universitet har, som en konsekvens därav, utvidgat de utvärderade ämnenas grundutbildning till 120-poängsnivå. Lunds och Göteborgs universitet har utvidgat sina grundutbildningar till 100-poängsnivån medan grundutbildningen i de utvärderade språken vid Uppsala universitet avslutas på 80-poängsnivån.

Med hänsyn till de utvärderade språkens särskilda karaktär och svårighetsgrad anser bedömaregruppen att samtliga utvärderade grundutbildningar, Mellanösternkunskap i Lund undantagen, bör förlänga grundutbildningen åtminstone till 100-poängsnivån. De flesta lärare och studenter förefaller positiva till detta.

Tryggad ekonomi

Flertalet av de orientaliska språk som utvärderas här finns endast vid ett eller två lärosäten i landet. Utbildningarna, arabiska undantaget, har ett konstant, men lågt antal studerande och en ungefärlig produktion på 10 helårsprestationer per lärosäte, några av utbildningarna endast 1–4 helårsprestationer. Medelstillsdelningssystemet, som är baserat på antal studenter samt studentprestation i form av poäng, är förödande för dessa svåra och studieintensiva ämnen som trots små studentgrupper har samma basutgifter som de större, mer högpresterande ämnena.

De speciella ekonomiska stödsystem för småspråk som tillämpas vid de utvärderade lärosätena, är alla olika utformade. Principerna för medelstillsdelning, särskilt till forskarutbildning i de enskilda ämnena, är ofta också oklara och oprecist uttryckta. De berörda utbildningarna skulle gynnas av lokala tillsdelningssystem för grund- och forskarutbildning som tillåter omfördelning av resurser mellan vetenskapsområden. Medelstillsdelningen borde även vila på klara principer som tar hänsyn till lärarnas/forskarnas ”forsknings- och undervisningsproduktion”. Generellt anser bedömaregruppen att den natio-

-
1. Skillnaderna kan beröra såväl tecken- och ljudsystem som ordförråd och satsfogning.
 2. Att det som allmänheten uppfattar som ett enhetligt språk egentligen innefattar två eller flera mer eller mindre olika språk/språkvarianter.

nella prislappsangivelsen för helårsstudenter inom humaniora definitivt bör utgöra lägsta gräns för lärosätenas tilldelning till de utvärderade ämnena. Det administrativa stödet till lärare/forskare och studerande vid de utvärderade utbildningarna måste också tillgodoses. Detta bör särskilt Uppsala universitet uppmärksamma.

Stärkta lärarresurser

Flera av de utvärderade utbildningarna är enlärarämnen, vilket gör deras nationella existens mycket sårbar och sätter stor press på de ensamma lärarna/forskarna. Med ett allmänt minskande administrativt stöd till lärare/forskare och studenter blir pressen ännu större. Då studentunderlaget är litet vågar avdelningarna/institutionerna inte binda upp sig med långsiktiga personalkostnader, vilket får förödande konsekvenser då långsiktig planering och kontinuitet i verksamheten försvåras samt genom att den vetenskapliga grunden i ämnena på sikt hotas. Exempel på redan kännbara effekter för studenterna/doktoranderna är brist på information/framförhållning om kursverksamhet o dyl., uteblivna kurser och handledning samt mycket självstudier.

Att ämnen företräds av en ensam hel- eller deltidsanställd lärare är naturligtvis den yttersta miniminivån i fråga om lärarresurser för examensämnen. Då de utvärderade utbildningarna har så få studenter/doktorander accepterar bedömargruppen denna miniminivå men anser att lärosätena ändå bör sträva efter att följa Högskoleverkets vanliga krav på att minst två disputerade tillsvidarejänster ska vara knutna till en examensämnesutbildning. Bedömargruppen anser vidare att de lärare/forskare som ensamma företräder ett ämne ska vara tillsvidareanställda samt ha disputerat inom ämnesområdet. Det är beklagligt att behöva konstatera att Uppsala universitet (tamil, hindi och kurdiska) samt Göteborgs universitet (hebreiska) inte uppfyllde dessa minimikrav år 2003.

Att tamil och hindi vid Uppsala universitet helt saknar koppling till tillsvidareanställda disputerade lärare är oacceptabelt. Undervisning och administration har i respektive ämne burits upp av en ensam hängiven doktorand på visstids- och timanställningsbas. Lärosätet måste ge ämnena tillräckliga lärarresurser.

Bekymmersamt är också läget för kurdiska vid Uppsala universitet samt hebreiska vid Göteborgs universitet vars respektive lärarstyrkor består av en ensam, engagerad, odisputerad men dock tillsvidareanställd adjunkt. Det är emellertid hoppfullt att båda adjunkterna är antagna till forskarutbildning inom respektive ämnesområde. Lärosätena måste ge lärarna möjlighet att genomföra sina respektive forskarutbildningar.

Nationell samordning

Samverkan och samordning mellan svenska och nordiska lärosäten finns, men behöver stöd och uppmuntran för att kunna utvecklas ytterligare. Potential för ökad samverkan finns särskilt mellan universiteten i Stockholm och Upp-

sala men även mellan universiteten i Göteborg och Oslo samt universiteten i Lund och Köpenhamn.

Klarare strukturerad forskarutbildning

För att stärka doktorandernas rättssäkerhet, garantera det metodologiska och vetenskapliga djupet i utbildningarna samt underlätta för doktoranderna att klara sina studier på avtalad tid, bör forskarutbildningen inom respektive språkområde:

- Inrätta nationella och/eller nordiska forskarskolor.
- Tydliggöra organisationen för antagning till forskarutbildning/utlysning av doktorandtjänster.
- Göra doktorandanställningarna femåriga med undervisnings- och administrativa uppgifter tydligt specificerade.
- Göra deltagande i metodkurser och seminarier obligatoriskt.
- Regelbundet använda biträdande handledare, särskilt för metodik.
- Bygga upp en tydlig struktur kring forskarutbildningen.
- I högre grad anpassa doktorandernas avhandlingsämnen efter handledarnas kompetens.

Interdisciplinära ”stormiljöer” och bättre möjligheter till utlandsstudier

Lärosätena anstränger sig för att skapa stormiljöer (storinstitutioner) som dels ska säkra den kritiska och kreativa miljön för de små ämnena, dels underlätta samverkan mellan språkutbildningar pedagogiskt och ekonomiskt. Dessa stormiljöer fungerar mer eller mindre väl, ekonomiskt, pedagogiskt och socialt. De språkcentrum som nu inrättas i Lund och Uppsala är också exempel på försök att skapa fungerande stormiljöer. Centrumen förväntas leda till ökad samverkan såväl mellan språkämnen på lärosätena som mellan samhälle och högre språkutbildning generellt. De förväntas även ge språkämnen/fakulteten ekonomiska och administrativa fördelar.

Internationaliseringsaspekten har, i denna utvärdering, främst gällt möjligheterna för studenter och doktorander att studera utomlands. Bedömaregruppen anser att kvaliteten i språkutbildningar, mätt i de studerandes kunskaper, ökar om utbildningarna innefattar språkstudier i målspråksregioner. Formaliserade möjligheter till kvalitetssäkrade utlandsstudier är dessutom ett utomordentligt sätt att marknadsföra utbildningarna samt att få språkstudenter att fortsätta upp till examensnivå. Enskilda lärare i de utbildningar som utvärderas har tagit vissa personliga initiativ för att underlätta utlandsstudier. Av de utvärderade lärosätena är det emellertid endast Lunds universitet som har formaliserade avtal med lärosäten i andra länder, fungerande ekvivaleringssystem samt erbjuder tillfredsställande ekonomiska möjligheter via fonder och stipendier för kortare utlandsstudier.

Lärosätena/institutionerna borde också bättre utnyttja de möjligheter till internationellt utbyte som Erasmus/Socratesprogrammet, till exempel det nya

Erasmus Mundus, erbjuder, samt bli bättre på att informera, såväl studenter som företrädare för språkutbildningar, om vart de vänder sig samt hur de gör för att etablera kontakter och avtal etc. för utlandsstudier.

Mer praktisk språkkunskap och metodträning

De utvärderade ämnenas karaktär är ofta tredelad mellan en traditionell filologisk³ inriktning, en mer praktisk inriktning på tal- och skriftkommunikation samt en lingvistisk/språkvetenskaplig inriktning. Speciellt utbildningar som innefattar moderna, nu levande språk, bör beakta balansen mellan dessa inriktningar. Vissa utbildningar erbjuder goda möjligheter för träning i språklaboratorier och flera lärare har utvecklat egna läromedel och pedagogiska metoder för praktisk språkträning. Ändå uttrycker studenterna önskemål om ökad tal- och skrivträning. Ytterligare åtgärder kan vara att erbjuda språkdidaktisk kompetensutveckling till berörda språklärare. Det förefaller också generellt viktigt att de språkvetenskapliga, främst lingvistiska och litteraturvetenskapliga teori- och metodinslagen, ges större utrymme i forskarutbildningen.

Specifika konklusioner för de semitiska språken, indologiämnen, afrikanska språk och Mellanösternkunskap

Nedan presenteras konklusioner ur ett nationellt perspektiv för de ämnen/ utbildningsområden som finns vid flera lärosäten de vill säga de semitiska språken, indologiämnen, afrikanska språk samt Mellanösternkunskap. När det gäller Mellanösternkunskap har endast ett lärosäte berörts i denna utvärdering. Utbildning upp till examensnivå i Mellanösternkunskap finns dock vid flera lärosäten varför bedömargruppen ger ett nationellt perspektiv även på detta ämne. Konklusioner för utbildningarna i assyriologi, jämförande indoeuropeisk språkforskning, iranska språk inklusive kurdiska, samt turkiska språk, som endast finns vid ett lärosäte (Uppsala universitet), presenteras under rubriken Synpunkter och rekommendationer för respektive ämne vid Uppsala universitet.

De semitiska språken

Allmän problematik

De semitiska språken utgjorde i äldre tid ett sammanhållet ämnesområde som studerades utifrån ett traditionellt filologiskt perspektiv. De semitiska språken

3. Filologi (lat. philo'logia "lärd studier", av grek. philologi'a "kärlek till lärdom och litteratur", eg.: "kärlek till "tal""), forskningsgren inom den historiska språkvetenskapen. I vid mening ägnar den sig åt texttolkning som har till yttersta syfte att fastställa det innehåll ett språkligt dokument rymmer. Filologin arbetar bl.a. textkritiskt och studerar litterära alsters samband med andra kulturella aktiviteter. Förr användes ordet även allmännare för att beteckna (historisk) språkvetenskap. (Källa: Nationalencyklopedin)

i sina äldre språkstadier ingår traditionellt i europeisk bildningstradition och deras samband med religionsvetenskap ger dem en särskild position.

Under de senaste decennierna har de semitiska språken utformats olika vid de fyra berörda lärosätena. Framförallt har arabiskan vuxit kraftigt och de övriga semitiska språken minskat i omfång. Generellt gäller vidare att Uppsala universitet fortfarande har en levande tradition av studier i klassisk hebreiska och arameiska; att Göteborgs och Stockholms universitet visar en vetenskaplig profilering på arabiska som modernt språk; och att Lunds universitet kombinerar en textfilologisk och hermeneutisk forskningstradition med en grundutbildning som specialiserats på kommunikativa färdigheter i modern arabiska samt internationalisering.

Förändringen av arabiskans status har inneburit stora omvälvningar för utbildningsområdet. Omvälvningarna innebär att den traditionella textläsningen, som tidigare dominerade både som metod och som inlärningsprocess, har differentierats till a) traditionell filologiskt inriktad textläsning, b) praktisk språkfärdighetsträning och c) modern vetenskaplig metodik för studier av levande språk.

Denna utveckling och problematik är gemensam för samtliga utvärderade lärosäten. För en framgångsrik fortsättning av utbildning och forskning inom semitiska språk krävs att problematiken tydliggörs på det nationella planet. Bedömargruppen anser att en nationell konferens om pedagogik inom ämnesområdet bör hållas vart tredje år.

Att ämnena är små måste kompenseras genom en stormiljö som säkrar kreativitet och kritiskt tänkande. I första hand bör ämnena ingå i större synteser med andra ämnen vid det egna lärosätet. Systematiskt deltagande för doktorander i metodikforsarskolor rekommenderas, liksom seminarierträffar med relevanta metodikämnen, främst lingvistik och litteraturvetenskap. Studiet av semitiska språk bör vidare samordnas mellan närliggande universitet, t.ex. bör semitiska språk i Stockholm samverka med Uppsala, Lund med Köpenhamn och Göteborg med Oslo. Formaliserat samarbete kan till exempel innefatta ett par workshops per termin och regelbundna seminarier. Slutligen vore en nationell eller nordisk forskarskola i semitiska språk önskvärd.

Ett ämnesrelaterat problem är den stora sårbarheten. Om en heltidsanställd lärare är frånvarande en längre tid, till exempel på grund av sjukdom eller tjänstledighet, är det svårt att finna ersättare och ämnet skadas. Goda samverkansformer och kontakter mellan lärosäten och ämnesföreträdare kan dock erbjuda lösningar på detta problem.

Studerandegrupperna är heterogena och studerande med arabiska som modersmål och/eller islamisk bakgrund utgör 10–30 procent av alla studenter på A- och B-nivåerna. De studerande uppfattar generellt den mångkulturella miljön som stimulerande men studenternas olika ingångskunskap medför vissa pedagogiska problem. Engagerade lärare anser dock att de utan större problem kan hantera detta.

Lärarnas forskningsaktivitet är generellt hög för de semitiska ämnena. Examinensresultatens ringa storlek bör vägas mot att mycket forskning produceras inom ämnena samt att forskare/lärare överallt håller kontinuerlig internationell kontakt. Engagerade lärare/forskare med närhet till aktiv och internationellt anknuten forskning kompenserar också i viss mån för den smala miljön.

Arabiska

Arabiskans särskilda utveckling gör att ämnet alltmer kan karakteriseras som ett modernt språkstudium, eller med starka inslag av ett sådant. Antalet studerande har vuxit påfallande under den sista tioårsperioden. Det finns flera skäl att anta att studentantalet fortsätter öka eller stabiliseras på minst nuvarande nivå. Till exempel finns ett allmänt ökande intresse för Mellanöstern som politisk region samt för islam. Mediabevakningen har ökat och resmöjligheterna till regionen förbättrats. Arabiskans ställning förstärks också av att arabiska är, och i den närmaste framtiden kommer att vara, det största enskilda invandrar språket i Sverige (om finskan räknas som ett minoritetsspråk).

Arabiska, som finns vid fyra lärosäten, är väsentligt större som universitetsämne än de andra semitiska språken och övriga språk som behandlas i denna utvärdering. Som universitetsämne producerar arabiskan ungefärligen 20–30 helårsprestationer per år vid varje lärosäte och antalet registrerade studerande är, både i Stockholm och Uppsala, över 50. Arabiskan är således på väg att spränga småämnesgränsen och kan, med god planering från fakulteter och institutioner, komma att bli ett mellanstort språkstudium, att jämföra med spanska eller ryska, åtminstone vid enstaka lärosäten. Fakultetsföreträdare vid alla lärosäten menar att arabiska har en särskild framtidspotential

Jämförelse av särskilda variabler för arabiskan på olika lärosäten

- Arabiska och semitiska språk

I Göteborg och Stockholm studeras arabiska som avgränsat ämne och med tonvikt på moderna språkstadier. Äldre språkstadier ingår dock i utbildningen i klassisk arabiska på grundutbildning och forskarutbildning. Inom forskarutbildningen studeras även ett annat semitiskt språk. I Göteborg studeras hebreiska på samma avdelning. I Uppsala och Lund studeras arabiska inom en äldre semitisk ram. Hebreiska och arameiska och i någon grad etiopiska, förekommer som ämnen på samma institution och forskarutbildningen heter ”semitiska språk”. Gränserna mellan ”arabiska” och ”semitiska språk (med arabiska som huvudämne)” är alltså numera vaga, men den semitiska helhetsmiljön är mer karaktäristisk för Uppsala och Lund.

- Teori och metod

I Göteborg och Stockholm finns tydliga mål och särskilda kurser för teori

och metod både i grundutbildningen och forskarutbildningen. Minst en metodkurs ska vara extern. Metodhandledare används systematiskt.

I Uppsala och Lund saknas teori- och metodkurser för grundutbildningen. Forskarutbildningen innehåller interna metodkurser men inga krav på externa. I Göteborg och Stockholm säkras forskningskvaliteten bl.a. genom att handledarna definierar ramen för avhandlingsarbetena genom sina egna kompetensområden. I Uppsala (i mindre grad i Lund) har man accepterat avhandlingsprojekt inom vitt skilda forskningsfält, även sådana som legat utanför handledarnas kompetensområden.

- Kommunikation och områdesstudium

Lund har en välutvecklad grundutbildning för kommunikation och färdighet i modern arabiska. Även Stockholm har specificerade kurser för kommunikation. I Uppsala prövas olika former men differentieringen är svag. I Göteborg har de kommunikativa aspekterna inte fått så stor uppmärksamhet. Vid samtliga lärosäten finns områdesstudier avseende Mellanöstern. Lund och Uppsala har bäst utvecklade sådana.

- Stormiljö/samverkan

I Göteborg ingår arabiska och hebreiska i institutionen för orientaliska språk. I Uppsala ingick semitiska språk i institutionen för afro-asiatiska språk fram till 2004 då en ny sammanläggning skedde med lingvistik och klassiska språk. Sammanslagningen förväntas ge administrativa spareffekter och kan ge nya möjligheter att utveckla en större kreativ miljö. Det finns en lång tradition av samarbete mellan de semitiska språken och religionsvetenskap samt bibelstudium.

I Lund och Stockholm har man tagit ännu ett steg för att erhålla en mer stimulerande vetenskaplig miljö. I Lund har semitiska språk och Mellanösternkunskap lagts samman med klassiska språk, en process som bygger på gemensamma intressen och samprojekt. Ytterligare samarbete planeras inom det nya Språk- och litteraturcentrum, samt genom ett eventuellt utbyggt samarbete med Köpenhamn (formaliserat inom hebreiskan). I Stockholm ingår arabiska i institutionen för orientaliska språk. Arabiskan har också under det senaste året ingått i olika samarbetsprojekt med institutionen för lingvistik och centrum för tvåspråkighetsforskning. Mellan Stockholm och Uppsala har kontakter inletts som kan leda till samarbete på forskningsnivå.

- Resultat

Stockholm hade 2001/02 drygt 50 helårsstudenter och antalet helårsprestationer, 29,3 var högst i landet. Under den senaste tioårsperioden hade Stockholm 4 disputationer. Lund hade 22, 9 helårsprestationer 2001/02 och den bästa genomströmningen i landet på 74 procent. Antalet disputationer under perioden var 3. Uppsala hade drygt 50 helårsstudenter och

23,8 helårsprestationer 2001/02. Genomströmningen på 48 procent var därmed lägst i landet. Under den senaste tioårsperioden hade Uppsala 3 disputationer samt en arabisk – hebreisk. Göteborg har generellt sett ett lågt studentantal. 2001/02 var antal helårsprestationer 8,4 och endast en disputation skedde under tioårsperioden.

Jämförelsen av grundutbildningarna försvåras av att de är olika långa. I Uppsala räcker det med 3 respektive 4 terminer för kandidat- och magisterexamen, Lund och Göteborg har grundutbildningar omfattande 4 respektive 5 terminer, medan Stockholms grundutbildning omfattar 5 respektive 6 terminer.

Doktorandtiden ligger normalt på 7–8 år (i Uppsala längre). I flera fall håller avhandlingarna dock en kvalitet som ligger väsentligt över allmänna minimikrav. Vid samtliga lärosäten publiceras avhandlingarna vanligen i Acta-serier. De är alltid på engelska eller annat internationellt språk och avsedda för internationell vetenskaplig publik.

Indologiämnen

Sydasieregionen förespås en ledande roll, kulturellt, IT-mässigt och ekonomiskt, inom en överskådlig framtid. Det är därför viktigt att det inom Sverige finns djupgående kunskaper och adekvata utbildningar om Sydasiens språk och kulturer. I Sverige finns indologiutbildning endast vid Stockholms och Uppsala universitet.

Med tanke på indologiområdets breda dimensioner är kompetensen hos enskilda studenter och lärare/forskare alltid en fördjupning inom ett specifikt indologiskt delområde. Det är därför önskvärt att profilerad indologiutbildning får plats vid flera svenska lärosäten. Profilerna kan svårigen fastläggas på administrativ väg utan beror på kompetensen hos de tillsatta ämnesföreträdarna. Detta är uppenbart när man ser på den skiftande profil som indologin har haft i Stockholm och Uppsala samt i Göteborg⁴ de senaste trettio åren.

Att etablera formaliserade samverkansformer mellan indologiutbildningarna, beträffande kursutbud på grundutbildning, seminarieverksamhet, metodkurser och handledning i forskarutbildningen, är också oerhört viktigt. Eventuella framtida möjligheter för lärosäten att dela på examensrätter i ämnet skulle kunna ge möjligheter till utbildning och forskning i flera ämnesdimensioner.

Grund- och forskarutbildningen i indologi vid Stockholm innefattar två huvudinriktningar. Den nyindiska inriktningen begränsar sig, av ekonomiska skäl, till studier av områden och språk inom republiken Indiens gränser, huvudsakligen det nordindiska språket hindi, men inriktningen berör även bengali och urdu. Den forn- och medelindiska inriktningen fokuserar på klassisk sanskrit och dess litteratur i större utsträckning än på vediska studier och den närliggande jämförande indoeuropeiska språkforskningen. Indologin i Stock-

4. Ämnet jämförande indoeuropeisk språkforskning som före år 2000 fanns vid Göteborgs universitet, rymde utbildning i forn- och medelindisk indologi.

holm har dessutom tibetanska som ett särskilt kompetensområde och erbjuder, som enda lärosäte i Sverige, kurser i tibetanska.

Vid Uppsala universitet finns hindi som enskilt examensämne. C- och D-kurser i ämnet inrättades först år 2001. Utbildningen lägger stor vikt vid aktiva färdigheter i modern hindi i tal och skrift. Den erfarna doktorand som ensam har stått för lärarresurserna i ämnet, har tagit en rad initiativ i undervisningen, och trots knappa resurser har en kraftfull utveckling skett under de sista åren, såväl innehållsmässigt som student- och kunskapsmässigt. Det är dock oacceptabelt att ämnet drivs på timplärbasis. Läraren måste ges möjlighet att doktorera och en fast lärartjänst måste inrättas, om ämnet ska ha en chans att utvecklas långsiktigt. Alternativet är att låta hindi bli en inriktning inom indologjämnnet, som fallet är vid Stockholms universitet.

Utbildning i tamil finns också endast vid Uppsala universitet. Efter att ha legat nere under tre år togs ämnet upp igen hösten 2002. Undervisning ges enbart på A- och B-nivån av en timanställd indologidoktorand som saknar egentlig språkfärdighet i tamil, varför utbildningen har en rent filologisk karaktär. Det är uppenbart att den nuvarande situationen i tamil är sådan att den inte räcker till för att bevara språket som ett eget examensämne på längre sikt. Bedömaregruppen ser tre möjligheter till förändring: a) att satsa på ämnet genom att koppla en fast tillsvidare tjänst vid institutionen till ämnet b) att lägga ner undervisningen eller c) att föra in tamil som en speciell inriktning inom indologi.

Uppsala universitet inrättade år 2003 även ett områdesstudium i form av ett breddmagisterprogram med inriktning på Sydasienskunskap. Hälften av utbildningen är språkstudier och andra hälften är realistudier med fokus på Sydasiensregionen. Utbildningen är kopplad till professuren i Sydasiens språk och kulturer som är under tillsättning. Undervisning ges av språklärare samt av lärare från andra institutioner. Det är en god idé att inrätta en magisterutbildning som förenar språk och områdesstudier och främst syftar till att ge studenterna en grund för arbete i, eller kopplat till, Sydasiensregionen. Utbildningen måste dock marknadsföras bättre så att fler studenter söker. De ekonomiska förutsättningarna för långsiktig utveckling av utbildningen måste också säkras. Förutom lärarstyrkan i den tillträdande professorn, timpläroren/adjunkten i hindi och lärare från andra institutioner, anser bedömaregruppen att lärosätet bör anlita en kursassistent på deltid för praktisk kursadministration, marknadsföring och studentinformation.

Framtiden för indologi, inklusive hindi, tamil och Sydasienskunskap, vid Uppsala universitet kommer till stor del att avgöras av kompetensen hos och synpunkter från den tillträdande professorn i Sydasiens språk och kulturer.

Afrikanska språk

Afrikanska områdesstudier?

I Sverige har utbildningen i afrikanska språk på akademisk nivå startat på individuella initiativ varför planer som utgår från hela landets behov saknas.

Utbildning på grundutbildningsnivå i det afrikanska språket swahili, bedrivs vid Uppsala universitet och forskarutbildning och språkforskning i afrikanska språk bedrivs vid Göteborgs universitet. Ur ett nationellt perspektiv är denna situation knappast tillfredsställande och för att komma vidare bör följande grundfråga besvaras: Varför ska Sverige bedriva universitetsutbildning om Afrika och afrikanska språk? Ska man göra det för Sveriges skull eller för att bidra till kapacitetsutveckling i Afrika? I det nuvarande läget representerar Uppsala den första och Göteborg den andra orienteringen. Nedan diskuteras båda perspektiven.

Betoning på Sveriges behov av Afrikautbildning

Afrika är det område där svenskar bedriver flest utvecklingsprojekt och det finns behov av att utbilda och förbereda experter för arbetet i Afrika. Sådan utbildning omfattar framför allt språkfärdigheter, men även grundkunskaper om afrikanska kulturer och religioner, historia, ekonomi och politik. Möjligheter att studera detta på universitetsnivå har hittills saknats i Sverige och SIDA och andra biståndsinstitutioner håller därför egna intensivkurser för sina anställda. Detta är förstås bättre än ingenting, men ger inte deltagarna tillräckliga språkfärdigheter.

Det förefaller därför finnas ett behov av att etablera grundutbildning i afrikanska språk inom den högre utbildningen. Utbildningarna bör inrättas med karaktär av biämnen och utgöra komplement till studier i andra huvudämnen. De få som önskar ska dock kunna välja afrikanska språk som huvudämne i en kandidat- eller magisterexamen.

Man kan också fråga sig varför möjligheter till afrikanska studier saknas i Stockholm, där såväl SIDA som andra biståndsorganisationer har sina huvudkontor och där studentunderlaget troligen är störst. Försök i Trondheim (med afrikanska språk) och Joensuu (med Afrikas historia) har visat att studenter från andra delar av landet inte kommit dit för att studera dessa ämnen.

I idén att etablera grundutbildning i afrikanska språk ligger tyngdpunkten särskilt på språk och realiakurser på A- och B-nivå. De som väljer afrikanska studier som huvudämne skulle kunna välja mellan olika inriktningar efter behov. Också forskarutbildningen bör ge möjligheter till fler perspektiv än de lingvistiska som fokuseras i Göteborgsutbildningen. Det blir då nödvändigt att samverka och utnyttja handledarresurser från olika lärosäten, inklusive lärosäten i andra länder.

Betoning på kapacitetsutveckling i Afrika

Det är också möjligt att planera afrikanska studier utifrån de behov de afrikanska länderna har. Afrikanska universitet skulle kunna skicka doktorander till Sverige som efter studierna återvänder till sina egna universitet. Grundutbildning finns redan i många ämnen och är billig i de afrikanska länderna, medan man har ett behov av forskarutbildning, bland annat inom lingvistik. Studiet av 2 000 afrikanska språk kräver ett stort antal skickliga forskare. Det

finns fortfarande ett antal språk i Afrika som helt saknar teoretiska beskrivningar. De forna kolonialstaterna satsar hellre på att främja kolonialspråken än på studier av de afrikanska språken. Sverige och andra länder som inte har en kolonial bakgrund kunde därför bidra mycket på detta område. Man har redan börjat inom forskarutbildningen i Göteborg, men mycket mera kan göras.

En nackdel med detta perspektiv är att det svenska resurstilldelningssystemet inte gynnar det. Det är dyrt att undervisa afrikanska studenter i Sverige. Kanske kunde särskilda resurser för utvecklingssamarbete användas och utnyttjas till forskarutbildningen av afrikanska forskarstudenter. Detta sker redan i viss mån i Göteborg, men i alltför liten utsträckning och omfattning. Det är för tillfället också svårt att i Sverige finna lämpliga lärare för undervisning, varför också lärarkraften till en början måste rekryteras från utlandet. En satsning på afrikanska doktorander skulle bland annat ha den fördelen att studiegrupperna skulle kunna bli tillräckligt stora för att utgöra en stimulerande studiemiljö.

Som sammanfattning kan bedömaregruppen konstatera att det inte är förnuftigt, kanske heller inte möjligt, att fortsätta med en forskarutbildning för svenska forskarstudenter utan att ha grundutbildning i ämnet. Etablerandet av en grundutbildning, främst för svenska studerande, motverkar inte idén om forskarutbildning för företrädesvis afrikanska doktorander. Sverige behöver några doktorer i afrikanska språk, men inte många. Dessa kunde studera tillsammans med afrikanska doktorander i en mångkulturell och stimulerande studiemiljö.

Mellanösternkunskap

Under rådande politiska och sociala förhållandena, både i världen och i Sverige, är det mycket viktigt att stödja utbildning och vetenskaplig forskning om Mellanöstern. I Sverige finns Mellanöstern-inriktade områdesstudier vid fyra lärosäten: Göteborgs, Lunds, Stockholms och Uppsala universitet. I denna utvärdering granskas endast den utbildning till magisternivå som finns vid Lunds universitet och som har en samhällsvetenskaplig kursplan helt utan språkinslag. Detsamma gäller för utbildningen i Göteborg medan Stockholms Mellanösternutbildning och Uppsalas orientalistikprogram kombinerar språk och realia. De två varianterna kan motiveras var och en på sitt sätt.

Bedömaregruppen förordar dock nära samverkan mellan relevanta språkutbildningar och samhällsinriktade Mellanösternstudier. Möjligheter till relevanta språkstudier är bland annat viktigt för att de studerande inte enbart ska vara hänvisade till västerländska källor i sina områdesstudier.

Mellanöstern omfattar flera skilda länder, språk och kulturer och Mellanösternkunskapens tvärvetenskapliga karaktär täcker ett stort fält av vetenskapliga discipliner. Därför vore det klokt att de svenska områdesstudieutbildningar som behandlar Mellanöstern, formulerar sin utpräglade profil och etablerar ett nära samarbete.

Bedömargruppen och dess referensram

Den bedömargrupp som under år 2003 har granskat utbildningar inom utvärderingsområdet har bestått av följande personer:

- **Anders Hultgård**, professor emeritus i religionshistoria, har varit bedömargruppens ordförande. Han har kännedom om det svenska högre utbildningssystemet generellt, kunskaper i flera orientaliska språk och han har dessutom varit sakkunnig i iranska språk.
- **Sylvia Akar**, adjunkt vid institutionen för asien- och afrikastudier vid Helsingfors universitet, har varit sakkunnig i Mellanösternkunskap. Hon har även kunskap i arabiska och doktorandperspektiv på det utvärderade området.
- **Bernt Brendemoen**, professor i turkiska språk på institutionen för östeuropeiska och orientaliska studier vid Oslo universitet, har varit sakkunnig i iranska- och turkiska språk.
- **Kerstin Eksell**, professor i semitisk filologi vid Carsten Niebuhr institutet, Köpenhamns universitet, har varit sakkunnig i arabiska, hebreiska, arameiska/syriska samt semitiska språk. Hon har också kunskap om det svenska högre utbildningssystemet generellt och den humanistiska fakulteten specifikt.
- **Arvi Hurskainen**, professor i afrikanska studier vid institutionen för asien- och afrikastudier vid Helsingfors universitet, har varit sakkunnig i afrikanska språk och swahili.
- **Eivind Kahrs**, Reader in Sanskrit vid Faculty of Oriental Studies vid University of Cambridge, UK, har varit sakkunnig i indologi, Sydasienkunskap, hindi, tamil och jämförande indoeuropeisk språkforskning.
- **Mogens Trolle Larsen**, dr. phil. i assyriologi vid Carsten Niebuhr institutet, Köpenhamns universitet, har varit sakkunnig i assyriologi.
- **Anette Månsson**, fil.dr i semitiska språk disputerade vid Uppsala universitet våren 2003 och arbetar för närvarande på Mälardalens högskola. Hon har varit bedömare främst i egenskap av doktorand inom det utvärderade området men har även kunskap inom arabiska/semitiska språk samt om det svenska högre utbildningssystemet.
- **Everett Thiele**, mag.stud. i indologi vid Stockholms universitet, har varit bedömare i egenskap av student på grundutbildningsnivå inom det utvärderade området.

För att undvika eventuella jävsförhållanden deltog Kerstin Eksell inte alls under platsbesöket vid Stockholms universitet. Anette Månsson deltog av samma skäl inte på de platsbesökspass som berörde arabiska och semitiska språk vid Uppsala universitet och Everett Thiele deltog inte på indologipassen vid Stock-

holms universitet. Beskrivningar av, samt synpunkter på samtliga berörda utbildningar, har dock diskuterats och accepterats av samtliga bedömare.

Bedömargruppen har ansett det svårt att finna en referensram som fungerar som gemensam utgångspunkt för kvalitetsbedömning av samtliga utvärderade utbildningar eftersom utbildningarnas/ämnenas aktuella förhållanden, karaktär och historia som akademiska discipliner, är så olika. Nedan följer exempel på frågor som bedömarna har vägt in i sina granskningar och som i större eller mindre utsträckning tas upp i rapporten för var och en av de utvärderade utbildningarna:

- **Organisation, ledning och ekonomi:** Bedrivs utbildningen under tydlig organisation, med god ledning och klar ansvarsuppdelning samt med gott administrativt och ekonomiskt stöd? Tas initiativ till förnyelse av utbildningens organisation, innehåll och pedagogik och finns innovativ och meningsfull samverkan med andra instanser? Har institutionerna/lärosätena förutsättningar för att upprätthålla god kvalitet i utbildningen över lång tid?
- **Lärare:** Har lärarna möjligheter att upprätthålla och vidareutveckla sin vetenskapliga kompetens? Ges de lärare som inte är forskarutbildade möjlighet till forskarutbildning inom ämnet/ämnesområdet? Företräds utbildningen av lämpligt antal disputerade lärare som är tillsvidareanställda vid lärosätet? Bedömargruppen anser att utbildningar som sträcker sig till kandidatnivå, bör bäras upp av fler än en lärare. I de fall en lärare har ensam ansvar för en examensutbildning ska läraren vara disputerad.
- **Studenter:** Tar utbildningens innehåll och form rimlig hänsyn till studentgruppens storlek liksom till hur den är sammansatt avseende kön, ålder, social och etnisk bakgrund? Tas rimlig hänsyn till studenternas studiemotiv och till deras åsikter uttryckta i lämplig utvärderingsform?
- **Doktorander:** Vilka möjligheter till rekrytering finns och vilka studenter rekryteras till forskarutbildningen? Hur ser doktorandernas individuella studieplaner ut, till exempel i ifråga om tidsplan och ömsesidiga åtaganden mellan lärosäte och doktorand? Finns tillräcklig handledningskompetens för de avhandlingsarbeten som pågår?
- **Internationalisering:** I vilken utsträckning finns möjligheter till studier i andra länder och hur tar sig internationellt utbyte av lärare och studenter uttryck? Finns formaliserade avtal med utländska lärosäten? Återspeglas det internationella perspektivet i undervisning, kurslitteratur och kursinnehåll?
- **Utbildningens form och innehåll:** Finns det långsiktiga planer och fungerande former för kontinuerlig förnyelse av utbildningen? Är tempo, längd och former för lärande i utbildningen adekvata? Är de krav som ställs på studenternas eller doktorandernas arbetsinsatser preciserade och klart uttryckta? Hur ser studenter och lärare på lärarnas pedagogiska skicklighet och förmåga att engagera sina studenter i aktuella forsknings- och andra projekt? Har utbildningarna någon anknytning till arbetslivet?

Stämmer utbildningarnas vetenskapliga profil med mål, innehåll och organisation uttryckta i utbildningsplan, kursplaner etc?

- **Lokaler och utrustning:** har studenter och doktorander tillgång till studieplatser, mötesplatser, datorer och språklaboratorier samt till dokument, texter, skrifter och tidskrifter i ämnesbibliotek?
- **Resultat:** Antal helårsstudenter och helårsprestationer 2001/02. Antal kandidat- och magisteruppsatser under femårsperioden 1999–2003. Antal registrerade och aktiva doktorander. Antal disputationer under 10-årsperioden 1993–2003. Antal tillsvidare tjänster kopplade till utbildningen, lärarnas/forskarnas titlar samt arbetstid i procent av heltidsanställning.
- **Kritisk och kreativ miljö:** Denna aspekt kan ses som en syntes av övriga nämnda aspekter. Svarar utbildningen mot det aktuella kunskaps- och forskningsläget? Hur är läget gällande undervisande lärares publikationsnivå? Uppvägs ämnens litenhet av den vetenskapliga totalmiljön? Samverkar olika ämnen med varandra på ett sådant sätt att de tillsammans åstadkommer en kvalitativt god utbildning med viss volym i verksamheten? Ingår utbildningen i ett väl fungerande nätverk av kontakter både nationellt och internationellt? Har studenter/doktorander samt lärare/handledare möjligheter att i olika mötesplatser och konstellationer utbyta åsikter av betydelse för utbildningen och lärandet?

Ämnespresentation

Utbildning och forskning inom de 16 examensämnen som ingår i denna utvärdering, ger samhället möjlighet att nå en djupare och mer kvalificerad förståelse av ett flertal problem som tränger sig på vår moderna globala värld. Förhållandena mellan Västvärlden, Mellanöstern, Afrika och Asien är ofta komplicerade. Självklart spelar den djupare akademiska insikten, presenterad i universitetsutbildning, forskares böcker, artiklar och i föredragsverksamhet, en väsentlig roll för framväxten av den offentliga meningen om dessa förhållanden samt för den politik som förs. Ett självständigt land som Sverige, med egna kulturella och politiska traditioner av demokrati, bildning och mångkultur, behöver både grundutbildning, forskarutbildning och forskningsverksamhet som fokuserar språk och samhälle i Mellanöstern, Asien och Afrika.

Afrikanska språk och swahili

Undervisning och forskning i afrikanska språk har en egenartad historia i Sverige. Upplägget motsvarar inte den modell som finns i de flesta andra länder, där de afrikanska språken oftast är en del i ett vidare Afrikastudium som omfattar historia, kulturer, utvecklingsfrågor med mera.

Det är viktigt att betona att begreppet ”afrikanska språk” i realiteten omfattar omkring 2 000 olika språk. Det är därför omöjligt att beskriva eller bedöma ämnet på samma grund som språkämnena som bara omfattar ett språk. I Sverige startade akademisk undervisning i afrikanska språk på 1970-talet i Uppsala med en fristående kurs i swahili. Idag erbjuder lärosätet kurser i swahili på alla grundutbildningsnivåer och tillsvidare är swahili det enda afrikanska språk i Sverige som det, på ett tillfredsställande och regelbundet sätt, undervisas i. Den ende disputerade läraren i ämnet blev klar med sin avhandling för endast ett par år sedan, varför det hittills inte har varit möjligt att utveckla ämnet vidare.

Det egenartade svenska upplägget av ämnet återspeglas främst i dess organisering vid Göteborgs universitet, där undervisning inriktad mot studier och forskning på doktorandnivå. Grundutbildning i afrikanska språk saknas helt. Forskarutbildningen i ämnet afrikanska språk har endast existerat i Göteborg sedan 1997 och undervisningen och forskningen har lagt särskild vikt på bantuspråk.

Områden där man talar bantuspråk omfattar nästan hela södra Afrika från ekvatorn och nedåt. I Sydafrika har nio afrikanska bantuspråk status av officiella språk. Swahili, som är ett av bantuspråken, är det mest utbredda språket söder om Sahara och används av ungefär 100 miljoner talare. Swahili är ett officiellt språk i Tanzania och Kenya och används även allmänt i Uganda, den östra delen av Kongo samt i mindre utsträckning i Burundi, Komoro, Malawi,

Moçambique, Rwanda, södra Somalia och Zambia Det är också ett officiellt språk i den Afrikanska unionen (African Union).

I de övriga nordiska länderna är situationen för den högre utbildningen i afrikanska språk mycket varierande. I Norge har man koncentrerat studierna av afrikanska språk till Trondheim, där man undervisar främst i swahili och några ghananiska språk vid lingvistiska institutionen. I Oslo hade man vid den lingvistiska institutionen tidigare ett studieprogram inriktat på det afrikanska språket fulfulde, men det har upphört. Det är dock möjligt att studera afrikanska språk inom allmän lingvistik i Oslo. I Danmark ingår afrikanska språk som en del i några lingvistikforskarens arbeten, men det finns inget speciellt utbildningsprogram för afrikanska språk. Vid Köpenhamns universitet finns emellertid ett centrum för afrikanska studier som erbjuder olika realiakurser utan akademisk examen. I Finland erbjuder Helsingfors universitet afrikanska studier med områdesstudieprägel.

I Storbritannien är de afrikanska studierna koncentrerade till School of Oriental and African Studies i London. Där undervisar man i afrikanska språk såväl som i realia. Studierna har prägel av områdesstudier och de omfattar bland annat individuella språk, olika lingvistiska studier, historia, kultur och utvecklingsfrågor. I Frankrike har man också koncentrerat afrikanska studier till en institution, Institut National des Langues et Civilisations Orientales (INALCO) i Paris. Där kan man studera språk och afrikansk realia. Utvecklingen i Tyskland har varit annorlunda. Undervisningen av afrikanska språk har där en lång historia. Först var den helt koncentrerad till Berlin och Hamburg, men nu finns det nio universitet där man erbjuder akademisk utbildning i afrikanska språk eller afrikanska studier. Tyngdpunkten i Tyskland har legat på språk, men under de senaste åren tenderar studierna att också innehålla realia.

Det är viktigt att påpeka att det såväl inom som utom Sverige, finns andra ämnen inom vilka man kan studera afrikanska frågor. Sådana ämnen är till exempel antropologi, allmän historia, arkeologi, geografi, religionsvetenskap, och allmän språkvetenskap. Dessa ämnen erbjuder dock inte samma möjligheter till gedigna områdeskunskaper som speciella områdesstudieämnen.

De semitiska språken

Semitiska språk har sin hemvist i Mellanöstern eller Västasien (Främre Orienten). Under det tredje årtusendet före Kristi födelse utvecklades de första skriftsystemen i Mesopotamien och norra Syrien med språk som akkadiska (en östsemitisk språkvariant), och eblaitiska, amoritiska och ugaritiska (nordsemitiska språkvarianter). Från början av andra årtusendet finns inskriptioner bevarade av de språkvarianter vi vanligen kallar nordvästsemitiska och som talades i Palestina och i Fenicien; kananeiska och feniciska. Härifrån växer hebreiska och arameiska fram, två språk som vart och ett på sitt sätt har spelat stor historisk roll. Hebreiskan i Palestina finns belagd i skrift från cirka 1000

före Kristus och arameiskan i Syrien från cirka 800 före Kristus. Båda har gått igenom långa språkliga utvecklingar fram till idag. Arameiska användes som koinéspråk och senare som talat modersmål i Främre Orienten från 700-talet före till 700-talet efter Kristus. Under medeltiden fortlevde arameiska språkformer, särskilt syriskan, som litteraturspråk, och moderna arameiska dialekter utvecklades. Både syriska och talade dialekter används idag av de arameiska, ofta kristna, minoriteter som lever kvar i Mellanöstern, och som också utvandrat och bildat nya kommuniteter i västvärlden. I Sverige finns en etablerad minoritet av såkallade syrianer med arameiska som modersmål.

Hebreiskan talades i det gamla Israel och är relaterad till judisk religion. Som liturgispråk har den äldre hebreiskan överlevt till modern tid och samtidigt har nyare former av hebreiska utvecklats som mishnahebreiska från århundraden före Kristi födelse och senare blandvarianter samt vår tids moderna hebreiska, som är huvudspråk i Israel. För västerländska humanistiska studier har den tidiga bibelhebreiskan haft en central betydelse eftersom den har varit en väsentlig del av bibelstudiet. Även arameiska har studerats inom ramen för religionsvetenskap, bibelstudier och andra studier med anknytning till Främre Orienten.

Ett sydsemitiskt språk, etiopiskan, har också använts i religionsvetenskapliga studier, i synnerhet i dess klassiska liturgiska form, ge'ez. En nyare form av etiopiska, amhariska, är i dag officiellt språk i Etiopien.

Under 600-talet spreds arabiskan, ett sydsemitiskt språk med hemvist på den Arabiska halvön, över Mellanöstern och Nordafrika i samband med de arabisk-islamiska erövringarna. Arabiskan kom att bli huvudspråket i hela denna region och är det än idag. Skriftarabiskan vann prestige genom att vara det språk Koranen är skriven på. Språket fick sin normerade form under tidig medeltid och har behållits i detta skick till idag. Det har en modern variant, modern standardarabiska, som bygger på den äldre grammatiken men som förnyats avsevärt vad gäller ordförråd och stilistik. Vid sidan av skriftspråket har de arabiska dialekterna utvecklats. Dialekterna skiljer sig avsevärt från skriftspråket och i olika grad även från varandra och de utgör de egentliga modersmålen i regionen. Arabiska talas i dag av cirka 160 miljoner människor och ytterligare 140 miljoner beräknas använda det för religiösa eller andra ändamål.

De semitiska språken har alltså haft stor betydelse för europeisk vetenskap och kultur på flera sätt. De fornsemitiska språken är förknippade med de tidigaste skriftdokumentationer vi känner till, bland annat alfabetets uppkomst och semitisk litteratur ingår i världslitteraturens korpus. Särskilt bibelstudiets behov av hebreiska och arameiska har varit påtagligt genom den europeiska vetenskapens historia och dessa språk ingår därmed i västerländsk bildningstradition. Under medeltiden blev studiet av arabiska vanligt i områden med relationer till den arabiska världen, särskilt i Spanien. Dels ville man tillgodogöra sig arabisk kultur, som ansågs överlägsen den västerländska, dels ville man bekämpa islam och missionera för kristendomen.

Mot den bakgrunden tillkom de första europeiska lärostolarna i semitiska språk i Spanien redan under medeltiden. I Skandinavien upprättades den första lärostolen i semitiska språk (hebreiska, arabiska och kaldeiska, som arameiska då kallades) i Köpenhamn i mitten av 1500-talet. Under 1600-talet tillkom lärostolarna i Uppsala, Lund och Helsingfors. Först i början av 1800-talet inrättades en lärostol i semitiska språk i Göteborg.

Studiet av hebreiska dominerade under de första århundradena, men efterhand kom arabiskan att bli det mest framträdande språket. Ute i Europa genomgick arabistiken en vitalisering i början av 1800-talet, när fransmännen, efter Napoleons fälttåg i Egypten, inledde studier av arabiska som ett modernt, levande språk. I Skandinavien har förståelsen för arabiska som levande språk haft svårare att slå igenom.

Ämnena semitiska språk, arabiska, hebreiska och arameiska utgjorde i äldre tid ett enhetligt ämnesområde som studerades utifrån ett traditionellt filologiskt perspektiv. Idag har studierna av semitiska språk i olika utsträckning även kommit att innefatta moderna, nu levande språkformer.

Det västerländska samhällets kontakter med Mellanöstern har ökat under de senaste decennierna och arabiskan har därmed fått långt större aktualitet än tidigare. I Sverige är arabiska ett stort invandrarspråk och invandringen av personer med arabisk bakgrund ser inte ut att minska. Antalet studenter som vill läsa arabiska på högskolenivå har ökat i proportion till detta. Arabiska som universitetsämne har därmed kommit att få en självständig karaktär i förhållande till övriga semitiska språk.

I slutet av 1960-talet anpassades det vetenskapliga studiet till moderna förhållanden genom att professuren i Göteborg skrevs om till arabiska, särskilt modern arabiska, och en ny professur i Stockholm med samma benämning infördes. Under de senaste tre decennierna har det alltså skett en stark förskjutning mot arabiska som levande språk, detta vid samtliga fyra lärosäten. Den övriga semitiska andelen har krympt. Dock har man i Uppsala valt att fortsätta att satsa på en bred semitisk profilering. I Lund har man också tills nu bevarat en del av det traditionella semitiska godset. I Göteborg har man från mitten av 1980-talet återinfört en del semitiska studier och en liknande utveckling har ägt rum i Stockholm under 1990-talet.

Assyriologi

Assyriologi är en historisk-filologisk disciplin som bygger på studiet av det mycket omfattande material av kilskriftstexter, som man funnit i det forna Mellanöstern. Antalet texter som finns förvarade runtom i världens museer uppskattas för närvarande till mellan en halv och en miljon. De första stora utgrävningarna i det irakiska slättlandet mellan floderna Eufrat och Tigris, som i forna dagar benämndes Mesopotamien, ägde rum på 1840-talet och själva kilskriften dechiffrerades och började tolkas under 1850-talet. Den största de-

len av texterna är skrivna på akkadiska, det äldsta kända semitiska språket, som indelas i två huvuddialekter, assyriska och babyloniska. Dessutom finns en ansevärd grupp texter skrivna på sumeriska, som inte är besläktat med något annat känt språk. Sumererna i södra Mesopotamien var bärare av den tidigaste högkulturen och vid flera lärosäten i världen har ett särskilt akademiskt ämne, benämnt sumerologi, inrättats. Kilskriften användes även utanför det egentliga Mesopotamien av hettiterna i Mindre Asien för att skriva deras eget indoeuropeiska språk varför det även existerar en disciplin som benämns hettitologi. Vidare har kilskriften varit i bruk hos andra folk, elamiter, hurriter och urartéer, vilkas språk inte har någon släktskap med de förutnämnda. Assyriologin var under sina tidiga utvecklingsfaser nära knuten till både teologi och semitisk filologi, men har sedan dess genomgått en utveckling mot större ämnessjälvständighet.

De äldsta kilskriftdokumenterna, som också utgör de första skrivna källorna i världen, härstammar från cirka 3000 före Kristus och de yngsta texterna som är kända daterar sig till strax efter vår tideräknings början. Det rör sig alltså om en dokumentation som sträcker sig över 3000 års historia och språklig utveckling. På samma gång innehåller denna traderade korpus snart sagt alla tänkbara typer av texter: historiska, litterära, religiösa, vetenskapliga, juridiska, administrativa, privatekonomiska, brev, lagsamlingar, kompendier i teckentydning och så vidare. Den stora språkliga spridningen i kilskriftsmaterialet med många olika individuella språk, det långa utvecklingsförloppet samt den genremässiga rikedom, innebär att det i dag knappast finns någon assyriolog som behärskar hela fältet.

I stort sett härrör sig all vår konkreta kunskap om forntidens samhällen i Mellanöstern från arkeologiska utgrävningar. De texter man funnit kan alltså betraktas som ett slags arkeologiska artefakter. Den forskning som sker idag fokuserar därför i många avseenden på samspelet mellan texterna och den materiella kulturen, inte minst arkitektur och konst. Assyriologiämnet är pressat av en allmän och högst tragisk vikande förståelse för de humanistiska disciplinernas betydelse och trots att ämnet har en lång tradition att falla tillbaka på befinner det sig i kris på många håll i Europa. I Norden finns assyriologi som ett sedan länge väl etablerat ämne vid universiteten i Helsingfors och Köpenhamn, där en del svenska studerande får sin utbildning. Assyriologin är i världen företrädd endast vid vissa universitet, men väsentliga centra för ämnet finns i Tyskland, England, Frankrike, Ryssland och Österrike samt håller på att etableras också i Spanien. Assyriologiska studier och forskning bedrivs även i flera av Mellanösterns länder (Turkiet, Irak och Israel), bland annat på basis av lokala stora textfynd, och i USA har ämnet en lång och ärofull tradition vid flera universitet. Det växande globala intresset för assyriologi avspeglas i att 2005 års världskongress ska hållas i Sydafrika.

Mellanösternkunskap

Idag, då kontakterna med Mellanöstern i hög grad har ökat och islam har blivit en intressant och viktig faktor i såväl nationella som internationella sammanhang, har behovet av information om samhälle och religion i Mellanöstern ökat. Områdesstudier och ämnen som Mellanösternkunskap, arabvärldskunskap och orientalistik, utgör idag viktiga och livskraftiga studieområden vid flera svenska universitet.

Examensämnet Mellanösternkunskap ges för närvarande endast av Lunds universitet samt Göteborgs universitet till magisterexamensnivå. Göteborgsutbildningen presenteras nedan men har inte granskats i denna utvärdering då den är helt nystartad.

Utbildningen i mellanösternkunskap i Lund innefattar Mellanösterns och Nordafrikas geografi, historia, religioner och kulturer samt de nutida Mellanösternstaternas tillkomsthistoria, statskicks, ekonomi och näringsliv. Den innefattar inte språk. I Lund finns också det näraliggande ämnet islamologi⁵ (eller mer korrekt religionshistoria med islamologisk inriktning) som har en professur – den enda i Sverige – samt erbjuder forskarutbildning. Professuren i islamologi inrättades av Lunds universitet 1983. Ämnesområdet för professuren i islamologi är den islamiska världen i historia och nutid och den roll islam spelar i muslimska samhällen i vår tid. Inom ämnet studeras islam och dess relationer till kulturella, ekonomiska samt juridiska och politiska förhållanden.

Vid Göteborgs universitets samhällsvetenskapliga fakultet startades undervisning på grundkursnivå i Mellanösternkunskap hösten 1996. 1 juli 2002 etablerade fakulteten ”Institutionen för omvärldsstudier av människans villkor” och sedan 2003 ingår Centrum för Mellanösternstudier i denna institution. Centrum för Mellanösternstudier är en tvärvetenskaplig sammanslutning för forskning och utbildning med Mellanösternfokus. Det övergripande syftet och målsättningen med centrumets verksamhet är att ge utbildning i Mellanösternkunskap upp till magisterexamensnivå och att samordna pågående forskning om Mellanöstern vid Göteborgs universitet. I Göteborg kan man också studera arabvärldskunskap upp till 20 poäng som fristående kurser vid institutionen för orientalistiska och afrikanska språk. Arabvärldskunskap I (10 poäng) syftar till att ge grundläggande orientering om historia, kultur och samhälle i arabländerna och övriga centrala islamiska länder. Arabvärldskunskap II (10 poäng) syftar till att ge en fördjupning av kunskaperna om kulturella och etniska förhållanden i arabländerna i nutiden och i historiskt perspektiv.

Vid Uppsala universitet etablerades 1989 orientalistikprogrammet⁶ som först var treårigt, men som 1994 blev fyraårigt. Programmet är inriktat på språk-

5. Islamologi beaktas inte inom ramen för denna utvärdering.

6. Orientalistikprogrammet beaktas till viss del i denna utvärdering vid granskningen av grundutbildning i arabiska, turkiska och iranska språk vid Uppsala universitet.

liga, religiösa, kulturella, sociala och politiska förhållanden i Mellanöstern, Nordafrika, Turkiet, Iran och Afghanistan och har en arabistisk, en iranistisk och en turkologisk inriktning. Programmet leder till kandidat- och eller magisterexamen (120/160 poäng) i ett av de tre språkämnen turkiska språk, iranska språk eller arabiska. Inom basblocket om 80-poäng ägnas hälften av varje termins studier åt huvudspråket. Andra hälften ägnas åt samhälls- och kulturinformation. Påbyggnads- och fördjupningsstudier innebär 10 poäng i ett av de tre ovannämna språken varje termin samt studier i specialkurs som väljs efter det andra året.

Vid Stockholms universitets arabiska avdelning utarbetades år 2002 en ny utbildning som kallas Mellanösternlinjen. Kursverksamhet inom linjen startas våren 2004. Professorn i arabiska står i spetsen för satsningen och planen är att kunna ge undervisning både i språk – till att börja med endast arabiska – och områdesstudier.

Orientalistikprogrammet i Uppsala och Mellanösternlinjen i Stockholm är de enda integrerade studiegångarna med mellanöstern-innehåll i Sverige som kombinerar både språk och realia.

I Finland är universitetet i Helsingfors det enda lärosäte som erbjuder utbildning i orientaliska språk och kulturer. Ämnet ”arabiska och islamforskning” var en inriktning inom semitiska språk fram till 1997 då det blev ett självständigt huvudämne. Tonvikten i ämnet har successivt övergått från enbart språk till språk, kultur, religion och samhälle.

I Norge är studiet av Mellanöstern och islam koncentrerat till universiteten i Oslo och Bergen. Oslos utbildning har rötter i 1800-talets traditionella språk- och semitistikfokus. Under 1970-talet tillkom dock undervisning i modern arabiska, turkiska, persiska och andra språk. Forskningsmiljön vid universitetet i Bergen är yngre och etablerades under slutet av 1970-talet. Den betonar historia och socialantropologi, med särskild vikt på studiet av det islamiska Afrika (Sudan). Bergen har sedan 1988 haft det tvärvetenskapliga Senter for Midtausten- og islamske studier. Både Oslo och Bergen erbjuder sedan 2003 bachelor-examina i Midtaustenkunnskap; i Oslo med primärt språkliga inriktningar, i Bergen med valmöjlighet mot fem olika humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen.

I Danmark, på Carsten Niebuhr institutet vid Köpenhamns universitet, erbjuds utbildning i arabiska som omfattar språk, litteratur, historia, religion och samhällsförhållandena i Mellanöstern. I Syddansk Universitet i Odense finns ett Center for Mellemøst-studier. Centrets forskningsprofil är inriktad på förhållandena och utvecklingen i det moderna Mellanöstern. Ämnesmässigt fokuseras historia, politik, kultur, samhällsrelaterade förhållanden inklusive ekonomi, migration samt språk med betoning på kommunikativ arabiska.

Indologi

Som utbildningsämne rymmer indologi i sig själv ytterligare ämnes- och studieområden med fokus på olika aspekter av såväl det gamla Indiens språk och kulturer som det geografiska område som idag benämns Sydasien. Indologi som universitetsämne växte fram under 1800-talet i anslutning till språkliga och filologiska studier och än idag skiljer indologins språkvetenskapliga profil ämnet från näraliggande discipliner. Indologin har dock en fortsatt bred kontaktyta med historia, antropologi, religionshistoria, litteraturvetenskap och åtskilliga andra humanistiska discipliner.

Traditionellt har studiet av sanskrit varit centralt inom indologin; för övrigt indelas ämnet vanligtvis kronologiskt i nordindiska eller indoeuropeiska språk, och sydindiska eller dravidiska språk. De forn- och medelindiska språken omfattar såväl sanskrit i sin klassiska som i sin tidigare vediska form, samt pali och prakrit-språk. Bland de nutida officiella och litterära moderna språken kan nämnas hindi, urdu, gujarati, punjabi, marathi, bengali, assamesiska och oriya; bland de sydindiska språken finns tamil, telugu, kannada och malayalam.

Sanskrit har under mer än tre tusen år utgjort det mest inflytelserika kulturbärande språket i Sydasien. Det öppnar en unik väg in i kulturhistorien och rymmer särskilt kunskap om religion, filosofi och litteratur, men också matematik och astronomi, liksom handböcker i erotik och matlagning. Inflytandet från sanskrit har sträckt sig vida utöver Indiens gränser, särskilt med buddhismens utbredning, till Tibet, Centralasien, Kina, Korea och Japan. Även andra indiska religioner, såsom shivaismen, spred inflytandet från sanskrit också i stora delar av Sydostasien, såsom Khmer-området, Cham-konfederationen, Sumatra, Borneo, Java och Bali. I själva Indien har sanskrit fortfarande en stark ställning i religion, traditionell lärdom – särskilt lingvistik och logik – och i litteraturen. Sanskritlitteraturens omfång är enormt och har en rik tradition av epos, skådespel och poesi. Åtskilliga centrala texter existerar fortfarande inte i vetenskapliga utgåvor, en stor mängd existerar endast i handskriftsform, och många texter har aldrig blivit översatta till något europeiskt språk.

På 1800-talet uppstod i Europa ett nära samband mellan ämnena indologi och jämförande indoeuropeisk språkforskning. Sambandet grundades dels på romantikens intresse för orientens språk och litteraturer dels på den nya typ av forskning, med vidgade gränser, som växte fram. I denna dubbla form och med sanskrit som kärna inrättades indologiämnet vid universiteten i Uppsala, Göteborg samt i Lund. Under 1900-talet har de olika lärosätena, både i internationella och nordiska sammanhang, utvecklat indologi som ett sydasiatiskt ämne och fokuserat studieområden efter den särskilda kompetens och de resurser som stått till förfogande. Vid svenska universitet finns indologi idag i Stockholm och Uppsala.

Hindi

Hindi är ett av Indiens moderna huvudspråk och har sin största utbredning i de centrala områdena i norr. Runt 200 miljoner människor har hindi som sitt modersmål och ytterligare 300 miljoner använder det som andraspråk. Dessutom talas det av många miljoner människor utanför Indien. Språkligt sett härstammar hindi från sanskrit genom förmedling av prakrit. Termen hindi betecknar vanligtvis det moderna standardspråket som man ofta refererar till som Khari Boli eller ”etablerat språk”. Hindi är i stort sett identiskt med urdu, men skrivs med Nagari-skrift och har tagit upp ett stort antal ord från sanskrit. Detta gör att språket har en hinduisk prägel till skillnad från urdu, som skrivs med arabisk skrift och har en mängd persiska och arabiska lånord. I sin talade form är hindi ett konglomerat av många olika dialekter som inte alla kan förstås ömsesidigt.

Genom sin status som nationalspråk i republiken Indien efter 1947, har hindi fått starkt officiellt stöd för att utmanövrera engelskan som det pan-indiska affärs- och förvaltningspråket. Det har även varit officiell politik att gynna Khari Boli-hindi i utbildningssammanhang och i offentliga dokument. Hindi har också fått utökad betydelse genom medier som radio och television och inte minst genom Bollywoods filmindustri. I många delar av Indien, särskilt i söder, där indoeuropeiska språk uppfattas som helt främmande av den dravidisk-talande befolkningen, finns fortfarande ett starkt motstånd mot att acceptera hindi som nationalspråk. Undervisning i hindi finns i Sverige som inriktning inom indologiämnet vid Stockholms universitet och som enskilt examensämne vid Uppsala universitet.

Tamil

Det dravidiska språket tamil talas av omkring 50 miljoner människor i Sydindien, främst i delstaten Tamil Nadu. Ytterligare fyra miljoner på norra delen av Sri Lanka har tamil som modersmål. Dessutom talas språket av flera miljoner människor i Sydafrika, Malaysia, Singapore, Fiji, Mauritius, Storbritannien, USA och Kanada. Även i Sverige finns en liten grupp tamil-talande. Tamil har en unik klassisk litteratur med egna traditioner som går tillbaka till vår tideräknings början eller ännu tidigare. Kulturellt har tamil därför, vid sidan av sanskrit, en betydelse som placerar det i en särställning i den indiska språkvärlden.

Den klassiska tamillitteraturen är ovanligt levande också idag, och utgör en inspirationskälla inte bara för kulturlivet utan också för de politiska rörelser med separatistiska tendenser som gör Tamil Nadu till en särpräglad del av den indiska republiken. Den poetiska visdomsboken Tirukkural finns översatt till svenska. Det kanske mest berömda verket i tamillitteraturen är dock poeten Kampan version av sanskriteposet Ramayana.

Alla tamiltalande, också de som inte fått tillgång till utbildning, talar två varianter av språket som bara delvis motsvarar distinktionen mellan talat och

skrivet språk. En högstatusvariant används i nästan allt som skrivs, i medier (tidningar, radio och television) samt i politiska tal och liknande sammanhang. En lågstatusvariant förekommer i vardagligt samtal. Den används även i film och av enstaka författare, dessutom av politiker och andra som vill visa folklig solidaritet eller ge ett mer förtroligt intryck inför sina åhörare. Tidsskriften Manikkoti gav under 1900-talet upphov till den litterära rörelse som gjort att det idag utkommer såväl romaner och poesi på tamil av stort intresse och ofta med ett starkt socialt engagemang. I Sverige är det endast Uppsala universitet som undervisar i tamil.

Sydasienkunskap

Sydasienkunskap är ett nytt initiativ som endast finns vid Uppsala universitet där det inrättades som studiegång höstterminen 2001 och som breddmagisterutbildning 2003. Utbildningen i Sydasienkunskap förbereder studenterna för arbete i, eller med koppling till, Sydasieregionen. Utbildningen är tvärvetenskaplig till sin karaktär och förenar studier av det geografiska området Sydasiem med språkstudier, för närvarande hindi. Studenterna ska få fördjupad kunskap, överblick och förståelse av det mångfacetterade sydasiatiska samhället med sina skiftande tendenser, sin stora utvecklingspotential och djuprotade, dokumenterade kulturhistoria. I tillägg till språkstudier erbjuds möjlighet till fördjupning med inriktning mot statsvetenskapliga, ekonomiska, religionsvetenskapliga eller antropologiska studier.

Jämförande indoeuropeisk språkforskning

Släktskapet mellan sanskrit och Europas klassiska språk påvisades redan under sista hälften av 1700-talet. År 1816 publicerade emellertid den tyske filologen Franz Bopp det verk som, på ett systematiskt sätt, lade grunden till en självständig jämförande vetenskap som förklarar former i ett språk med hjälp av former i ett annat. Bopp koncentrerade sig på böjningssystemet i sanskrit som han jämförde med motsvarigheterna i grekiska, latin, persiska och germanska språk. Jämförande indoeuropeisk språkforskning är alltså studiet av den språkfamilj som nämnda språk och andra tillhör, inklusive den realiaforskning om indoeuropeisk för- och fornhistoria som har beröringspunkter med åtskilliga andra humanistiska discipliner.

Både asiatiska och europeiska språk ingår i den indoeuropeiska språkfamiljen, och jämförande indoeuropeisk språkforskning faller sålunda inte uteslutande under rubriken orientaliska språk. Till de asiatiska språken hör, förutom de indoiranska språken, det gamla kilskriftspråket hettitiska i Mindre Asien, det på många sätt avvikande och därför viktiga tokhariska språket och den ännu idag blomstrande armeniskan. Till de europeiska språken hör, förutom latin och grekiska, även de romanska, slaviska, keltiska och germanska språken samt albanska.

Under de senaste hundra årens forskning har ämnet utvecklats och förnyat sig både metodiskt och innehållsmässigt. Mycket nytt språk- och skriftmaterial har upptäckts, till exempel skrifter på hettitska och närbesläktade språk i Mindre Asien, skriftsystemet Linear B, tidig grekiska samt Centralasiatiska tokhariska skriftfynd. Genom jämförande indoeuropeisk språkforskning med fokus på de urnordiska och vikingatida runinskrifterna har man även nått djupare kunskap om de tidiga germanska språken.

Den indoeuropeiska språkfamiljens äldsta dokument dateras till andra årtusendet före Kristus. Bland dem återfinns de fornindiska Vedaböckerna. Dessa texter ger den kanske mest utförliga bilden av ett tidigt indoeuropeiskt språk. Därför har den jämförande indoeuropeiska språkforskningen av tradition varit knuten till studiet av sanskrit. Bilden av språkens historia och struktur bygger på data från enskilda språk och språkgrupper med gemensamt ursprung. Idag anser många att ett indoeuropeiskt grundspråk existerade för mellan 5000 och 10 000 år sedan. De strukturella likheterna och de metoder som den jämförande indoeuropeiska språkforskningen har utarbetat, öppnar därmed för spännande perspektiv på de asiatiska och europeiska folkens språkliga och kulturella arv.

Det är uppenbart att jämförande indoeuropeisk språkforskning är av fundamental betydelse för framsteg i humanistiska ämnen och att ämnet bör ha en viktig plats i det humanistiska interdisciplinära samarbetet. Jämförande indoeuropeisk språkforskning har haft en mycket stark tradition och ställning vid svenska universitet med en lång rad internationellt kända forskare. En professur i jämförande indoeuropeisk språkforskning inrättades i Göteborg redan 1899 men blev beklagligtvis nedlagd år 1998. Idag finns jämförande indoeuropeisk språkforskning som examensämne endast vid Uppsala universitet.

Iranska språk inklusive kurdiska

Iranska språk talas idag av uppskattningsvis 70 till 75 miljoner människor, främst i Väst- och Centralasien. Till följd av migrationer finns stora grupper med iranska språk som modersmål också i Europa och Nordamerika.

De iranska språken utgör en självständig gren av den indoeuropeiska språkfamiljen närmast besläktad med indiska språk, såsom sanskrit, pali, hindi, och urdu. De nämnda språken förs ofta samman till en egen språkgrupp, den indoiranska.

Iranska språk är tidigt kända i historien, det äldsta skriftliga belägget är de fornpersiska inskrifter från 500-talet f. Kristus som de persiska (akemenidiska) storkungarna lät inrista på klippväggar längs viktiga farleder i sitt rike. En mycket fast muntlig tradition, omhulad av det zoroastriska prästerskapet, har dessutom bevarat enstaka rituella texter vars tillkomst dateras så långt tillbaka som år 1000 f. Kristus. De är förknippade med Zarathustra som är centralgestalten i den zoroastriska religionen.

Man urskiljer tre huvudstadier i utvecklingen av de iranska språken. Det forniranska språkstadiet representeras i första hand av avestiskan, benämnd efter språket i Avesta, zoroastrismens heliga urkund, och vidare av fornpersiskan, endast belagd i inskrifter. Ovannämnda rituella texter som är de äldsta delarna i avestiskan, står mycket nära Rigvedas språk och brukar betecknas som fornvestiska. Andra iranska fornspråk var det som skyterna i stäppområdena norr om Svarta havet och Kaspiska havet talade. Den grekiske historikern Herodotos har i sitt verk bevarat ett flertal skytiska ord, mest dock person- och stamnamn. Den nutida ossetiskan som talas av några folkgrupper i Kaukasus är otvetydigt ett iranskt språk och anses gå tillbaka på skytiska.

Under de första århundradena före Kristus förändrades språket så mycket att man kan tala om ett nytt språkstadium, det medeliranska. Hit hör pahlavi, zoroastriernas litteraturspråk under sassanider-tiden (ca 225–650 e. Kristus) och den tidiga islamiska perioden (ca 650 – 1000). De enastående handskriftsfynd som gjordes i Centralasien (särskilt i Turfan) i början av 1900-talet, gav kunskap om andra medeliranska språk, som varit föga kända. Både parthiska i nordvästra Iran och medelpersiska i sydvästra Iran blev viktiga litterära uttrycksmedel för manikeismen, en religion som stiftades av persern Mani på 200-talet efter Kristus och som snabbt blev till en dåtida världsreligion med utbredning från västra Medelhavsområdet och långt in i Centralasien. Bland de medeliranska språken bör även sogdiskan nämnas som var ett viktigt handelspråk längs sidenvägen till Kina.

På 1000-talet framträder nypersiskan eller farsi i Iran. Denna språkvariant har ett tidigt litterärt uttryck i det iranska nationaleposet Shāhnāme, ”Kungaboken”. Den klassiska nypersiska poesin innehåller några av världslitteraturens pärlor. Nypersiskan inleder det nyiranska språkskedet och blir snart ett vida använt kulturspråk i den islamiska världen, från det ottomanska imperiet i väster till mogulernas indiska välde i öster. Nypersiskan är idag statsbärande språk i Iran och modersmål för majoriteten av landets befolkning men talas även av stora folkgrupper i Afghanistan och Tadjikistan. Andra iranska språk är också betydelsefulla. I södra och östra Afghanistan och i västligaste Pakistan talas pashto. I sydöstra Iran, och angränsande delar av Afghanistan och Pakistan dominerar balochiska.

Ett annat viktigt nutida iranskt språk är kurdiskan som talas av ca 20 miljoner människor i östra Turkiet, norra Irak, västra Iran och norra Syrien. Det har en litterär tradition från 1500-talet och är uppdelat i två huvuddialekter, sorani (sydkurdiska) och kurmandji (nordkurdiska). Liksom på många andra håll i Europa hör både nypersiska och kurdiska till de mer framträdande immigrantspråken i Sverige. Nypersiska och kurdiska skiljer sig i sin ljud- och formlära och syntax inte så mycket från de europeiska språken. Ordförråd och uttryckssätt (idiomatik) är emellertid olika. Användningen av det arabiska alfabetet (utom för kurdiskan i Turkiet) gör det litet svårare att tillägna sig nypersiska och andra nyiranska språk.

Iranska språk kan studeras vid flera universitet i Europa, särskilt bör Paris, Göttingen och Berlin nämnas som viktiga centrum för iranistiken.

Turkiska språk

Turkiska språk talas av upptill 130 miljoner människor i ett brett bälte från Turkiet till Sibirien, med sitt kärnområde (förutom i Turkiet) i Centralasien (Uzbekistan, Kazakstan, Kirgisien och i väster Azerbadjan). Det är fortfarande omtvistat om turkiska språk utgör en egen språkfamilj eller hör samman med mongoliska och tungusiska språk i en stor språkfamilj som kallas den altaiska språkfamiljen. Teorier om släktskap med koreanska och japanska har också framlagts. De tidigast belagda minnesmärkena stammar från Mongoliet och utgörs av inskrifter från 700-talet efter Kristus. Under 900–1300-talet var uiguriska ett viktigt skriftspråk i Östturkestan (Sinkiang i Kina), där det till viss del blomstrade en buddhistisk stadskultur. På samma vis var tsjagataiska ett viktigt litteraturspråk för muslimsk-turkiska folkslag i Ryssland från 1400-talet och framåt, medan osmanska, från 1300-talet, var språket i det osmanska riket med Turkiet som kärnområde.

Som det viktigaste av de nutida språken framträder Turkiet-turkiskan, som talas av ca 60 miljoner människor, främst i staten Turkiet, men även i näraliggande områden som Bulgarien och Cypern.

Strukturen i turkiska språk skiljer sig betydligt från europeiska språk, både vad gäller formlära, syntax och ordförråd. Detta förhållande bereder en del svårigheter vid inläringen, trots att Turkiet-turkiskan, sedan 1928, använder sig av det latinska alfabetet och att flera av staterna i det tidigare Sovjetunionen nyligen gått över till denna skrift. De strukturella särdragen i turkiska språk gör dem speciellt väl lämpade för forskning och studier av språkkontakt och tvåspråkighet i områden där detta förekommer (som till exempel bland turkiska invandrare i nordvästeuropa idag).

Islamiseringen på 900-talet av huvuddelen av de turkisk-talande folkslagen innebar att den litteratur som skapades skrevs med arabisk skrift. Än i dag använder uigurerna i Sinkiang det arabiska alfabetet för sitt språk, som talas av cirka 8 miljoner människor. Bortsett från Turkiet, där en omfattande språkreform ägde rum mellan 1930 och 1980, har de turkiska språken ett starkt inslag av arabiska och persiska ord.

Traditionellt är det Turkiet-turkiskan som ges den största platsen vid de universitet som har undervisning i turkiska språk. Detta hänger i hög grad samman med att Turkiet-turkiskan, intill nyligen, var det enda språk som hade nationalspråkstatus och byggde på en lång tradition som statsbärande språk i det ottomanska imperiet sedan 1300-talet. Situationen har i dag förändrats i och med att turkiska, som ensamt eller tillsammans med flera språk, varit underordnat det ryska språket, nu har blivit det enda officiella språket i flera republiker i det tidigare Sovjetunionen. Detta förhållande kommer att få ökande

betydelse i framtiden, när kulturella och kommersiella band knyts med länder som Uzbekistan, Turkmenistan, Kazakstan, och Azerbadjan.

I den vetenskapsgren som benämns turkologi är jämförande studier av turkiska språk och kulturer av väsentlig betydelse. Turkiska studier har en lång historia vid europeiska universitet, särskilt i Tyskland, Ryssland och Ungern. Turkiska studier bedrivs även vid universiteten i Oslo och Köpenhamn. Vid vissa universitet står den jämförande språkliga turkologin centralt, vid andra ligger fokus på osmanska studier och turkarnas betydelse för Europa genom historien. Andra åter betonar det moderna Turkiet med turkisk litteratur och den turkiska befolkningen i Tyskland. Turkarna utgör en av de första och största invandrargrupperna som kom till Tyskland som arbetare i början av 1960- och 1970-talen. Antalet turkisk-talande i Tyskland uppgår idag till cirka 2 miljoner.

Intresset för turkiska studier i Sverige växte sig stort under Karl XII tid eftersom han uppehöll sig i Istanbul i fem år. Svenska utsända hade dock besökt Turkiet också före Karl XII tid. Det svenska intresset för turkiska språk har, historiskt sett, även förbindelser med tartarerna i Ryssland. Sverige har idag en stor andel turkisk-talande grupper, och studiet av turkiska språk har en lång tradition vid svenska lärosäten. Vissa svenska språkforskare har varit särskilt intresserade av de turkiska språkens speciella typologi, medan andra har koncentrerat sig på studier av uighuriska med utgångspunkt i den svenska missionsverksamheten som tidigare bedrevs i Östturkestan (Sinkiang). Turkiska språk har varit ett ämne vid Uppsala universitet sedan 1950-talet. En fast heltidstjänst (universitetslektor) i ämnet inrättades dock först 1998.

Utvärderade ämnen vid berörda lärosäten

Göteborgs universitet

Organisation och ledning

Vid Göteborgs universitet har bedömargruppen granskat grund- och forskarutbildningen i arabiska, grundutbildningen i hebreiska samt forskarutbildningen afrikanska språk. Göteborgs universitet hade fram till år 2000 även utbildning i jämförande indoeuropeisk språkforskning. Denna utbildning beskrivs kortfattat i Appendix.

Det är institutionen för orientaliska och afrikanska språk som ansvarar för samtliga utvärderade utbildningar. Institutionen rymmer förutom de utvärderade ämnena även japanska och kinesiska. Samtliga ämnen ansvarar för sin egen ekonomi, kursutbud och kursplaner. Formella beslut i dessa angelägenheter fattas dock av universitetets humanistiska fakultet.

Institutionen leds av en prefekt (professorn i japanska) och det beslutande organet är institutionsstyrelsen där de ovannämnda fem ämnena är representerade genom var sin lärarrepresentant. I institutionsstyrelsen ingår också en studentrepresentant för grundutbildningen och en för forskarutbildningen, representerande institutionens samtliga ämnen. Institutionsstyrelsen beslutar i alla frågor som rör institutionens verksamhet och har en samordnande roll mellan avdelningsnämnder och fakultet. Vid institutionen arbetar en person heltid med den administration som hör institutionen.

Ekonomi

Humanistiska fakulteten vid Göteborgs universitet, som 2003 hade en viss överproduktion gentemot sitt givna uppdrag, ger högre tilldelning till språkämnen än till de historisk-filosofiska ämnena. Fakulteten förstärker också ämnen med hög undervisningstäthet, t.ex. arabiska och hebreiska, genom en högre tilldelning per helårsstudent, en såkallad ämnesfaktor. Kvälls-, sommar- och distanskurser ges 20 procent högre tilldelning därför att undervisningen i dessa är dyrare att bedriva. Dessutom fördelas 20 procent av takbeloppet utifrån ämnets procentuella andel av fakultetens sammanlagda helårsprestationer. För prestationer förekommer inte ämnesfaktorer.

Varje grundutbildningsämne får anslag direkt från humanistiska fakultetsnämnden, som beslutar om antalet helårsstudieplatser för respektive ämne. Arabiskan hade 2003 ett uppdrag om 16 helårsstudenter och ämnesfaktor 1,7 och den totala medelstillsdelningen uppgick till 359 000 kronor. Hebreiskan hade 2003 ett uppdrag på 20 helårsstudenter och ämnesfaktor 1,69 och den totala medelstillsdelningen uppgick till 664 000 kronor.

Berörda forskarutbildningsämnen erhåller från fakulteten en årlig summa per anslagsfinansierad doktorand om 80 000 kronor. Tilldelningen från fakulteten till forskarutbildningen i arabiska 2003 var 481 000 kronor.

Arabiska (grund- och forskarutbildning)

Ämneshistorik och profil (inkluderar också hebreiska)

Den ämnesmässiga profilen inom såväl arabiska som hebreiska vid Göteborgs universitet går tillbaka på den äldre ämnesgrupperingen, semitiska språk. Detta ämne ombildades till arabiska, särskilt modern arabiska, i slutet av 1960-talet, som ett led i strävanden att modernisera utbildningen efter samhällets krav. Ämnet semitiska språk, senare arabiska, i Göteborg har redan från 1950-talet haft en utpräglad lingvistisk profil. De senaste två ämnesföreträdarna (från 1970 till nu) har fört vidare den lingvistiska traditionen genom forskning i modern arabisk dialektologi. Även det semitiska perspektivet har behållits, då den nuvarande ämnesföreträdaren framförallt har sin forskning inom semitisk språkhistoria.

De nuvarande fakultetsföreträdarna önskar behålla arabiska och helst tillföra det mer resurser. Man anser att ämnet har en potential, i tiden och i regionen, och att det med tillsättningen av en ny lektor hösten 2003 har möjlighet att vitaliseras och utvecklas vidare. Modern hebreiska tillkom som grundutbildningsämne 1989 och fakultetsföreträdarna önskar behålla också detta ämne. Företrädarna för arabiska och hebreiska strävar mot att etablera en gemensam forskarutbildning i semitiska språk med den nuvarande professorn i arabiska som ämnesföreträdare.

Lärare

Göteborgs universitet har en professor i arabiska och från hösten 2003 en heltidsanställd lektor. Professorn har huvudsakligen språkvetenskaplig inriktning på arabiska och semitiska språk, men bedriver också forskning i den arabisktalande regionens historia. Lektorn, som har möjligheter till forskning, forskar i arabisk litteratur och modern kulturhistoria. Under den senaste tioårsperioden har ämnet periodvis saknat fast lektor, på grund av tjänstledighet eller pensionering. Åren 2000–2002 stod en lektorstjänst obesatt och inga studenter antogs. Hösten 2002 återinfördes en nybörjarkurs på halvfart och ämnet har resurser för timarvoderad undervisning.

Studenter och doktorander

Institutionen uppger att det har varit ett stort söktryck till grundkurserna i arabiska både 2002 och 2003. Studentgruppen, som har en ganska jämn fördelning mellan kvinnor och män, är vanligen brokig. Många studerar arabiska som komplettering till andra studier eller samtidigt med arbete och studerandegrupperna kännetecknas av etnisk mångfald. En del av de studerande har arabiskspråkig bakgrund. De studerande uppfattar den mångkulturella miljön som givande och både lärare och studerande är medvetna om att de olika nivåerna av grundkunskaper kräver särskilt beaktande i undervisningen.

År 2003 fanns totalt tre doktorander i ämnet. Två som antogs innan forskarutbildningsreformen 1998 är registrerade utan aktivitetsresultat. Den tredje doktoranden, som antogs 2003, finansierar sina forskarstudier med utbild-

ningsbidrag och har hittills föredragit att bedriva heltidsstudier utan undervisningsansvar. Om en doktorandtjänst utan ämnesspecifikation kommer till institutionen beror det på de sökandes kvalifikationer vilket ämne som får tjänsten. För arabiskan del har det i princip inneburit att man kunnat erbjuda en doktorandtjänst vart tredje år. Detta förefaller täcka de faktiska behov som forskarutbildningen i arabiska vid Göteborgs universitet har.

Lokaler och utrustning

Institutionen för orientaliska och afrikanska språk erbjuder generellt sett goda lokaler för undervisningen i arabiska och den aktiva doktoranden har en egen arbetsplats. Ämnesbibliotek och universitetsbibliotek är båda av god kvalitet. Resurser för att behålla den höga nivån på ämnesbiblioteket saknas emellertid, vilket kan leda till försämring. Ämnesbiblioteket hålls dessutom för närvarande låst och är alltså svårtillgängligt för studerande på grundutbildningen. Tillgång till språklaboratorium finns på institutionen.

Samverkan och internationalisering

Ämnet har viss samverkan med övriga ämnen på avdelningen, som alla är utomeuropeiska språk med modern profilering och därmed har gemensam problematik, särskilt pedagogiskt. Institutionen har viss samverkan med Centrum för Mellanösternkunskap vid Göteborgs universitet och någon kontakt med andra ämnen/institutioner vid universitetet, t.ex. litteraturvetenskap. Det finns inget formaliserat samarbete med andra svenska lärosäten/institutioner som bedriver utbildning i ämnet arabiska. Däremot förekommer en hel del personliga kontakter mellan lärare/ämnesföreträdare.

Göteborgs universitet har ett ramavtal med Oslo universitet inom vilket ämnesföreträdarna planerar ett tvärvetenskapligt samarbete. Utöver detta saknas formaliserade samverkansformer/avtal med utländska lärosäten. De studerande påpekar att möjligheter eller hjälp till studier i något arabiskt land för närvarande inte erbjuds av institutionen. Lärarna vill gärna att studenternas möjligheter att studera en termin vid ett lärosäte i ett arabiskt land ska öka och har planer på att utveckla ekvivaleringsförfarandet för utlandsstudier.

Utbildningens form och innehåll⁷

Grundutbildning

För filosofie kandidatexamen och filosofie magisterexamen i arabiska vid Göteborgs universitet krävs 80 respektive 100 poäng i huvudämnet. Det innebär att kandidatuppsatsen skrivs på D-nivån och magisteruppsatsen på E-nivån.

Grundutbildningsstudier i arabiska ska ge språkförståelse och språkfärdighet, med huvudvikt på förståelse för den grammatiska strukturen och texttolkning. Redan på grundutbildningen ska de studerande ges möjlighet att

7. Grundutbildningens delkurser presenteras i Appendix.

förbereda sig för forskarutbildning. Kännedom om arabisk kultur är ytterligare ett mål.

Alla grundutbildningskurser ges på halvfart. Dels har fakulteten förordat halvfartskurser för utbildningar med låg prestationsgrad, dels menar några av lärarna att de flesta studerande föredrar halvfartsstudier och att det inte är praktiskt möjligt att samla tillräckligt många studerande för att bedriva helvfartskurser. Man hänvisar till att arabiska är ett utpräglat kompletteringsämne. Andra lärare menar att heltidsstudier ger bättre resultat kvalitativt.

I kurserna på 1–40-poängsnivå ges en introduktion till modern standardarabiska, grammatik, textläsning och praktisk språkfärdighet. De olika momenten integreras i undervisningen varför särskild examen eller preciserade mål för språkfärdighet saknas. Utbildningen planerar att, från och med hösten 2004, återinföra realiamoment på A- och B-nivå. På C-nivå introduceras klassiska texter, inklusive Koranen (9 poäng) och det finns möjlighet att studera en talspråksdialekt. På D-nivå (61–80 poäng) läses klassiska texter inklusive poesi. Kursen innefattar också en kandidatuppsats (10 poäng) E-nivån (81–100 poäng) är forskningsförberedande med teori- och metodkurser samt magisteruppsats (10 poäng).

A- och B-kurserna omfattar ett lektionstillfälle om tre timmar per vecka. Det finns planer på att tillföra ytterligare timmar med en infödd lärare från och med våren 2004, då resurserna till ämnet kan komma att förstärkas. Examinationen är skriftlig på lägre nivåer. Högre upp sker examination löpande vid lärarledda textkurser. På magisterkursen gör studenterna skriftliga sammanfattningar av den teoretiska referenslitteraturen.

Kursvärderingar företas regelbundet. Enligt de studerande är det dock oklart hur utvärderingsresultaten utnyttjas. Ämnesföreträdaren har framställt kompendier i språkhistoria och äldre poesi. De två tiopoängskurserna i arabvärldskunskap utvecklas kontinuerligt, delvis i samarbete med andra institutioner. De studerande är positiva till utbildningen generellt och anser att handledningen vid uppsatsskrivning är tillfredsställande.

Forskarutbildning

För antagning till forskarutbildning i arabiska vid Göteborgs universitet krävs förutom allmän behörighet, 80 poäng i arabiska, visad lämplighet samt en avhandlingsplan. De sökande uppmanas att välja avhandlingsämne inom handledarens kompetensområde (lingvistik och/eller historia). Med den nye lektorn torde det nu även finnas möjlighet att välja modern litteratur som avhandlingsområde.

En filosofie doktorsexamen i arabiska omfattar en kursdel på 60 poäng, en specialkurs på 20 poäng och ett avhandlingsarbete på 80 poäng. Institutionen har undersökt möjligheterna att få utöka ämnet hebreiska till forskarutbildningsnivå och därmed omvandla forskarutbildningen i arabiska till forskarutbildning i semitiska språk.

En filosofie licentiatexamen i arabiska omfattar en kursdel om 40 poäng och ett avhandlingsarbete om 40 poäng. Under perioden 2001–2003 avlades ingen licentiatexamen i ämnet, och arabiska avdelningen uppmuntrar inte heller till detta då licentiatuppsatsen är otillräcklig som forskningsmerit och i praktiken innebär en omväg och försening av doktorsexamen. En extern metodikkurs är obligatorisk, liksom en intern språkvetenskaplig kurs. Därutöver kan kurser väljas efter doktorandens inriktning.

Undervisningen försiggår dels som handledning, dels som lektionsundervisning. Regelbundna seminarier kan inte anordnas på grund av brist på deltagare. Doktoranderna uppmanas att delta i internationella konferenser samt att söka andra externa ämnesspecifika och tvärvetenskapliga kontakter. Hjälp med finansiering erbjuds för detta ändamål. Den aktiva doktoranden i ämnet har extern metodikhandledning och är även knuten till litteraturvetenskapliga institutionens forskarutbildning. Avhandlingar skrivs på internationellt språk och publiceras i universitetets Actaserie.

Resultat

Grundutbildning

2001/02 var medelvärdet för antalet helårsstudenter och helårsprestationer 15,5 respektive 8,4. Prestationsgraden för perioden var därmed 52 procent. Under femårsperioden 1999–2003 examinerades totalt 16 uppsatser i arabiska på D- eller E-nivå.

Forskarutbildning

En doktorand disputerade i ämnet under tioårsperioden 1993–2003.

Synpunkter och rekommendationer

Ämnet är väl inarbetat vid lärosätet. Det finns en tradition av hög vetenskaplig kvalitet inom forskningen. Sedan ämnet ombildades till arabiska 1970, har forskningen varit inriktad på arabisk lingvistik, dialektologi och jämförande arabisk språkhistoria samt jämförande semitistik. Ämnet har vetenskapligt sett prägel av ett modernt språk. Det ingår i institutionen för orientaliska språk och samarbetar närmast med hebreiska. Arabiska samverkar också till viss del naturligt med andra ämnen vid institutionen rörande undervisning i moderna utomeuropeiska språk. Göteborgs universitet har samarbete med Oslo, vilket kan ge möjligheter i framtiden. Andra utvecklingsmöjligheter är samarbete med Centrum för Mellanösternstudier samt religionshistoria.

Grundutbildningen är väl genomtänkt och innefattar goda teori- och metodkurser samt adekvata textkurser på E- och D-nivå. Ämnesföreträdaren har framställt uppdaterade undervisningskompendier i arabisk språkhistoria och i klassisk arabisk poesi. Som komplement till språkstudiet läser studenterna arabvärldskunskap I och II som även är fristående kurser om respektive 10 poäng. Ett nyinrättat lektorat i ämnet besattes 2003 och förebådar vitalisering och förnyelse i undervisningen på A–C-nivån. Under det senaste året har in-

tresset för ämnet och ny tillströmningen varit stor. De studerande förefaller nöjda med nuvarande kursupplägg, liksom med atmosfären generellt.

Forskarutbildningen har krav på extern metodkurs och bruket av extern metodikhandledare är formaliserat. Det krävs också en projektplan för antagning. Ämnesföreläsaren handleder föreläsaresvis inom sitt eget kompetensområde vilket bör ses som ett kvalitetskriterium. Den enda doktoranden som disputerade under perioden 1993–2003 studerade arabisk lingvistik, vilket ligger inom handledarens kompetensområde. Med tillkomsten av en lektor som forskar i modern litteratur har handledarbredden ökat, vilket kan få positiva effekter i framtiden.

Arabiska i Göteborg är en ovanligt liten utbildning sett i ett nationellt perspektiv. Det gäller såväl antal helårsstudenter som helårsprestationer, och inte minst, antal disputationer (en enda under 10-årsperioden 1993–2003). Knappa resurser kan ha begränsat ämnets utveckling. Upptagningsområdet kan också vara för litet. Förhoppningen är att den påbörjade vitaliseringen ger resultat. De nuvarande fasta lärarna i ämnet (ämnesföreläsaren och lektorn) har naturligtvis huvudansvaret för att förnyelsen konkretiseras. I självvärderingen framförs flera önskemål om åtgärder för att förbättra ämnet. Man önskar till exempel genomföra en intensifiering av undervisningen på grundnivåerna och mer samarbete med andra intressenter på universitetet, t.ex. Centrum för Mellanösternstudier och religionsvetenskap.

Bedömaregruppen rekommenderar följande:

- En mer genomtänkt "stormiljö" bör etableras. I lärosätets självvärdering pekas på risken för vetenskaplig isolering i dessa små miljöer. Forskar-skola, liksom utbyggnad av extern handledning, nämns som en möjlighet att undvika isolation. Samarbete av olika slag inom och utom universitetet bör definitivt prövas och i åtminstone i någon grad iscensättas så snart som möjligt.
- Institutionen bör lösa de problem som finns med ämnesbiblioteket så att det blir tillgängligt också för grundutbildningsstudenter.
- Det nuvarande kursupplägget på grundutbildningen bör differentieras så att språkfärdigheten tillgodoses tillfredställande. Språkfärdighetsmålet kan förtydligas genom införande av särskilda schemalagda färdighetskurser jämte text- och grammatikkurser. Möjligheterna för studenter att studera i arabiskt land behöver också stödjas från institutionen/avdelningen.
- Undervisningen bör läggas om till helfart så att studenter och ämnesföreläsare ges möjligt att satsa hundraprocentigt med fördjupad ämneskunskap som troligt resultat. Denna rekommendation är viktig, betonar bedömaregruppen.

Hebreiska (grundutbildning)

Lärare

Ämnet har en heltidsanställd adjunkt. Adjunkten är för närvarande 50 procent ledig för att genomföra sin forskarutbildning (avhandlingsarbete inom bibelhebreiska). En vikarie har kunnat anställas för A-nivå men för högre nivåer finns ingen kompetent lärarresurs inom institutionen.

Studenter

Ålder och förkunskaper är varierande inom studentgruppen, dock är majoriteten kvinnor. De flesta studenter saknar förkunskaper och studerar språket för att använda hebreiskan kommunikativt, för att få kännedom om bibelhebreiska eller av lingvistiskt intresse.

Lokaler och utrustning

Lokalerna vid institutionen för orientaliska och afrikanska språk är i allmänhet goda, dock saknas läsesal för de studerande. Tillgången till biblioteksböcker och skrifter är enligt den ansvariga lektorn otillräcklig, åtminstone för modern hebreiska.

Samverkan och internationalisering

Inom institutionen finns kontaktytor, speciellt med arabiska. Ämnesföreträdaren för arabiska och lektorn i hebreiska har gemensamt undersökt möjligheten att få forskarutbildning i semitiska språk med professorn i arabiska som ämnesföreträdare. Institutionen ger en speciell kurs i bibelhebreiska för religionsvetenskap (teologer). Den ämnesansvariga läraren har många informella kontakter, för forskning och pedagogik, inom Norden samt med Israel. Formella samverkansavtal med utländska lärosäten saknas. Den ämnesansvariga läraren uppmuntrar emellertid studenterna att studera i Israel. Hon har arrangerat och lett studieresor för studenterna till Israel samt organiserat visst studentutbyte.

Utbildningens form och innehåll⁸

För filosofie kandidatexamen och filosofie magisterexamen i hebreiska vid Göteborgs universitet krävs 80 respektive 100 poäng i huvudämnet. Det innebär att kandidatuppsatsen skrivs på D-nivån och magisteruppsatsen på E-nivån. Institutionen ger för närvarande inte några magisterkurser. Ämnet har funnits vid Göteborgs universitet sedan 1989 och den nuvarande läraren har byggt upp det från starten.

Utbildningen omfattar dels modern hebreiska, 1–80 poäng, dels bibelhebreiska 1–10 poäng samt 11–20 poäng. Alla kurser ges på halvfart. Bibelhebreiska 1–10 poäng, ges även som preparandkurs för teologer inom det religionsveten-

8. En översikt över kurserna presenteras i Appendix.

skapliga programmet samt som separat IT-baserad nätkurs. Utbildningen/ämnet har små resurser vilket kan medföra plötslig omorganisering, till exempel ställdes C-kursen 2002/03 in till förmån för nybörjarkurser.

Målen för modern hebreiska är muntlig och skriftlig språkfärdighet, jämte förståelse för den grammatiska strukturen och texttolkning, samt förmåga att följa vetenskaplig litteratur i ämnet. Studenterna ska förvärva god kännedom om judisk och israelisk kultur. Målen för bibelhebreiska upp till 20 poäng är grundläggande kännedom om bibelhebreiskans ordförråd och grammatik, jämte dess texter med stilistik och översättningsproblematik.

A- och B-nivåerna omfattar modern hebreiska, grunderna i grammatik samt praktisk färdighet. På C-nivå förs moment med bibelhebreiska in. D-nivån innehåller, förutom en fortsättning av moderna textstudier, även mishna-hebreiska. Såväl genus- som mångfaldsperspektiv beaktas i undervisningsmomenten vid textläsning och litteratururval, vilket betraktas som normalt och positivt i studentgruppen.

Undervisningsförloppet är genomtänkt och präglas bland annat av följande principer: balans mellan vetenskaplighet och färdighetsträning; problembaserad undervisning; smidig övergång mellan modern hebreiska och bibelhebreiska; integration av språk och realiamoment i undervisningen. Ytterligare pedagogiska principer är att hebreiska i stor utsträckning används som undervisningsspråk, den muntliga träningen tillmäts stor betydelse samt individualisering av hemuppgifter. Kandidatkursen har endast givits en gång.

Läraren har framställt mycket undervisningsmaterial och utformat nya pedagogiska modeller, både inom traditionell undervisning och för Internetkurser. Kursvärderingar företas regelbundet. Studenter som deltog vid platsbesöket uppgav att de kunnat använda hebreiskan som komplement till andra ämnen eller sysselsättningar och sade sig generellt vara positiva till utbildningen.

Resultat

2001/02 var medelvärdet för antalet helårsstudenter och helårsprestationer 19,5 respektive 12,5. Prestationsgraden var därmed 64 procent. År 2003 fanns inga C-studenter och D-kursen hade 3 helårsstudenter 2001/02. Sex stycken kandidatuppsatser examinerades under perioden 1999–2003.

Synpunkter och rekommendationer

Traditionellt har det alltid undervisats i hebreiska i Göteborg i en eller annan form men som självständigt ämne har hebreiska endast existerat i cirka tio år. Därför är ämnet ännu på experimentstadiet. Fakulteten ser positivt på verksamheten, har bekostat en adjunktstjänst och räknar med att behålla ämnet även i framtiden.

Undervisningen upprätthålls huvudsakligen av adjunkten som har utvecklat ämnesverksamheten med ett stort engagemang. Adjunkten har upprättat alla kursplaner, sköter själv större delen av undervisningen och har dessutom framställt ett omfattande nytt undervisningsmaterial. Ämnet består nu av

modern hebreiska samt även av bibelhebreiska och annan äldre hebreiska och de olika språkformerna integreras med varandra. De studerande är mycket positiva till studierna.

Ämnet är inte stort nog för annat än halvfartsundervisning och majoriteten av studenterna är deltidsstuderande. Detta är i och för sig inget problem, då hebreiskan fungerar väl som komplementstudium, men det försvårar progression i studierna.

Bekymmersamt är att adjunkten är odisputerad och att hon är den enda kompetenta läraren över B-nivå. Vidare finns ingen vikare att tillgå över A-nivå vilket kan medföra problem då adjunkten kommer att vara 50 procent tjänstledig för avhandlingsarbete.

Bedömggruppen rekommenderar följande:

- Lärosätet bör, i enlighet med ämnesföreträdarnas strävan, möjliggöra forskarutbildning i semitiska språk. Den nuvarande ämnesföreträdaren för arabiska har god kompetens för detta och en forskarutbildning i semitiska språk kan säkra utvecklingen av ämnet hebreiska.
- Institutionen (och andra led inom universitetet) bör gemensamt ta ställning till kompetensproblemen samt till möjligheterna att öka rekryteringen av nya studerande.

Afrikanska språk (forskarutbildning)

Ämneshistorik och profil

Forskarutbildning i afrikanska språk existerar i Sverige sedan 1997, då Göteborgs universitet inrättade en professur i ämnet som därför inte har hunnit etablera sig. I enlighet med professurens inriktning ligger fokus, i undervisning och forskning, på bantuspråk. Ämnesföreträdaren önskar att avdelningen för afrikanska språk vid institutionen för afrikanska och orientaliska språk vid Göteborgs universitet, ska bli ett expertcenter för afrikansk lingvistik med kvalificerad kunskap om språksituationen i Afrikas länder samt utbildning i att beskriva och analysera språk i Afrika. Arbete i forskningsprojekt i Afrika är en del av forskarutbildningen. Avdelningen är engagerad i olika forsknings- och undervisningsprojekt i Tanzania och Moçambique. Den har en internationell profilering och söker aktivt förbindelser med andra länder i EU och i Norden.

Lärare

Professorn i afrikanska språk är den enda officiella handledaren för de två doktoranderna. Han fungerar som bihandledare även för en doktorand i Uppsala. En av doktoranderna har en inofficiell bihandledare från Sudan. En fakultetsfinansierad forskarassistenttjänst är under tillsättning och sträcker sig som längst fyra år framåt. Anställningen innehåller 25 procent undervisning/administration.

Doktorander

År 2003 hade utbildningen två doktorander. Båda hade utbildningsbidrag samt bidrag från externa finansiärer för fältstudier. Ingen av doktoranderna hade institutionstjänstgöring. Den ena doktorandens avhandlingsarbete beskriver bantuspråket Kaguru i Tanzania. Den andra avhandlingen fokuserar Dinka som är ett nilotiskt språk som finns i Sudan. Trots att Sudan inte hör till professorns kompetensområde är det ändå möjligt för honom att handleda arbetet, eftersom det har sociolingvistik inriktning.

Afrikanska språk finns inte på grundutbildningsnivå och ämnet har därmed svårigheter att rekrytera doktorander, trots goda förhållanden och resurser för doktorander att utöva fältarbete och att resa till konferenser och seminarier. Det är även svårt att rekrytera afrikanska doktorander som uppfyller kraven trots att det finns externa resurser, särskilt från SIDA:s avdelning för forskningssamarbete (SAREC), som gör det möjligt för doktorander från Afrika att studera afrikanska språk i Göteborg. En doktorand från Tanzania och en från Moçambique har tidigare anmält intresse för forskarutbildningsprogrammet, men sände aldrig in någon formell ansökan.

Lokaler och utrustning

Doktoranderna har bra studieförhållanden vid institutionen med egna arbetsplatser och datorer. Doktoranderna har också möjlighet att bedriva databaserad forskning i jämförande lingvistik samt tillgång till institutions- och universitetsbiblioteket. Avdelningen/ämnet har en egen hemsida på Internet, som ger bra information om utbildningen och dess aktiviteter.

Samverkan och internationalisering

Professorn i ämnet har bott och arbetat i Tanzania och Namibia under flera år och kan utnyttja denna kunskap och sitt afrikanska kontaktnät i sitt professorsämbete. Avdelningen har tillgång till resurser som gör det möjligt för doktorander och lärare att bedriva fältarbete och att delta vid internationella konferenser och seminarier. De goda ekonomiska förutsättningarna bidrar till en aktiv atmosfär.

Avdelningen för afrikanska språk har sedan den etablerades 1997 varit engagerad i forskning i Afrika. Med hjälp av resurser från SIDA:s avdelning för forskningssamarbete har ämnesföreträdaren, i samarbete med lokala forskningsinstitutioner, genomfört "language surveys" i Namibia och Botswana, och senare också språkforskning i Tanzania och Moçambique. Även doktoranderna har haft forskningsobjekt som förutsatt fältarbete och vistelse utomlands. Avdelningen för afrikanska språk har också deltagit i ett EU-projekt, och den nuvarande professorn söker aktivt resurser från EU. Tillsvidare har möjligheten till Socratesutbyte inte utnyttjats.

Inom universitetet samarbetar avdelningen särskilt med lingvistiska institutionen, vars studenter utgör en huvudsaklig rekryteringsbas för forskarutbild-

ningen i afrikanska språk. Därutöver finns samarbete med Uppsala universitet som erbjuder grundutbildning i swahili. Den ämnesföreträdande Uppsala-lektorn har undervisat också vid Göteborgs universitet.

Utbildningens form och innehåll⁹

En filosofie doktorsexamen i afrikanska språk vid Göteborgs universitet omfattar en kursdel på 60 poäng och ett avhandlingsarbete på 100 poäng. En filosofie licentiatexamen i afrikanska språk omfattar en kursdel om 40 poäng och ett avhandlingsarbete om 40 poäng. Under perioden 2001–2003 avlades ingen licentiatexamen i ämnet.

För antagning till forskarutbildning i afrikanska språk krävs, förutom grundläggande behörighet, godkänt betyg på den forskningsförberedande kursen afrikanska språk eller motsvarande utbildning vid annat universitet.

Forskarutbildningen syftar till att ge fördjupade kunskaper om språken och språksituationen i Afrika, tillfredsställande orientering om för ämnet grundläggande metodik, främst inom lingvistik, samt förmåga att på ett specialområde tillämpa vetenskaplig metodik.

Kursdelen består av sex delkurser: teori och metod (10 poäng), afrikanska språk (10 poäng), språkstudier av ett afrikanskt språk (20 poäng), språkbeskrivning (5 poäng), afrikansk sociolingvistik (10 poäng), en varierande kurs (5 poäng). Teori- och metodkursen hålls på fakultetsnivå, men också ämnes-specifika frågor behandlas där.

Undervisningsmetoden är en kombination av föreläsningar, seminarier och individuell handledning. Istället för skriftliga eller muntliga examinationer skriver doktoranderna essäer i varje delkurs. Skrivandet är en viktig del i undervisningen liksom att doktoranderna håller föredrag om sina studie- och avhandlingsresultat vid konferenser av olika slag.

Resultat

Tre doktorander har disputerat i afrikanska språk sedan år 1997. En är den nuvarande lektorn i swahili i Uppsala och en annan disputerade i jämförande bantustik. Den tredje doktoranden disputerade i sociolingvistiska aspekter av Ika, som är ett Igboid-minoritetsspråk i Nigeria.

Synpunkter och rekommendationer

Forskarutbildningen i afrikanska språk inrättades 1997. Den har inte hunnit skapa någon riktigt unik profil i jämförelse med andra afrikanistik-utbildningar i världen. Den första professorn i ämnet hade dessutom sin bakgrund och skolning inom klassiska språk och inte i afrikanistik. Trots detta har man ändå hunnit genomföra utmärkta fältarbeten i Namibia, Botswana, Tanzania och Moçambique och publicera forskningsresultat.

9. En översikt över forskarutbildningens delkurser presenteras i Appendix.

Eftersom professorn (samt den forskarassistent som ska knytas till ämnet 2004) kan koncentrera sig endast på forskning och handledning av doktorander, kan man förutsätta en hög kvalitet på forskarutbildningen.

Det finns två tänkbara vägar att utveckla och starkare etablera ämnet. Den ena är starkare satsning på att anta studenter från Afrika och att kontinuerligt söka stöd för detta från SIDA (SAREC) och liknande instanser. Det blir då möjligt att fortsätta bedriva utbildning enbart på forskarutbildningsnivå och utbildningen kan lägga tyngden vid frågor som är viktiga för afrikansk språkforskning och som motsvarar de behov som de afrikanska länderna har. Efter forskningsstudierna återvänder de disputerade till sina länder och universitet.

Den andra vägen är att satsa på de behov som svenska studenter och Sverige i helhet har. Utbildningen kan i detta fall inte koncentreras enbart på språkforskning. Den måste istället ha större bredd och ge doktoranderna möjligheter att välja mellan olika studieprofiler. En förutsättning för etablerande av en sådan utbildning är att grundutbildning, där studenterna får de kunskaper som de behöver för att kunna utöva forskarstudier, etableras.

Grundutbildningskurserna skulle kunna fungera som kompletteringsstudier och ge såväl språkfärdigheter som kunskap om kultur, religion och historia med mera. Den ekonomiska situation som avdelningen för afrikanska språk har idag, med mycket av verksamheten knuten till externfinansierade projekt, möjliggör inte en utveckling av en sådan bred grundutbildning. Småspråksutredningens förslag om nationellt ansvar med tillhörande resurser skulle eventuellt kunna förverkliga detta.

Bedömargruppen rekommenderar följande:

- Avdelningen bör utarbeta fastare metoder samt kontakter med externa resurskällor eller huvudmän för att säkra resurserna till ett forskarutbildningsprogram för i huvudsak afrikanska doktorander. Avdelningen behöver även utveckla en annorlunda profilering eller specialkompetens om Sverige genom Göteborgs universitet ska ha möjligheter att konkurrera med USA och Storbritannien i attraktionskraft.
- Lärosätet bör i samverkan med Uppsala universitet, överväga att på sikt etablera grundutbildning i afrikanska språk.

Lunds universitet

Organisation och ledning

Vid Lunds universitet har bedömargruppen granskat grundutbildning i ämnen arabiska, hebreiska och Mellanösternkunskap samt forskarutbildning i semitiska språk. De utvärderade ämnena har länge varit nära knutna till varandra på olika sätt. Efter en övergångsperiod då ämnena organisatoriskt hörde till teologiska institutionen ingår de sedan januari 2003 i en ny institutionsbildning kallad klassiska och semitiska institutionen. Inom denna institution

har de utvärderade ämnena hittills utgjort en egen avdelning kallad avdelningen för Mellanösterns språk. Avdelningen har jämte övriga tre avdelningar (grekiska, latin och nygrekiska) haft en egen avdelningsnämnd och separat ekonomi. Institutionen har 2003 letts av en gemensam prefekt (professorn i grekiska), en biträdande prefekt samt haft en gemensam institutionsstyrelse, i vilken en lärarrepresentant per avdelning har ingått. Studentrådet, som är gemensamt för institutionens grundutbildningsstudenter, väljer årligen en representant till institutionsstyrelsen. Detsamma gäller för doktorandrådet.

Klassiska och semitiska institutionen är dock att betrakta som tillfällig i väntan på att det nybildade språk- och litteraturcentrum blir klart år 2006. Institutionen förväntas då ingå i nya ämnesgrupperingar inom centrumet.

Ekonomi

Universitetet i Lund har en särskild ekonomisk satsning på småämnen som för närvarande tryggar en viss miniminivå för arabiska och hebreiska. Småämnessatsningen är dock ingen permanent lösning, utan tillämpas i avvaktan på nationella beslut kring småspråkssituationen. 2003 innebar stödet att grundutbildningarna i arabiska och hebreiska fick en fast summa om 500 000 kronor vardera och att de var undantagna från krav på prestationer. Mellanösternkunskapens medel för grundutbildning baserades dock på ett uppdrag uttryckt i helårsprestationer och studenter. Trots att stödet till arabiska och hebreiska har förbättrat avdelningens ekonomi något, går verksamheten med underskott.

Områdesstyrelsen för humaniora och teologi (motsvarar ungefär fakultetsnämnden) beslutar om budget och fördelar medel till institutionen som därefter kan omfördela resurserna mellan ämnena. För 2003 tilldelades avdelningen för Mellanösterns språk totalt 1 465 000 kronor för grundutbildningen. En miljon av dessa (500 000 kronor/ämne) tilldelades arabiska och hebreiska enligt den speciella småämnessatsningen och 465 000 kronor tilldelades Mellanösternkunskap, vilket motsvarade ett uppdrag om 20 helårsprestationer. Utöver ersättningen per ämne har institutionen fått ett visst bidrag till hyra. År 2003 fick avdelningen 696 000 kronor för forskning och forskarutbildning. Dessutom erhöles externa medel för grund- och forskarutbildning/forskning om totalt 873 000 kronor.

Arabiska och hebreiska (grundutbildning)

Ämneshistorik och profil (innefattar även semitiska språk)

Den semitiska forskningstraditionen vid Lunds universitet har en stark förankring i klassisk textfilologi, särskilt inom ämnet arabiska. Ämnesföreläsarna har i flera decennier företrätt denna inriktning. Under senare år har även forskning i modern arabiska börjat förekomma. Grundutbildningen i arabiska och hebreiska har sedan 1970-talet präglats av en utveckling mot modern standardarabiska. Avdelningens sammansättning och karaktär är för närvarande under diskussion. Institutionen vill fortsätta som man har det nu, med de två

grundutbildningsämnen arabiska och hebreiska och en bred semitisk forskarutbildning med såväl klassisk textfilologi som studier av modernare discipliner. Fakultetsföreträdarna vill se en fortsättning av arabiska, särskilt modern sådan, och Mellanösternkunskap. Vid ingåendet i språk- och litteraturcentrum är det möjligt att ämnesgruppen omkonstrueras ytterligare.

Lärare

Professorn i semitiska språk undervisar och handleder på kandidat- och magisternivå i arabiska och hebreiska (övervägande arabiska). Hans forskningskompetens är huvudsakligen inom klassisk textfilologi och texthermeneutik och dessutom har han viss dokumentation i äldre hebreisk och arameisk litteratur. En universitetslektor på 50 procent undervisar i arabiska och hebreiska. Hans forskning gäller modern arabisk lingvistik. En universitetsadjunkt undervisar och administrerar 100 procent i arabiska. Hans intresseområde är modern arabisk litteratur. En odisputerad timplärare om 40 procent undervisar i hebreiska. (Obs: Siffrorna gällde fram till vårterminen 2003. Efter detta råder delvis andra förhållanden.)

Studenter

Studerandegruppen är heterogen, med både heltids och deltidstudenter, samt med en grupp arabiskspråkiga eller hebreiskspråkiga studenter. Den mångkulturella karaktären uppfattas av både lärare och studenter som berikande. Problem med nivåskillnader i inläringen finns men hanteras enligt lärarna utan större besvär. En enkätundersökning från 2002 visade att studenterna läser arabiska av många olika skäl; språkliga, kulturpolitiska, eller familjemässiga, för att nämna de viktigaste. Huvudmålet för studenterna är vanligen att uppnå god kommunikativ färdighet. Hebreiska hade under 2003 cirka 10 registrerade nya studenter. Den övervägande delen är deltidstudenter.

Lokaler och utrustning

De nya lokalerna från höstterminen 2003 fungerar tillfredsställande. Universitetsbiblioteket är bra och ämnesbiblioteket i arabiska/hebreiska/semitiska språk är förhållandevis bra.

Samverkan och internationalisering

Avdelningen för Mellanösterns språk har nått långt i sina planer för olika samverkansformer. Sammanläggningen med klassiska språk är reellt motiverad och bygger dels på intresset för likartade ämnesmoment och närliggande geografiska regioner, dels på gemensamma forskningsprojekt och internationella samarbetsprojekt. Avdelningen för Mellanösterns språk hoppas på nya konstruktiva samarbetsformer i det kommande språk- och litteraturcentrum. Fakulteten och institutionen önskar också förstärka forsknings- och utbildningspotentialen inom arabiska/semitiska språk genom samarbete med Kö-

penhamns universitet. Ett flerårigt välfungerande samarbete med Köpenhamn finns redan för hebreiskan.

Vissa lärare vid institutionen är engagerade i kulturförmedling till samhället genom översättning och presentation av modern arabisk skönlitteratur. Därutöver förekommer kontakter mellan enskilda lärare vid institutionen och lärare vid andra institutioner vid Lunds universitet, främst teologiska institutionen; islamologi, judaistik, religionshistoria. Lärarna har även spontan kontakt på nationsplanet med andra semitister.

Inom arabiskan har man lagt stor vikt vid internationalisering som en väg till bättre språkbehärskning. Sedan många år finns avtal med institutioner i arabiska länder, de senaste åren med University of Jordan i Amman där Lundastudenter, inom ramen för internationella programmet Linneaus-Palme, fått möjlighet att leva och bedriva intensivstudier. Linneaus-Palme ger även jordanska studenter stipendier till Lunds universitet. American University of Beirut (AUB) i Libanon ska också kopplas till detta avtal. Dessutom är samverkansavtal med ytterligare ett jordanskt universitet och ett par europeiska lärosäten på gång inom ramen för nya utbytes-/samverkansprogram inom EU.

Utbildningarnas form och innehåll¹⁰

Arabiska

För filosofie kandidatexamen och filosofie magisterexamen i arabiska vid Lunds universitet krävs 80 respektive 100 poäng i huvudämnet. Detta innebär att kandidatuppsatsen skrivs på D-nivån och magisteruppsatsen på E-nivån.

Utbildningen bedrivs på helfart. Den grundläggande undervisningen om två terminer, 1–40 poäng, utgör ett sammanhållet undervisningsblock uppdelat på grammatik med textläsning (5 + 10 + 10 poäng), muntlig och skriftlig språkfärdighet (10 poäng) samt realia (5 poäng). 41–60 poängsblocket fördelas på tidningstextläsning med grammatik (5 poäng), muntlig och skriftlig språkfärdighet (5 poäng), modern skönlitteratur (5 poäng), samt fackprosa och realia (5 poäng). Den sistnämnda kursen omfattar en mindre uppsats som ventileras.

På 61–80-poängsnivån (kandidatnivå) läses ett textpensum med särskild uppmärksamhet på språkvetenskapliga analysmetoder (5 poäng). Muntlig och skriftlig språkfärdighet inklusive någon dialektträning ger ytterligare 5 poäng och därtill kommer en uppsats om 10 poäng.

Magisternivån, 81–100 poäng, innehåller ytterligare en kurs i språkfärdighet om 5 poäng, därtill en kurs i arabisk språkhistoria (5 poäng) samt uppsatsen (10 poäng). Studiet är väl genomtänkt hela vägen. Dock saknas tydliga anvisningar om hur vetenskapliga aspekter av ämnet beaktas i utbildningsmoment/kurser. Det finns heller inget obligatoriskt krav på att läsa någon klassisk text.

10. Grundutbildningarnas delkurser presenteras i Appendix.

Utbildningen lägger vikt vid kommunikation i modern standardarabiska och de flesta kurser har utvecklats för detta ändamål. Färdighetsträning och förståelse av moderna litterära och sakprosatexter dominerar. Avsikten är emellertid också att erbjuda vetenskapligt studium och att förbereda studerande för forskarutbildningen. Även undervisningen är fokuserad på språkfärdighet och förståelse av moderna texter. Undervisningstätheten är hög, cirka tio timmar per vecka på A–D-nivån. Sista terminen tillkommer handledning för uppsatsarbetet. Möjligheterna till studieperioder i ett arabiskt land är stora, formaliserade och normalt förekommande.

De studerande betonar att atmosfären är god och att de är nöjda med undervisningen. Enligt de studerande vävs genusperspektiv på ett naturligt sätt in i undervisningen. På högre nivåer har sjukdom och ojämn resursfördelning skapat problem med handledningstider och inställda kurser. Det görs dock försök att effektivisera uppsatsskrivandet med diverse stödundervisning.

Hebreiska

För filosofie kandidatexamen och filosofie magisterexamen i arabiska samt hebreiska vid Lunds universitet krävs 80 respektive 100 poäng i huvudämnet. Detta innebär att kandidatuppsatsen skrivs på D-nivån och magisteruppsatsen på E-nivån. Uppläggningsen har tidigare varit likadan som den som gäller för arabiska (se ovan) men resursbrist och få studerande har under senare år medfört en omstrukturering av ämnet med övergripande konsekvenser för undervisningen. Läsåret 2002/03 har undervisning upp till 40-poängsnivån bedrivits av en odisputerad timplärare i samarbete med Centrum för teologi och religionsvetenskap. För undervisning på nivåer över 40 poäng hänvisas de studerande att följa undervisningen i hebreiska vid Köpenhamns universitet. Studenternas resultat kan sedan ekvivaleras. Detta samarbete har pågått sedan år 2000 och är formaliserat genom avtal. Undervisning i klassisk hebreiska förekommer endast vid Centrum för teologi och religionsvetenskap vid Lunds universitet, och då inom ramen för en introduktionskurs för teologer.

Kursvärderingar företas av studentkåren, inte alltid regelbundet. Ett mentorssystem för studenter i arabiska och hebreiska (och Mellanösternkunskap) har just införts och avdelningen utvärderar goda och dåliga effekter av detta.

Resultat

Arabiska

2001/02 var medelvärdet för antalet helårsstudenter och helårsprestationer 31,1 respektive 22,9. Prestationsgraden var därmed 71 procent. Antalet färdiga D- och E-uppsatser under femårsperioden 1999–2003 var fyra, respektive 18.

Hebreiska

2001/02 var medelvärdet för antalet helårsstudenter och helårsprestationer 14,4 respektive 8,4. Prestationsgraden var därmed 58 procent. Under femårsperioden 1999–2003 examinerades endast en D/E-uppsats. Under platsbesöket

framkom att man har en magisterstuderande som är på väg att avsluta sin examen och eventuellt önskar fortsätta med forskarutbildning.

Synpunkter och rekommendationer

Arabiska

Grundutbildningen är fokuserad på studiet av modern standardarabiska. Den är väl genomtänkt för detta, och differentierad med avseende på språkfärdighet och andra delar inom standardarabiskan såsom modern litteratur och mediaspråk. Undervisningstätheten är hög. Lärarna ägnar sig även åt kulturinformation, i vilken också de studerande involveras. De studerande har själva hand om kursvärderingarna, med studentkåren som högsta ansvarig. De studerande drar fördel av samvaron med Mellanösternkunskap på samma institution, liksom med hebreiskan. Många studenter har också spontana kontakter med islamologi och religionskunskap. Det är önskvärt att progressionen mot högre utbildningsnivåer tydliggörs på samma berömvärda vis som de kommunikativa målen.

Bedömargruppen rekommenderar följande:

- Teori och metod bör utökas och integreras bättre i grundutbildningens D- och E-kurser.
- Specificerade textkurser som inkluderar klassisk arabiska bör införas liksom en särskild dialektkurs.

Hebreiska

Hebreiska ingår sedan gammalt i den semitiska miljön i Lund. Två av de fasta lärarna – ämnesföreträdaren och lektorn i semitiska språk – har undervisningskompetens i hebreiska. Ämnesföreträdaren har också viss forskningskompetens. En disputerad forskare med anknytning till institutionen har ingått i ett projekt inom hebreiska ("den antika synagogan"). Formaliserat samarbete med Köpenhamns universitet ger studenterna möjlighet att studera där på nivåer över 40 (60) poäng.

Viss efterfrågan på undervisning i hebreiska finns alltid från religionsvetare och hobbystuderande – de senare en liten men fast grupp vid institutionen. Hebreiskans ställning präglas emellertid för närvarande av oklarhet. Avdelningen för judaistik inom Centrum för teologi och religionsvetenskap tillhandahåller introduktionskursen i bibelhebreiska, som normalt borde ligga på språkinstitutionen. Det finns inte någon fast lärarresurs avsatt för undervisningen i hebreiska, som varierar i omfång från termin till termin. Särskilt krav på klassisk hebreiska finns ej i grundutbildningen. Hebreiskan har sedan flera år ett fungerande samarbete med Köpenhamn och skulle eventuellt kunna stärkas genom kontakt med ytterligare intressenter/avnämare utanför institutionen.

Om lärosätet vill behålla ämnet, och det finns det åtskilligt som talar för, rekommenderar bedömargruppen följande:

- Målen för utbildningen bör klargöras, vilka resultat som kan förväntas, och vilka lärarresurser som kan avsättas.
- Grundutbildningens A- och B-nivåer i modern hebreiska bör periodiseras.
- En fast lärarresurs motsvarande 3 veckotimmar bör avsättas för undervisningen.
- Klassisk hebreiska bör införas som obligatoriskt moment någonstans i grundutbildningen.

Semitiska språk (forskarutbildning)

Utbildningarnas form och innehåll

En filosofie doktorsexamen i semitiska språk vid Lunds universitet omfattar en kursdel på 60 poäng och ett avhandlingsarbete på 100 poäng. En filosofie licentiatexamen i semitiska språk omfattar en kursdel på 40 poäng och ett avhandlingsarbete på 40 poäng. Under perioden 2001–2003 avlades ingen licentiatexamen i ämnet.

För att bli antagen till forskarutbildning i semitiska språk krävs magisterexamen i arabiska eller hebreiska.Handledaren accepterar sökande från olika vetenskapliga områden inom en bred språklig ram. Extern metodikhandleddare eller specialisthandledare anlitas vanligen. För närvarande finns en aktiv doktorand som befinner sig i slutfasen av avhandlingsarbetet (modern arabisk lingvistik), samt ytterligare en doktorand (i klassisk hebreiska). Lärosätets studiestöd till doktorander beräknas vara tillräckligt för behovet.

Kursplanen för forskarutbildningen förnyades 2003. Den innefattar inte någon obligatorisk extern metodikkurs. Tre alternativa interna metodkurser erbjuds, alla med anknytning främst till klassisk filologi och semitistik (handskriftskunskap, hermeneutik, jämförande semitistik). Doktoranderna kan välja inriktning med valfritt semitiskt språk.

Undervisningen försiggår dels som handledning, dels i seminarieform. Det är dock svårt att genomföra seminarier med tillräckligt antal deltagare och tillräcklig variation i ämnen. Doktoranderna uppmanas att delta i internationella konferenser samt att söka externa ämnesspecifika och tvärvetenskapliga kontakter. Hjälpen med finansiering erbjuds för detta. Avhandlingarna skrivs på internationellt språk och publiceras i universitetets Actaserie.

Sjukdom i lärarkåren och viss oklarhet beträffande inriktningsval (utöver klassisk textfilologi) har försvårat arbetsprocessen under senare år.

Resultat

Tre doktorander har disputerat under tioårsperioden 1993–2003, två i klassisk arabisk textfilologi och en i modern arabisk lingvistik. Ingen avhandling i hebreiska har skrivits under perioden. Två av de tre disputerade doktoranderna arbetar vid Lunds universitet och avdelningen för Mellanösterns språk

på projektbasis. Under senare år har inga nya sökande anmält sig till forskarutbildningen. Två av de nydisputerade doktorerna intresserar sig för syriska i sin forskning.

Synpunkter och rekommendationer

Den semitiska forskningstraditionen vid Lunds universitet har en förankring i klassisk textfilologi, och hermeneutik, särskilt inom ämnet arabiska. Ämnesföreträdarna har i flera decennier företrätt denna inriktning. Den nuvarande ämnesföreträdaren är nu den enda representanten för klassisk textfilologi i Sverige på högre nivå (och nästan ensam i Skandinavien) och en disputerad adept fortsätter inom fältet. Det är naturligtvis en styrka för ämnet att kunna erbjuda denna expertis i ett nationellt och skandinaviskt sammanhang.

De senaste åren utveckling mot forskning och disputationer inom moderna arabiska språkformer är en naturlig utveckling och det gäller att tillvarata denna potential på ett vetenskapligt försvarbart sätt.

Den nya sammanläggningen med klassiska språk är en organisk syntes av intressen; samprojekt och pedagogisk samverkan fanns redan och kommer att utvecklas. Vidare räknar man med utökad samverkan med metodämnen och andra likartade ämnen i och med överflyttningen till Språk- och Litteraturcentrum som väntas ha genomförts i sin helhet inom om ett par år.

Forskarutbildningen i semitiska språk visar relativt sett goda resultat och två av de tidigare disputerade doktorerna ingår för närvarande i forskningsmiljön. Den internationella anknytningen är god, med regelbundet konferensdeltagande och personkontakter med specialister.

Bristen på nya sökande till forskarutbildningen kan tolkas som en signal om behov av förändring och nyskapande. Inriktningen på klassisk filologi kan ha uppfattats som styrande och alltför smal. Aktuella och kommande samarbeten med andra instanser, inte minst inom det nyinstitfödda Språk- och litteraturcentrum, erbjuder förhoppningsvis möjligheter att utforma nya innovativa strukturer för forskarutbildningen.

Sjukdomsförhållanden har temporärt påverkat situationen för doktorand- och lärarstyrkan. Fakulteten och institutionen/avdelningen räknar dock med återgång till normala förhållanden höstterminen 2004.

Bedömargruppen rekommenderar följande:

- Avdelningen bör söka handledare och lärare till metodkurser för doktorander med intresse för språk- och litteraturvetenskap (särskilt modern period) som komplement till den kompetens som nu finns i klassisk filologi och hermeneutik.
- Externa metodkurser bör införas i forskarutbildningen.
- Fakulteten bör sikta på utlysning av studiestöd för doktorander i september 2004 och se till att forskarutbildningen reaktiveras under läsåret 2004/05. Dessa åtgärder är mycket angelägna.

Mellanösternkunskap (grundutbildning)

Ämneshistorik och profil

Lunds universitet var det första lärosätet i Skandinavien som under 1970-talet inrättade ämnet arabvärldskunskap. Ämnet erbjöds inom en kortare kompletterande utbildningslinje, arabvärldslinjen, avsedd som komplement till olika samhällsvetenskapliga utbildningar som juridik och ekonomi. Arabvärldskunskapen omvandlades 1993/94 till det självständiga examensämnet Mellanösternkunskap som först bara erbjöds som fristående kurser. Då dessa lockade många studenter utvidgades utbildningen år 1998 till magisternivå. Mellanösternkunskap är nu en av de mest livskraftiga delarna i avdelningen för Mellanösterns språk vid Lunds universitet.

Ämnet har en uppenbar inriktning på nutidsproblematik. Den har en klar biämnesidentitet och syftar främst till att utbilda experter till samhällsinriktade jobb med utrikespolitisk koppling i nationella och internationella sammanhang. Språk ingår inte alls i ämnet.

Lärare och studenter

Ämnet har en fast heltidsanställd lektor med en doktorsgrad inriktad mot arabisk religionshistoria och politisk islam. Lektorn har ansvarat för ämnets utveckling sedan 1993 och har därtill skött all administration. Hon undervisar i genomsnitt 12–14 timmar per vecka samt går igenom och ger återkoppling på essäer och hemtentamina. Hon saknar tid för egen forskning inom lektoratet. Den forskning hon ändå är engagerad i är genusinriktad. Lektorn uppger att hon inte i nämnvärd utsträckning deltar vid nationella eller internationella ämneskopplade konferenser. För att täcka lärarbehoven har avdelningen hyrt in lärare från islamologi och andra institutioner. Avdelningens dåliga ekonomi tillåter dock inte inhyrda lärare i den utsträckning som behövs.

De flesta studenter läser Mellanösternkunskap som ett biämne till på väg mot en examen i annat ämne. Avhoppet är därför många. På A-nivå har utbildningen vanligen cirka 20 studenter. På D-nivån 2003 fanns två studenter.

Utbildningens form och innehåll¹¹

För filosofie kandidatexamen och filosofie magisterexamen i Mellanösternkunskap krävs 60 respektive 80 poäng, vilket innebär att kandidatuppsatsen i detta ämne skrivs på C-nivån och magisteruppsatsen på D-nivån.

Blocket Mellanösternkunskap 1–20 poäng, innehåller fyra delkurser, som behandlar Mellanösterns historia – från tiden för islams uppkomst till idag – Mellanösterns religioner (islam, judendom, orientalisk kristendom) och de icke-muslimska minoriteternas situation, det arabiska språkets och den arabiska litteraturens historia samt islamisk konst, arkitektur och musik. Den

11. En översikt över utbildningens delkurser finns i Appendix.

politiska utvecklingen i Mellanösterns arabländer samt i Turkiet, Israel och Iran behandlas liksom den arabisk-israeliska konflikten och konflikterna vid Persiska viken, de statslösa folkens situation samt stormakternas inflytande i området. Vidare behandlas den ekonomiska utvecklingen i Mellanöstern under 1900-talet, undervisning och utbildning samt islam som politiskt, juridiskt och ekonomiskt system.

Nästa utbildningsblock, Mellanösternkunskap 21–40 poäng, har som mål att ge fördjupade kunskaper om Mellanöstern och Nordafrika. Kursen innehåller ett självständigt arbete i form av uppsats (5 poäng).

Kandidatkursen (41–60 poäng) koncentrerar sig på teori och metod. Ett tema/ämne/problem i forskningen väljs för fördjupad analys som leder till en uppsats (10 poäng). Uppsatsen ska uppvisa förmåga till självständigt tänkande och vetenskaplig arbetsmetod samt ventileras vid ett seminarium. Ämnet och litteraturen väljs i samråd mellan den studerande och handledare/examinator.

Magisterkursen (61–80 poäng) utgörs av en specialkurs i modern historia, statsvetenskap, ekonomi, sociologi/socialantropologi eller juridik; projektarbete (5 poäng) som kan vara en individuellt eller i grupp utförd undersökning (projektet kan genomföras vid Lunds universitet eller i något land i Mellanöstern) samt examensuppsats (10 poäng).

Undervisning ges i form av föreläsningar, lektioner, gruppövningar, seminarieövningar och individuell handledning. Närvaro vid grupp- och seminarieövningarna är obligatorisk.

Det första utbildningsblocket är omfattande och vidspänt. De följande kurserna fördjupar kunskaperna och varje 5- eller 10-poängs kurs innehåller ett uppsats- eller ett skrivarbete.

Hemtentamina är den vanligaste examinationsformen och de intervjuade studenterna ansåg alla att denna typ av examination leder till djupare kunskap än salstentamina eftersom studenterna lär sig mycket under själva skrivprocessen. Studenterna är också nöjda med den återkoppling de får på sina hemtentamina och inlämningsuppgifter. Detta tar dock mycket tid av läraren. Studenterna verkar också belåtna med biblioteksförhållandena. Fjärrlån av kursböcker sker kostnadsfritt och de får de beställda böckerna relativt snabbt.

Studenterna ger intryck av vara i hög grad medvetna om genusfrågor och uppger att genusperspektiv finns genomgående i undervisningen. På B-nivån finns dessutom en speciell kurs om genusfrågor i Mellanöstern.

Eftersom studieområdet Mellanösternkunskap är så vidsträckt är det svårt att se en fördjupning i något delområde. Det syns också i litteraturlistan som är mångsidig och i största delen adekvat men saknar material för fördjupade studier.

Samverkan och internationalisering

Grundutbildningen i Mellanösternkunskap har utgjort en viktig samhällsservice för t.ex. UD och förvärvsliv och fungerat som komplement till studenter inom andra samhällsvetenskapliga utbildningar, till exempel journalistutbildningar. När ämnet Mellanösternkunskap grundades var förhoppningen att man skulle kunna etablera ett nära samarbete med teologi och religionsvetenskap, men så blev det inte. Ämnet har traditionellt goda och fungerande former för samverkan med övriga ämnena inom avdelningen (arabiska och hebreiska).

Resultat

2002/02 var medelvärdet för antalet helårsstudenter och helårsprestationer 27,5 respektive 14,7. Prestationsgraden var därmed 53 procent. Antalet C- och D-uppsatser var 14 respektive 2 under femårsperioden 1999–2003.

Synpunkter och rekommendationer

Mellanösternkunskapen företräds av en engagerad lärare som på ett berömvärt sätt har ansvarat för och utvecklat utbildningen till en livskraftig och viktig del av klassiska och semitiska institutionen i Lund. Såväl institutionsledning som fakultetsföreträdare förefaller angelägna om att utbildningen ska finnas kvar och utvecklas. Man måste då beakta att ett extensivt utbildningsområde, som innefattar ett geografiskt, temporalt och forskningsmässigt omfattande vetenskapligt fält, har svårt att utvecklas med en enda fast anställd lärare och ytterligt begränsade resurser till sitt förfogande.

Intrycket är att utbildningen fortfarande söker sin profil som områdesstudieämne. Frågan om huvudtyngden ska ligga på religionsvetenskap eller samhällsvetenskap, och inom det senare, på ekonomi, politik/statskunskap eller kultur/historia, hänger i luften. Den disciplinmässigt oklara profilen gör det svårt, dels för läraren att etablera progression mellan kurserna, dels för studenterna att fördjupa sig i något delområde. Troligen skulle studenterna i det första mycket breda basblocket gynnas av att kurslitteraturen moderniseras och kursernas innehåll starkare fokuseras på vissa utvalda aspekter. Den är bra att teori- och metodundervisning är koncentrerad till kandidatkursen, liksom ämnesföreträdarens styrning av områden för uppsatser.

Det idealiska för examensutbildningar är att de fortskrider med successiv kunskapsprogression mellan grundutbildningens nivåer och erbjuder möjligheter till forskarutbildning. Undervisningen bör vidare bygga på aktuell och kompetent forskning och analys, aktuell, nyskapande och relevant litteratur samt akademisk teori och metod. Den oklara tvärvetenskapliga profilen, den tydliga biämnesidentiteten samt avsaknad av forskning/forskarutbildning inom ämnesområdet, bidrar till att utbildningen i Mellanösternkunskap i Lund visar vissa brister i ovanstående avseenden. Å andra sidan är ämnet ett viktigt komplement för språkstudenter och studenter med annat huvudämne, samt meriterande för arbete med Mellanösternkontakt och har därför defini-

tivt ett kunskapsmässigt egenvärde också utan egen forskning och forskarutbildning.

På D-nivån fanns 2003 endast två studenter. Kommentaren från en av dessa är att han saknar den stimulans som diskussioner och samverkan med andra studenter vanligen ger, men att han å andra sidan uppskattar den ”nära undervisning” som han får av lärarna som lär känna studenterna väl. Den höga nivån av avhopp från ämnet beror delvis på att många studenter tar A-kurser i Mellanösternkunskap som en del av en annan examen. Det kan dock inte uteslutas att de innehållsliga aspekterna, företrädesvis bredden, kan påverka studenters beslut att inte ta examen i ämnet. Enligt de studenter som deltog under platsbesöket fungerar den kursvärderingsverksamhet som studentkåren ansvarar för inte helt tillfredsställande, men den öppna och goda relationen mellan läraren och studenterna minskar behovet av skriftlig kursvärdering.

Bedömargruppen rekommenderar följande:

- Utbildningen bör precisera en starkare profil i samarbete med och i relation till andra Mellanösterninriktade utbildningar i landet. Möjligheter att komplettera Mellanösternstudier med språkstudier bör underlättas.
- Utbildningen bör etablera närmare kontakt med, och mer engagemang i aktuell forskning inom utbildningsområdet.
- Strategier för att motverka avhopp/öka genomströmningen bör utarbetas.

Stockholms universitet

Organisation och ledning

Vid Stockholms universitet har bedömargruppen granskat grundutbildningen och forskarutbildningen i ämnena arabiska och indologi. Det är institutionen för orientaliska språk som ansvarar för dessa. Institutionen för orientaliska språk är underställd humanistiska fakulteten och rymmer ämnena arabiska, indologi, japanologi, sinologi och koreanska, vilka utgör var sin avdelning vid institutionen som även rymmer ett centrum för Stillaohavsasienstudier.

Institutionen leds av en institutionsstyrelse och en prefekt, som har det övergripande ansvaret för institutionens verksamhet. År 2003 hade institutionen en extern prefekt; syftet med detta var att lösa en konfliktsituation på institutionen. Företrädare för samtliga avdelningar och personalgrupper finns representerade i institutionsstyrelsen. Varje avdelning utformar självständigt sin akademiska verksamhet, företrädesvis kurs- och studieplaner för grund- och forskarutbildningen, och formella beslut härom tas av institutionsstyrelsen. Institutionen har en heltidsanställd personal- och ekonomihandläggare. Därutöver har både indologi- och arabiska avdelningen egna administratörer anställda på deltid.

Vid institutionen finns ett ämnesråd som är öppet för grundutbildningsstudenter från samtliga avdelningar och nivåer, samt ett doktorandråd för institu-

tionens doktorander. Två grundutbildningsstudenter och en forskarstuderande från dessa råd var 2003 representerade i institutionsstyrelsen.

Ekonomi

Den humanistiska fakulteten fördelar medel direkt till grundutbildning och forskarutbildning på respektive avdelning. Fördelning av medel till grundutbildningen sker till stor del på basis av helårsprestationer vilket möter mycket kritik från institutionen. För närvarande är systemet delvis under förändring så att man också tar viss hänsyn till helårsstudenter. De ekonomiska förhållandena skiljer sig delvis mellan de utvärderade ämnena. Fram till 1998 låg antalet helårsprestationer för indologin över åtagandet (20 stycken). Därefter har antalet studerande, och antal helårsprestationer, fallit markant. Under 2001–2002 klarade indologi endast cirka 50 procent av åtagandet. Avdelningen för arabiska har i alla år, utom år 2001, uppfyllt sitt prestationsåtagande och snarare fått kämpa för att kunna tilldelas ett större uppdrag eftersom det blir viss konkurrens om studieplatser när fakulteten som helhet överproducerar.

Prislappen per prestation skiftar mellan de två utvärderade språkämnen. Orsaken till detta är något oklar även för fakultetsföreträdarna som hänvisar till att det är ett resultat av tidigare års tilldelning och prestationer. För 2003 tilldelades indologi ett uppdrag om 20 helårsprestationer à 47 500 kronor och erhöll totalt 950 000 kronor. Uppdraget för arabiska var 37 helårsprestationer à 32 081 kronor för vilket man totalt erhöll 1 187 000 kronor.

De exakta principerna för medelstilldelning inom forskarutbildningen har inte framkommit. Det finns emellertid öronmärkta medel från fakulteten för doktorandtjänster i de båda ämnena. 2003 erhöll institutionen 270 000 kronor från fakulteten för forskarutbildningen i indologi och 542 000 kronor för forskarutbildningen i arabiska.

Arabiska (grund- och forskarutbildning)

Ämneshistorik och profil

Arabiska uppstod som ämne vid Stockholms universitet under slutet av 1960-talet då en professur med benämningen arabiska, särskilt modern arabiska inrättades. Ämnet är alltså förhållandevis ungt och har gått igenom en längre uppbyggnadsperiod. Utmärkande är fokus på arabiska som modernt språk – att jämföras med till exempel engelska eller ryska – och ett språkstudium som tar sin utgångspunkt i det levande språket. Perspektivet är dock brett och utbildning i arabiska vid Stockholms universitet ger även möjlighet för fördjupning i äldre språkstadier. Fram till mitten av 1990-talet låg forskningsinriktningen på modern litteratur men under senare år har en övergång skett till språkvetenskaplig inriktning (modern arabiska, även modern arameiska och semitisk språkhistoria). För närvarande genomgår ämnet ytterligare en omställningsprocess avsedd att utvidga samarbetet med det omgivande samhället.

Lärare

Vid Stockholms universitet finns en professor i arabiska med forskarkompetens i arabisk dialektologi, modern arameiska och semitisk språkhistoria, samt kommunikativ färdighet på modersmålsbasis. Utbildningen har även en universitetslektor i arabiska (fil.dr. i semitiska språk, med forskarkompetens i klassisk textfilologi.) Under 2003 har avdelningen dessutom anlitat en icke-disputerad lärare för muntlig språkfärdighet, en disputerad timplärare för litteraturundervisning samt en doktorand med viss undervisningsskyldighet (0–4 veckotimmar).

Studenter och doktorander

Andelen män och kvinnor bland de studerande är ungefär jämnt. En relativt stor grupp av de studerande har arabiskspråkig bakgrund. Avdelningen betraktar det mångkulturella som en fördel, trots vissa pedagogiska svårigheter. Man ser svårigheterna som en utmaning som ska vändas till fördel för de studerande. De språktränade studenterna uppmanas hjälpa dem som inte har förkunskaper. Avdelningen försöker också hjälpa examinerade studenter att finna lämpliga sysselsättningar i samhället där deras specialkunskaper kan användas. 2003 hade avdelningen två doktorander, båda med doktorandtjänst.

Lokaler och utrustning

Ämnesbiblioteket, som delvis är sammanslaget med universitetsbiblioteket, är otillräckligt och man försöker att bygga upp det. Det finns några studieplatser/läsmöjligheter på avdelningen men inte tillräckligt många. Datorer finns tillgängliga. Doktoranderna har egna arbetsrum. De studerande på lägre nivåer uppger att de inte lär känna varandra utanför undervisningen. Generellt anser de dock att atmosfären är god. Doktoranderna är nöjda med information och samarbete.

Samverkan och internationalisering

Institutionen erbjuder en stormiljö med aktiv potential för samverkan mellan olika orientaliska språk med bland annat gemensamt bibliotek, gemensam institutionsstyrelse för pedagogisk samverkan, gemensamma fester, gemensamt doktorandråd, regelbundna och gemensamma seminarieföreläsningar samt vissa gemensamma forskningsprojekt till exempel Literature and Literary History in Global Contexts som är ett stort litteraturprojekt.

Arabiska har formaliserat samarbete med institutionen för lingvistik och centrum för tvåspråkighet i Stockholm. Dels genom att båda doktoranderna har externa metodikhandledare därifrån, dels genom gemensamma seminarier och planer på forskningssamverkan. Ämnesföreträdaren i arabiska forskar i tvåspråkighetsproblematik. Den nystartade samhällsinriktade Mellanösternlinjen medför samarbete med företrädare från ytterligare samhällsvetenskapliga ämnen. Spontankontakter och utbildningssamverkan förekommer med semitiska språk i Uppsala men formaliserat samarbete saknas.

Avdelningen ser positivt på internationalisering och kommer att arbeta för en sådan utveckling. Vistelse i arabiskt land betraktas som nödvändig för att studenterna ska uppnå tillräcklig kommunikativ färdighet. Ekvivalering av utlandsstudier är möjlig men inte formaliserad och avdelningen saknar fasta avtal med utländska lärosäten. De studerande efterlyser bättre möjligheter till utlandsstudier.

Avdelningen för arabiska vid Stockholms universitet anses ha särskild kompetens för att utbilda tolkar och översättare i arabiska och medverkar i den yrkesinriktade utbildning som Tolk- och översättarinstitutet har ett nationellt ansvar för.

Utbildningens form och innehåll¹²

Grundutbildning

För filosofie kandidatexamen och filosofie magisterexamen i arabiska vid Stockholms universitet krävs 100 respektive 120 poäng i huvudämnet. Detta innebär att kandidatuppsatsen skrivs på E-nivån och magisteruppsatsen på F-nivån.

Grundutbildningen i arabiska ska leda till god kommunikativ färdighet samt textförståelse. Utbildningen ska också ge kännedom om vetenskapligt arbetssätt och träna studenterna till självständighet och kritiskt tänkande.

Grundutbildningen innefattar 6 terminers heltidsstudier. De två första terminernas undervisningsblock innehåller introduktion i allmän lingvistik (gemensam för institutionen och andra språkämnen), grammatik med textläsning, muntlig och skriftlig språkfärdighet. Språkfärdighetskurser om minst 5 poäng återkommer på varje nivå. Separat examination sker i de olika momenten. På C-nivån har språkfärdighetskursen tonvikt på muntlig språkfärdighet. På C-nivån ingår också en introduktion i talspråk med samtal, en realiakurs om 5 poäng, samt en textkurs i modern standardarabiska. D-nivån innehåller en språkfärdighetskurs med tonvikt på skriftlig språkfärdighet, en klassisk textkurs omfattande bland annat Koranen och poesi, samt en metodkurs i litteratur (genrekunskap). På E- och F-nivåerna ges en extern metodkurs samt interna metodkurser i språkvetenskap, därtill ytterligare textläsning. Kandidat- och magisteruppsatser tillkommer.

Den relativt långa utbildningstiden möjliggör extra tid för såväl träning i kommunikativa färdigheter som forskningsförberedande teori- och metodkurser. En extern metodkurs som tidigare låg på doktorandnivå har kunnat förläggas redan till kandidatnivå.

På lägre nivåer ligger antalet lärarledda undervisningstimmar på cirka tio per vecka. 2–4 av dessa avser språkfärdighet. På de högre nivåerna är de lärarledda undervisningstimmarerna något färre men håller dock ändå god täthet och innefattar alltid minst 2 timmar språkfärdighet. Under det sista året har undervisningen i muntlig språkfärdighet utökats genom dubbling av tim-

12. En översikt över de delkurser som leder till examen på grund- och forskarutbildningsnivå presenteras i Appendix.

marna samt erbjudande om träning i språklaboratorium och nya lärare har anställts för undervisningen i detta moment. Trots detta önskar de studerande mer och bättre träning i muntlig språkfärdighet. Ämnesföreträdaren önskar revitalisera utbildningen ytterligare.

Höstterminen 2003 startade arabiska avdelningen en Mellanösternlinje med en omfattning av 60-poäng och med 40 poäng i arabiska som förkunskapskrav. Mellanösternlinjen leder till en kandidatexamen i Mellanösternkunskap. Denna utbildning har inte granskats inom ramen för denna utvärdering. Linjen har karaktären av ett kombinerat språk och områdesstudium. I målformuleringar för linjen ligger tyngden främst på de kommunikativa målen och i lägre grad på de vetenskapliga.

Forskarutbildning

En filosofie doktorsexamen i arabiska vid Stockholms universitet omfattar en kursdel på 40 poäng och ett avhandlingsarbete på 120 poäng. En filosofie licentiatexamen omfattar en kursdel på 40 poäng och ett avhandlingsarbete på 40 poäng. Under perioden 2001–2003 avlades ingen licentiatexamen.

För att bli antagen till forskarutbildning i arabiska vid Stockholms universitet krävs magisterexamen i arabiska motsvarande 120 p. i huvudämnet och 40 p. i annat ämne, visad lämplighet samt projektplan. De sökande har hittills uppmanats att välja avhandlingsämne inom handledarens kompetensområde (lingvistik). Det finns en önskan om att kunna uppta även studerande med samhällsrelaterade ämnen men hur handledningsfrågan i så fall skulle lösas är oklart. Antalet studiestöd ser ut att täcka det faktiska behovet.

Metodkurser är obligatoriska men kan väljas efter doktorandens inriktning då redan grundutbildningen har externt anordnad språkvetenskaplig metodkurs. Doktoranderna har extern metodikhandledare (formaliserat samarbete) och kan delta i seminarier på metodinstitutionerna. Doktoranderna har undervisningsrätt på upp till 20 procent av tjänsten som förlängs med motsvarande tid. Undervisningen försiggår som handledning. Regelbundna seminarier anordnas för närvarande ej, mest på grund av brist på deltagare. Doktoranderna uppmanas att delta på internationella konferenser samt att söka andra externa ämnesspecifika och tvärvetenskapliga kontakter. Finansiering erbjuds för detta ändamål. Avhandlingar skrivs på internationellt språk och kan publiceras i universitetets Acta-serie.

Resultat

Grundutbildning

Medelvärde 2001/02 för antalet helårstudenter och helårsprestationer var 53,5 respektive 29,3. Prestationsgraden låg därmed på 55 procent. Antal examine-
rade kandidat och magisteruppsatser är fem stycken under perioden 1999–2003. Den till synes låga uppsatsnivån hänger samman med att uppsatserna ligger på E- och F-nivån, samt att E- och F-kurserna delvis legat nere 1998–2002. Som jämförelse kan nämnas att ämnet examinerade cirka tio E- och

F-uppsatser under perioden 1993–1997. Antal C-examina (60 poäng utan uppsats) för den senaste femårsperioden är uppskattningsvis cirka 30 och antalet D-examina (80 poäng utan uppsats) cirka 20.

Forskarutbildning

Ämnet hade 1993–2003 fyra disputationer som behandlade frågor inom modern arabisk litteratur. De disputerade arbetar inom ämnet, två av dem som universitetslektorer vid Uppsala respektive Göteborgs universitet. Under perioden 1998–2002 har forskarutbildningen försiggått på lågt varvtal genom att professuren periodvis stått obesatt. Utbildningen genomgår för närvarande en aktiveringsprocess.

Synpunkter och rekommendationer

Arabiska i Stockholm har från en trevande start under 1990-talet konsoliderat sig som ett ämne med många studerande och utmärkta vetenskapliga resultat. Det förefaller naturligt och välmotiverat att ämnet finns representerat vid Stockholms universitet som har ett stort upptagningsområde för studerande och många tänkbara avnämare i offentligt liv och förvärvsliv samlade i huvudstaden. Profileringen ligger idag på språkvetenskap, särskilt inom moderna språkformer, och en del av verksamheten är inriktad på språklig problematik relaterad till invandrarspråk, tvåspråkighet och sociolingvistik.

Ett nytt program för samhällsstudier på grundutbildningsnivå har inrättats för att bättre tillgodose särskilda samhällsintressen. Tolkutbildning är ett externt uppdrag för vilket avdelningen i Stockholm har landstäckande kompetens.

Institutionen för orientaliska språk, inom vilken avdelningen för arabiska inryms, erbjuder en stormiljö med potential för samverkan mellan representanter från de olika orientaliska språken, särskilt de ostasiatiska språken med modern profilering. Man har till exempel ett gemensamt bibliotek, gemensam institutionstyrelse för pedagogisk samverkan och gemensamma sociala evenemang. De studerande anser att atmosfären är god. Regelbundet samarbete med lingvistik och centrum för tvåspråkighet har inletts. Spontankontakter har under 2002/03 tagits med systeravdelningen i Uppsala.

Grundutbildningen är lång, sex terminer, vilket har bidragit till en god strukturering av studierna med differentiering av såväl språkfärdighetsträning som teori- och metodkurser. Siffrorna visar att arabiska i Stockholm har högst antal studerande relativt sett för ämnet i Sverige, mätt både i studieplatser och i färdiga resultat. Ämnet ligger därmed i den övre gränsen för ett småämne, eller är inte länge ett småämne, då det närmast är ekonomiskt självförsörjande och har mer än 50 studerande.

Forskarutbildningen har formaliserat bruket av extern metodhandledare och kraven för antagning är tillfredsställande. Antalet disputationer, 4 stycken under tioårsperioden 1993–2003, är störst i Skandinavien och de fyra doktorerna arbetar alla inom ämnet, två av dem som universitetslektorer.

Den nuvarande ämnesföreträdaren har huvudkompetens i arabiska (dialekter) och semitiska språk (modern syriska och äldre språkformer), vilket svarar mot doktorandernas forskningsområden. Regelbundna internationella kontakter finns (särskilt med Danmark och Libanon). Två doktorander har antagits efter forskarutbildningsreformen 1998. Doktoranderna har formaliserad undervisningsmöjlighet, upp till 20 procent av doktorandtiden som förlängs motsvarande.

Bedömaregruppen rekommenderar följande:

- Avdelningen bör utarbeta framtidsplaner med fastare principer för stormiljö och samarbetspartners samt konkretisera hur seminarier eller liknande ska kunna genomföras med betryggande antal deltagare. I planerna bör preciseras hur närheten till Uppsala ska utnyttjas bättre och hur formaliserat samarbete kan upprättas. När det gäller ämnet arabiska är kompetensen i Stockholm mycket hög och ett samarbete avseende seminarier och handledare torde vara gynnsamt för båda parter.
- Avdelningen bör behålla de klara och tydliga vetenskapliga målen för grundutbildningen så att den vetenskapliga kvaliteten inte förringas i den framtida utbildningen. Den nuvarande ramen för handledning, som begränsas till handledarens kompetensområden, är utmärkt och bör ej utvidgas.
- Avdelningen bör beakta – de väsentligt ökade inslagen av muntlig språkfärdighet till trots – att vissa studerande ser språkfärdighetsträningen som otillräcklig.
- Lärosätet bör uppmärksamma det mångåriga problemet med otillräckligt ämnesbibliotek, som till stor del beror på universitetsbibliotekets anslags-tilldelning. Särskilt behöver det vetenskapliga tidskriftsbeståndet utökas.

Indologi (grund- och forskarutbildning)

Ämneshistorik och profil

Indologiutbildningen vid Stockholms universitet har generellt sett en tvärvetenskaplig humanistisk karaktär med språkvetenskaperna och filologin i centrum. En professur i indologi inrättades 1967. Inledningsvis var den inriktad mot nyindisk filologi, men utvecklades successivt mot den bredare ämnesdefinitionen ”Indiens språk och kulturer” som gällt sedan 1993. Examsutbildningen i Stockholm rymmer två olika inriktningar. Den nyindiska inriktningen begränsar sig av ekonomiska skäl till studier av områden och språk inom republiken Indiens gränser, huvudsakligen det nordindiska språket hindi.

I viss mån berörs även Pakistan/urdu och Bangladesh/bengali¹³. Den forn- och medelindiska inriktningen är sanskritbaserad och avdelningen har valt

13. Urdu är ett kulturbärande språk främst bland Sydasiens muslimska befolkning. Det har en rik litteratur och är officiellt språk i Pakistan. Bengali talas i den indiska delstaten Väst-Bengalen samt är officiellt språk i Bangladesh. Bengali-inriktningen har dock inte erbjudits i grundutbildningen sedan 1994 eftersom det råder brist på intresserade studenter.

att fokusera på klassisk sanskrit och dess litteratur i större utsträckning än på vediska studier och den näraliggande jämförande indoeuropeiska språkforskningen. Indologin i Stockholm har dessutom tibetanska som ett särskilt kompetensområde och erbjuder som enda lärosäte i Sverige kurser i tibetanska.

Lärare

Grundutbildningen förmedlas i huvudsak av avdelningens fasta personal men i viss mån även av timarvoderade lärare. Professorn som innehaft professuren i ämnet sedan 1993 arbetar heltid. Han har bred kompetens och forskningsengagemang inom de områden, inklusive det tibetanska, som fokuseras i indologiutbildningen vid Stockholms universitet. Professorn undervisar och handleder såväl doktorander som studenter på de högre nivåerna i grundutbildningen. Vid avdelningen arbetar också en lektor med docentkompetens heltid. Lektorn är verksam både som lärare och handledare inom grund- och forskarutbildningen, samt som forskare. Han erhöll den 1 oktober 2003 professorstitel (befordrad professor). Dessutom rymmer avdelningen en deltids byråsekreterartjänst, som huvudsakligen innefattar administration/studievägledning men även en del undervisning inom grundutbildningen. År 2003 anlätades även en timanställd lärare om ca 5 procent och en doktorand undervisade upp till 20 procent av sin doktorandtjänst.

Studenter och doktorander

De studenter som söker sig till indologi kan generellt sett delas upp i tre kategorier:

- de som läser indologi som breddningsämne och som tar examen i annat ämne till exempel religionshistoria, filosofi, antropologi, lingvistik/språkvetenskap eller statsvetenskap.
- de som har intentionen att ta en examen i indologi. Denna grupp är liten men målmedveten.
- de med allmänt Indienintresse till exempel inför en Indienresa.

Vissa av de studerande har invandrar- eller adoptionsbakgrund kopplad till det studerade området.

Antalet studerande i grundutbildningen har sjunkit markant under senare år. Orsaken till nedgången kan delvis sökas i allmänna samhällsliga förändringar såsom sjunkande arbetslöshet och ett mer yrkesinriktat studieintresse. Orsaker kan även sökas i utbildningsvärlden, till exempel i villkoren för och utformningen av studiestödssystemet som dels motverkar grundutbildningsstudenters eget kunskapsökande och bildning via biämnena som indologi, dels ger minimala möjligheter att doktorera i ämnet.

Könsfördelningen i studentgruppen är jämn med en successiv ökning av män på de högre nivåerna. År 2002 antogs 31 nya studenter till ämnet, 14 av dessa var kvinnor. Inga studenter avvisades på grund av platsbrist. Det är inte

ovanligt att grundutbildningsstudenterna tar betydligt mer tid på sig än kursplanen stipulerar. År 2003 hade avdelningen fem doktorander. Den doktorandtjänst som är knuten till ämnet innehas sedan 2001 av en doktorand som antogs 1999. Övriga forskarstuderande antogs alla innan 1997 och bedriver sin forskarutbildning med egen finansiering. Flera av doktoranderna undervisar. Tre av doktoranderna hade 2003 en aktivitetsgrad som understeg 50 procent.

Utbildningens form och innehåll¹⁴

Grundutbildning

För filosofie kandidatexamen och filosofie magisterexamen i indologi vid Stockholms universitet krävs 100 respektive 120 poäng i ämnet. Detta innebär att kandidatuppsatsen skrivs på E-nivån och magisteruppsatsen på F-nivån.

Grundutbildningen har två olika inriktningar, forn- och medelindisk samt nyindisk. Den forn- och medelindiska inriktningen har tonvikt på sanskrit och dess litteratur och den nyindiska inriktningen har tonvikt på det moderna nordindiska språket hindi och dess litteratur.

Båda inriktningarna innefattar i sig ett antal språk eller språkformer, som successivt introduceras på de olika nivåerna i grundutbildningen. Den forn- och medelindiska inriktningen innehåller förutom klassisk sanskrit även det medelindiska språket pali och skilda litterära prakrit-dialekter, samt den arkaiska språkformen vedisk sanskrit. Den nyindiska inriktningen omfattar på motsvarande sätt både modern och klassisk hindi med olika litterära dialekter. Varje språkform i de båda inriktningarna studeras såväl grammatiskt som litterärt. På de högre nivåerna i den nyindiska inriktningen erbjuds, förutom hindi, även utbildning i det nyindiska språket urdu samt i bengali. Därutöver har den nyindiska inriktningen kursmoment inriktade på talad och skriftlig språkfärdighet. Både nyindisk och forn-medelindisk inriktning innehåller realiamoment som behandlar Sydasiens kultur-, språk- och litteraturhistoria liksom forskningsförberedande metodmoment och uppsatsarbeten om sammanlagt 30 poäng.

Avdelningens kurser i tibetanska utvecklades främst som breddningsstudium till indologin, särskilt för buddhologiskt inriktade textstudier och fördjupning i indo-tibetansk filologi, men har även kommit att intressera studerande utan indologisk bakgrund.

Avdelningens lärare har producerat flera egna pedagogiska hjälp- och läromedel. Till exempel har lärarna i C-kursens tunga kavya-komponent (konstpoesi), som studenter från andra ämnen ofta uppfattar som svår, framställt en läsebok i skönlitterär sanskrit (kavya) med ett urval texter, ett glossarium samt kommentarer på svenska som betydligt underlättar studierna.

14. En översikt över de delkurser som leder till examen på grund- och forskarutbildningsnivå presenteras i Appendix.

Forskarutbildning

En filosofie doktorsexamen i indologi vid Stockholms universitet omfattar en kursdel på 60 poäng och ett avhandlingsarbete på 100 poäng. Avdelningen erbjuder för närvarande ingen licentiatexamen.

Liksom grundutbildningen har forskarutbildningen i indologi två inriktningar, benämnda forn- och medelindisk inriktning respektive nyindisk inriktning. För att kunna antas till forskarutbildning med en viss inriktning krävs en examen på grundutbildningsnivå med samma inriktning. För forskarutbildningens vetenskapsteoretiska förankring ansvarar den humanistiska fakulteten. Alla doktorander genomgår en kurs i vetenskapsteori som filosofiska institutionen ansvarar för.

Samverkan och internationalisering

Lärarna/forskarna vid avdelningen har ett brett internationellt kontaktnät, publicerar sig och deltar kontinuerligt i internationella sammanhang. Avdelningen har arrangerat internationella symposier, ordnat gästföreläsningar med internationella forskare och är knuten till Swedish South Asian Studies Network (SASNET), ett framväxande svenskt centralt nätverk, baserat i Lund. Avdelningen har ett visst utbyte (doktorandhandledning, seminarier och gästföreläsningar) med den indologiska avdelningen vid Uppsala universitet men önskar ett livligare samarbete.

I grundutbildningen samverkar indologiavdelningen med lärosätets lingvistiska institution som ger en introduktionskurs i språkvetenskapliga elementa. I forskarutbildningen samverkar institutionen även med den filosofiska institutionen som ger en vetenskapsteoretisk kurs, samt den litteraturvetenskapliga institutionen som ger kurser i litteraturvetenskaplig teori och metod för doktorander. Doktoranderna har personliga kontakter med företrädare och kurs/seminarieverksamhet inom andra discipliner, till exempel kulturgeografi, vid Stockholms universitet och inom andra lärosäten.

Resultat

2001/02 var medelvärdet för antalet helårsstudenter och helårsprestationer 17,8 respektive 10,3. Prestationsgraden var därmed 58 procent. Under femårsperioden 1999–2003 godkändes fyra uppsatser på E-nivå (ingen på F-nivå). En (1) doktorsexamen avlades under tioårsperioden 1993–2003.

Synpunkter och rekommendationer

Utbildningen i indologi vid Stockholms universitet har lyckats föredömligt väl med att kombinera och balansera en stor ämnesbredd med utbildning av mycket god standard. Studenterna får utan tvivel en bred språklig och filologisk kompetens, goda realiakunskaper och grunder för vetenskapligt inriktat arbete. Förlängningen av grundutbildningen till 120-poängsnivå ger ytterligare möjligheter för studenterna att nå den breda filologiska kompetens som krävs för en internationellt jämförbar kandidat- eller magisterexamen i indo-

logi, samt för att gå vidare med fortsatt vetenskapligt arbete inom ämnesområdet.

Det är viktigt att notera att avdelningen, trots de senaste årens sjunkande studerandeantal och brist på pengar, behåller en imponerande kompetens, beredskap och engagemang i sin forskning som har högt internationellt renommé.

De grundutbildningsstudenter som deltog vid platsbesöket lovprisade samstämmigt utbildningens bredd och variation av ämnen samt lärarnas/forskarernas djupa engagemang och pedagogiska insatser. Studenterna var även tillfreds med den fortlöpande kursvärderingsverksamheten. Studenterna på den nyindiska inriktningen önskade dock mer träning i talad språkfärdighet och bättre möjligheter att studera språket i andra länder, företrädesvis i Indien. De fyra doktorander som deltog vid platsbesöket var nöjda med forskarutbildningen och, trots att de själva antogs innan forskarutbildningsreformen 1998, ansåg de att reformen var av godo i det att den kortar ner avhandlingstiden från 10–20 år till 4–5 år.

De grundutbildningsstudenter som önskade fortsätta till forskarutbildningsnivå, uttryckte missmod över att den minimala chansen att bli antagen till forskarutbildning låg i en endaste doktorandtjänst som utlyses vart femte år. Att det över huvud taget finns en fast doktorandtjänst kopplad till ämnet måste dock uppfattas som något positivt och motiverar troligen ändå flera intresserade grundutbildningsstudenter att fortsätta till högre nivåer.

Stormiljön är positiv och rymmer interdisciplinär seminarieverksamhet med andra orientalistiska ämnen. Seminarieverksamheten för doktoranderna i indologi är dock inte vidare livaktig. Mångfald i avhandlingsämnen samt att doktoranderna finansierar sina studier på annat vis än med doktorandtjänster förklarar till stora delar detta¹⁵.

Bedömargruppen rekommenderar följande:

- Avdelningen bör utarbeta framtidsplaner så att hindistudiet möter de krav som ställs på ett modernt språkstudium samt förbättra möjligheterna för studenterna på den nyindiska inriktningen att studera språket i Indien.
- Avdelningen bör satsa på att etablera en mer livaktig seminarieverksamhet, gärna tillsammans med Indologiutbildningen i Uppsala.

15. Under platsbesöket mötte bedömargruppen fyra doktorander i Indologi: en fick doktorandtjänst år 2001 och skriver om kunskapsmedlen i indiska filosofiska sanskrittexter; en (som undervisar i hindi, både i Stockholm och Uppsala) antogs 1995 och skriver om stadsplanering i Jaipur; en antogs 1985 (har kommit tillbaka efter ett avbrott) och skriver om uppbyggnaden av avadana-berättelser och newari-inflytelser på sanskrit-versionerna samt en doktorand, antagen 1995, som skriver om bröllophymner i Rigveda och Atharvaveda och som finansierar sina forskarstudier genom ålderspension.

Uppsala universitet

Ledning och organisation

Vid Uppsala universitet har bedömargruppen granskat följande ämnen på grundutbildningsnivå: arabiska, arameiska/syriska, assyriologi, hebreiska, hindi, indologi, iranska språk, jämförande indoeuropeisk språkforskning, kurdiska, swahili, Sydasienskunskap, tamil och turkiska språk.

På forskarutbildningsnivå har gruppen granskat: assyriologi, indologi, iranska språk, jämförande indoeuropeisk språkforskning, semitiska språk och turkiska språk.

Vid utvärderingens start i början av år 2003 ansvarade institutionen för afro-asiatiska språk för samtliga utvärderade ämnen¹⁶. Institutionen leddes av en prefekt tillsammans med en institutionsstyrelse. Prefekten ansvarade med viss extern hjälp för ekonomisk planering, budget och uppföljning. Studierektorn hade det övergripande ansvaret för grundutbildningens pedagogiska frågor/kvalitetsarbete, kursplanering och kursutveckling. Institutionen hade en heltidsanställd ekonomi- och personaladministratör men igen kursadministratör. I institutionsstyrelsen fanns sju lärarrepresentanter och fyra studeranderepresentanter, varav en var forskarstuderande. Då inte alla ämnen var representerade i styrelsen skedde adjungeringar till styrelsen regelbundet. Orientalistikprogrammet hade ett särskilt valt programråd som beredde beslut kring programmet och hade tre studeranderepresentanter.

Från och med årsskiftet 2003/2004 ingår institutionen för afro-asiatiska språk i den nybildade institutionen för lingvistik och filologi, som är en sammanslagning av tre olika institutioner; klassiska språk, lingvistik samt afro-asiatiska språk. Institutionen leds av en institutionsstyrelse, där lärarrepresentation från samtliga ingående "institutioner" är garanterad. Prefekt och studierektor utses av en gemensam valberedning. Studenter och doktorander utser egna representanter, ej bundna till tidigare institution. Institutionen tillhör den språkvetenskapliga fakulteten. Fakultetsnämnden fattar beslut om organisation och lokaler för institutionerna, samt fastställer alla kursplaner och kursplaneförändringar inom grundutbildningen. Beslut om kursutbud tas av institutionsstyrelsen.

Ekonomi

Fakulteten tillämpar sedan 1998 ett system med differentierad årsstudieplatspeng, som inkluderar ersättning för samtliga utbildningskostnader utom hyra och elektricitet. Nivån på ersättning per helårsstudieplats beror på institutionsstorlek och antal studenter. Från tilldelade medel dras sedan avgifter för högskolegemensamma utgifter (bibliotek, övrigt gemensamt, rektors strategiska satsningar, SUNET, fakultetsgemensamma ändamål). 2003 tilldelades institutionen för afro-asiatiska språk en "normal årsstudieplatspeng" för 62 procent

16. Institutionen har även utbildning i kinesiska på grundutbildningsnivå.

av studenterna. För 38 procent av studenterna fick man ett något högre belopp, som tillämpas för ”småämnena vid institutioner med över 150 helårsstudenter och ’ansvarsämnena’ vid större institutioner”. Om institutionen inte uppnår sitt totaluppdrag, görs avdrag från tilldelningen med 11 000 kronor per utebliven prestation och 10 500 per utebliven helårsstudent. 2003 nådde afro-asiatiska institutionen sitt grundutbildningsuppdrag. Institutionen går dock med underskott främst inom forskarutbildningen.

Den språkvetenskapliga fakultetsnämnden tilldelar medel på basis av ett totaluppdrag till institutionen. De tre före detta institutioner som ingår i den nybildade institutionen för filologi och lingvistik går in i samarbetet med olika ekonomiska förutsättningar och kommer till en början att ha separata ekonomier. Avdelningen för afro-asiatiska språk kommer därför under en övergångsperiod att fortsätta sin praxis att omfördela totalanslaget enligt ”demokratiska principer” till de olika ämnena. Det totala uppdraget till afro-asiatiska institutionens grundutbildning 2003 var 235 helårsstudenter/169 helårsprestationer. Institutionen tilldelades 27 549 kronor för 147 helårsstudieplatser samt 34 220 kronor för 88 helårsstudieplatser och fick då totalt 7 060 989 kronor¹⁷.

Medelstillelningen för studiestöd inom forskarutbildningen baseras till 70 procent på genomsnittet av studiestöd de senaste fem åren, och till 30 procent på examinationsfrekvensen inom samma period. I 356 922 kronor gavs 2003 för studiestöd inom forskarutbildning. Från denna summa dras sedan avgifter för högskole- och fakultetsgemensamma kostnader.

Examina och kurser

Grundutbildning

För filosofie kandidatexamen och filosofie magisterexamen i ämnena arabiska, arameiska/syriska, assyriologi, hebreiska, hindi, indologi, iranska språk, jämförande indoeuropeisk språkforskning, kurdiska, swahili, Sydasienskunskap, tamil och turkiska språk vid Uppsala universitet krävs 60 respektive 80 poäng i huvudämnet. Detta innebär att kandidatuppsatserna skrivs på C-nivån och magisteruppsatserna på D-nivån.

Arameiska/syriska ges endast till och med kandidatnivå (60 poäng). Orientalistikprogrammet har tre inriktningar och leder till kandidat- och magisterexamina (120/160 poäng) i ett av ämnena arabiska, iranska språk eller turkiska språk. Höstterminen 2003 ersattes Sydasienskunskap som enstaka kurser med ett magisterprogram i Sydasienskunskap (60 poäng) med ett förkunskapskrav på 120 poäng, som leder till s.k. magisterexamen med bredd (180 poäng).

Forskarutbildning

En filosofie doktorsexamen i ämnena assyriologi, indologi, iranska språk, jämförande indoeuropeisk språkforskning, semitiska språk och turkiska språk vid

17. I uppdraget och den tilldelade summan ingår även kinesiska. Från dessa summor dras sedan avgifter för universitets- och fakultetsgemensamma kostnader.

Uppsala universitet omfattar en kursdel på 60 poäng och ett avhandlingsarbete på 100 poäng.

En filosofie licentiatexamen i ovan nämnda ämnen omfattar en kursdel på 40 poäng och ett avhandlingsarbete på 40 poäng.

Korrelationen mellan grundutbildning och forskarutbildning

Grundutbildning (80 poäng) i de utvärderade ämnena kan följas av forskarutbildning på följande sätt:

Grundutbildning	Forskarutbildning
assyriologi	Assyriologi
indologi/hindi/tamil/Sydasienskunskap	Indologi
Jämförande indoeuropeisk språkforskning	jämförande indoeuropeisk språkforskning
arabiska/hebreiska/orientalistikprogrammet med arabisk inriktning	semitiska språk
iranska språk/kurdiska/orientalistikprogrammet med persisk inriktning	iranska språk
turkiska språk/orientalistikprogrammet med turkisk inriktning	turkiska språk

Den semitiska språkgruppen

OBS: synpunkter och rekommendationer för samtliga utbildningar inom språkgruppen presenteras samlat under rubriken Semitiska språk (forskarutbildning).

Ämneshistorik och profil

Ämnena semitiska språk, arabiska, hebreiska och arameiska utgör en fortsättning av den äldre ämnesenheten semitiska språk. Enheten har en lång tradition i Uppsala. I äldre tid täckte den en disciplinär mångfald som sorterades under den traditionella benämningen filologi. Klassisk textfilologi har tidigare varit återkommande men har under de senaste decennierna blivit mer marginellt. Någon docentkompetent lärare med denna inriktning finns för närvarande inte vid institutionen. Under 1960-talet kom den jämförande semitistiken att dominera som forskningsfält. Den dåvarande ämnesföreträdaren var internationellt ledande genom sina studier av aspektläran i akkadiska, etiopiska och bibelhebreiska. Två av hans adepter disputerade inom det bibelhebreiska forskningsfältet och innehar idag ledande tjänster på institutionen, som ämnesföreträdare respektive lektor i semitiska språk. En tredje lärjunge har frambringat en stor forskningsproduktion inom klassisk syriska och klassisk etiopiska men är inte knuten till institutionen genom fast anställning. Den nuvarande ämnesföreträdaren har huvudkompetens inom bibelhebreiska men intresserar sig även för arabisk dialektologi, där forskarstuderande finns.

En annan förskjutning i ämnesfokusering har ägt rum under de senaste decennierna så att arabiska nu är det ämne som har flest grund- och forskarstuderande samt brukar flest undervisningsresurser. Det finns för närvarande

en docentkompetent lektor för modern arabisk litteratur och med forskningsintresse för denna del av arabistiken. Det finns samtidigt en ambition att bevara en semitisk bredd. Klassisk hebreiska och klassisk syriska (arameiska) är aktiva ämnen och klassisk etiopiska står på önskelistan.

Utrustning och lokaler

Utbildningarna flyttade under 2003 till nya, ännu ej färdigbyggda lokaler. Hittills ter sig lokalsituationen positiv. Doktoranderna har arbetsplatser i rum som delas mellan två eller tre personer och studenterna har tillgång till datorer. Ämnesbiblioteket är bra liksom universitetsbiblioteket som är bäst i Sverige.

Samverkan/internationalisering

Ämnesgruppen semitiska språk vid Uppsala universitet har, genom sina många gemensamma drag, potential för samarbete och utveckling av kritisk massa. Bortsett från en gemensam kurs mellan klassisk hebreiska och arameiska, förekommer dock ingen gemensam undervisning mellan de semitiska språken, ej heller samordning av undervisning mellan ämnen inom institutionen.

Sammanlagningen med de afroasiatiska språken erbjuder ytterligare möjligheter för interdisciplinär verksamhet – metodövergripande såväl som regions- och/eller historierelaterad, pedagogisk samverkan samt gemensamma – föreläsningsserier och sociala sammankomster. Något organiskt samarbete eller planer på samarbetsprojekt med de nya samarbetspartnerna lingvistik och klassiska språk fanns vid platsbesöket ännu inte.

Kontakterna med metodikämnen såsom litteraturvetenskap eller lingvistik, är inte regelbunden. Däremot förekommer regelbunden om än informell kontakt med semitiska ämnen vid andra lärosäten, till exempel arabiska vid Stockholms universitet samt genom nordiska ämneskonferenser. Kontakter mellan vissa av de semitiska språken och andra institutioner vid lärosätet, till exempel med religionsvetenskap, via en introduktionskurs i bibelhebreiska för religionsstuderande, finns också.

De studerande inom orientalistikprogrammet har möjlighet att förlägga en termins studier till ett arabiskt land. De uppmuntras till detta och avdelningen har kontakter vid språkinstitut i Damaskus och Kairo som underlättar. Formella avtal för studier vid utländskt lärosäte eller finansiellt stöd för utlandsstudier saknas. De studerande önskar bättre möjligheter till studier i arabiska länder och att ekvivalering av sådana studier förenklas och systematiseras i större utsträckning än nu.

Lärarna arrangerar regelbundet forskningsutbyte genom gästföreläsningar och deltar i internationella konferenser.

Arabiska (grundutbildning)

Lärare och studenter

Två lektorer arbetar hel- respektive halvtid med grundutbildningen i arabiska. En har docentkompetens i arabiska inriktad speciellt på modern arabisk lit-

teratur och en är disputerad med klassisk textfilologi som inriktning. Då de båda lektorerna i stor utsträckning har varit tjänstlediga 2003 har timlärare anlitats i motsvarande omfattning. Som timarvoderade lärare har man främst anlitat odisputerade lärare, särskilt doktorander med modersmålsbakgrund. En professor i semitiska språk, vars forskningsområde primärt är bibelhebreiska samt arabisk dialektologi, undervisar också något i arabiska på grundnivå men är främst seminarieledare på forskarutbildningen.

Studerandegruppen är heterogen och en del av studenterna har modersmålsbakgrund. De studerande uppger att de finner den mångkulturella miljön stimulerande. Lärarna anger dock att skillnaden i grundkunskaper skapar pedagogiska svårigheter. Att låta modersmålsstuderande ge frivilligt stöd till andraspråksstuderande är ett sätt som prövats för att motverka problemen.

Utbildningens form och innehåll

I självvärderingen framhålls att inriktningen på grundutbildningen i arabiska under senare år kommit att ligga huvudsakligen på modern arabistik. Målet för undervisningen är dels vetenskapligt, att ge förankring i modern arabisk språkvetenskap och dels att erbjuda möjlighet att förvärva praktisk och instrumentell språkfärdighet. Möjlighet till fördjupning i t.ex. klassisk textläsning ska också tillhandahållas.

De studenter som läser arabiska inom ramen för orientalistikprogrammet har möjlighet att kombinera instrumentell språkfärdighet med samhällsrelaterade studier.

Utbildningen består av 4 terminer från A- till D-nivå. På A-nivå studeras grammatik, text och språkfärdighet integrerat. Realia utgör ett särskilt moment om 5 poäng. På B-nivån ingår textläsning i modern standardarabiska med integrerade språkfärdighetsmoment, samt läsning av klassiska arabiska texter. Ett särskilt realiamoment ger 5 poäng. På C-nivå ingår en textkurs om 5 poäng, en introduktionskurs i arabisk dialekt om 5 poäng samt en C-uppsats som utgör 10 poäng. D-nivån består av textkurser, bl.a. klassisk poesi, samt uppsats 10 poäng. Praktisk färdighet i modern arabiska kan här väljas som alternativ till en del av textläsningen. Bredden är väl tillgodosedd med krav på såväl dialekt som klassiska texter.

Utbildningen är relativt sett kort. Enligt självvärderingen är lärarna medvetna om utmaningarna i kombinationen av vetenskapliga krav och krav på kommunikation och undervisning och man uppmärksammar detta vid planeringen av utbildningens utformning. Emellertid spelar textläsning (läsning, översättning och sammanfattning) en central roll i undervisningen. Uppskattad genomsnittlig undervisningstäthet ligger på 6 timmar lärarledd undervisning per vecka på grundnivåerna. Skriftliga examinationer och hemuppgifter tenderar att ersätta muntliga examinationer, vilket är positivt. De studerande är nöjda med handledningen av uppsatserna men påpekar att målbeskriv-

ningarna för grundutbildningens kurser i arabiska är otidsenliga eftersom de anges som antal sidor text (kvantitet textpensum) istället för som preciserade teoretiska mål.

Resultat

2001/02 var medelvärdet för antal helårsprestationer och helårsstudenter 23,8 respektive 50. Prestationsgraden var därmed 48 procent. 11 uppsatser på C- och D-nivå godkändes under femårsperioden 1999–2003.

Arameiska/syriska (grundutbildning)

Lärare och studenter

Ämnet undervisas huvudsakligen av docenten i hebreiska. Därtill förekommer viss timundervisning av en docentkompetent lärare i klassisk syriska, samt av doktorander och andra disputerade timlärare. Målgruppen är framförallt svenska syrianer som önskar få utbildning i sin egen etniska och språkliga bakgrund. Studenterna är mycket få.

Utbildningens form och innehåll

Utbildningen fokuserar på klassisk syriska med dess kulturbakgrund men innehåller på högre nivå även moment med moderna arameiska dialekter. Andra delar av arameiska kan ingå och till vissa delar samordnas med bibelhebreiska och assyriologi. Ämnet har traditionellt ingått i ämnesgruppen semitiska språk och har lite pragmatiskt och efterhand utvidgats med högre nivåer. En långsiktig strategi för utvecklingen av ämnet saknas.

Utbildningen på A- till C-nivå är fördelad på tre terminer. Tyngden ligger på klassisk syriska (10 poäng på A-, 10 poäng på B- och 5 poäng på C-nivån). Därtill läses äldre arameiska om 5 poäng på B-nivån och en 5 poängs introduktionskurs till modernare arameiska dialekter alternativt medel- och senarameiska. Realiamoment om 5 poäng finns på såväl A- som B-nivå. På C-nivån skriver studenterna uppsats om 10 poäng.

Uppläggningsen är anpassad för den tänkta målgruppen, syrianer, som huvudsakligen beräknas vara intresserade av klassisk syriska, den mest prestigefulla språkformen med störst litterär korpus.

Undervisningen försiggår på traditionellt sätt med genomgång av text och grammatik och förberedelse till varje lektionstillfälle. Genomgång av språkstrukturen sker ganska snabbt. Den vanligaste examinationsformen är salskrivningar. Undervisningstätheten är ca 2 timmar per vecka för alla nivåer.

Resultat

Utbildningen upp till kandidatnivå är mycket ny och det är därför svårt att dra slutsatser om effekter och resultat. 2001/02 var medelvärdet för antalet helårsstudenter och helårsprestationer 4 respektive 2,4. Genomströmningen var därmed 60 procent. Några uppsatser på C-nivå har inte examinerats ännu.

Hebreiska (grundutbildning)

Lärare och studenter

En docentkompetent lektor undervisar på heltid, huvudsakligen i klassisk hebreiska, och en timarvoderad, odisputerad lärare undervisar i modern hebreiska. Studerandegruppen är heterogen och situationen liknande den som gäller för arabiska men mindre markerad.

Utbildningens form och innehåll

Studenterna kan välja mellan två inriktningar; modern eller klassisk hebreiska om 60 poäng vardera. Inriktningarna konvergerar på 80-poängsnivån. Målet för den moderna inriktningen är att ge studenterna relativt god kommunikativ förmåga. Den klassiska inriktningen syftar till läsförståelse och filologisk analys, samt viss orientering om hebreiskans språkhistoriska sammanhang tillsammans med arameiska. I båda riktningarna ingår realiamoment för respektive judiska kulturer. Den klassiska nybörjarkursen är också introduktionskurs till bibelhebreiska vid teologiska fakulteten, ett samarbete som påbörjades hösten 2002 och förväntas fortsätta.

Grundutbildningen från A- till D-nivån består av 4 terminer. Både klassisk och modern hebreiska har tunga kursmoment som består av grammatik och textläsning. I klassisk hebreiska ingår dels fördjupade studier av textmaterial, dels en breddning med texter från olika stilistiska och historiska perioder. I textgenomgången ingår kulturella aspekter.

I modern hebreiska ingår viss klassisk textläsning på högre nivåer och analogt kan moderna texter läsas även inom den klassiska inriktningen. I modern hebreiska läggs dock särskild vikt vid språkfärdigheten.

Undervisningen i klassisk hebreiska sker mest i form av traditionell textgenomgång med förberedelse till varje lektionstillfälle. I modern hebreiska läggs man stor vikt vid träning i fraseologi och inläring av ett bra ordförråd. Examinationsformerna varierar mellan skriftliga, muntliga och hemuppgifter. Den lärarledda undervisningen är inte tät, klassisk hebreiska har 5 veckotimmar på A-nivå, vilket är bra, därefter mellan 2,5 och 0,8 på högre nivåer. Modern hebreiska har 3,5 veckotimmar på A-nivå, 3,8 på B-nivå, 1,8 på C-nivå och 1,3 på D-nivå, plus uppsatshandledning.

Resultat

2001/02 var medelvärdet för helårsstudenter 17,6 respektive 7,5 helårsprestationer. Prestationsgraden var därmed 43 procent. Under femårsperioden 1999–2003 har sammanlagt 7 uppsatser på C- och D-nivå blivit godkända.

Semitiska språk (forskarutbildning)

Doktorander

Sedan ett par doktorander disputerat under hösten 2003 finns 17 registrerade doktorander. Av dessa kan 6 doktorander i arabiska och 2 i hebreiska bedömas

som aktiva (handlingsplan inlämnad och avhandlingsämne valt). Flertalet doktorander antogs omkring 1990. För några av dem har studieplan upprättats i enlighet med nuvarande villkor. Efter 1998 har ingen av doktoranderna erhållit studiestöd, däremot har ett par sökande kunnat antas med egen finansiering (stipendier, ålderspension m.m.). Avhandlingsämnena spänner enligt självvärderingen över: palestinsk exillitteratur, våldsterminologi i medier i Mellanöstern, syrisk etymologi, syrisk textedition, modern arabisk dialektologi, förislamisk sorgediktning, ytterligare två monografier inom modern arabisk litteratur, palestinsk poesi, medeltida arabisk textedition, begreppet bihustru i GT, judendomen i Sverige; samt en planerad avhandling i arameistik.

Utbildningens form och innehåll

För antagning krävs 80 poäng i arabiska eller hebreiska, utöver allmän behörighet. Kursdelen är numera 60 poäng och avhandlingsdelen 100. Utbildningen har inga krav på genomgången extern metodikkurs eller anvisningar om att doktorandernas avhandlingsämnen bör överensstämma med handledarens forskningsområden. Extern metodikhandledare har ibland anlitats men inte regelbundet. Fakulteten har emellertid gått ut med generellt påbud om detta. Specialiserade bihandledare har ibland utsetts, även utanför institutionen. Huvudhandledaren har ansvaret för flera ämnen, liksom för olika perioder och disciplinfält inom ämnena, och antalet registrerade och antagna doktorander är relativt sett ovanligt stort.

Undervisningen försiggår som handledning och som seminarier. Doktoranderna uppger att handledningen under den senaste tiden fungerat bra, då handledaransvaret fördelats på specialkompetenta lärare. Seminarier anordnas regelbundet. Kvaliteten på dessa kan dock vara ojämn.

Resultat

Under perioden 1999–2003 disputerade 9 doktorander i semitiska språk. De flesta registrerade doktorander har inriktning på, och skriver avhandling inom, arabiska. Antalet disputerade med arabiska som avhandlingsämne är 3 stycken för tioårsperioden 1993–2003 (två av dem disputerade 2003) samt därtill en i arabisk och hebreisk våldsterminologi. Många har varit registrerade som doktorander i över 8 år utan att bli klara. En puckel med doktorander bildades genom alltför okritisk antagning i början av 1990-talet. Denna håller nu på att avvecklas.

Synpunkter och rekommendationer för grund- och forskarutbildningar inom den semitiska språkgruppen

Semitiska språk i Uppsala går tillbaka på en lång och väletablerad tradition. Klassisk arabisk textfilologi har varit en stark forskningstradition som senast under 1970-talet resulterade i flera doktorsavhandlingar. Denna gren är idag marginell. Inom hebreiska och arameiska har dock den filologiska traditionen fortsatt att vara produktiv. Under 1960-talet kom den jämförande semitistiken

att dominera som metodfält med fokus på de äldre språkområdena akkadiska, etiopiska och bibelhebreiska.

Som studiemiljö erbjuder Uppsala uppenbara fördelar genom sin solida förankring i orientaliska studier, sin bredd och sitt omfång inom dessa fält. De semitiska språken står nära varandra och i miljön finns även de regionalt närstående turkiska och iranska språken. Genom den nya sammanläggningen med lingvistik och klassiska språk öppnar sig nya möjligheter till tvärvetenskaplig stimulans. De studerande har en egen aktiv ämnesförening. Universitetsbiblioteket, Carolina Rediviva, håller en utomordentlig kvalitet.

Man kan notera att klassisk hebreiska och arameiska har en stark ställning i Uppsala. Utbildningen i klassisk hebreiska drivs med relativt god undervisningstäthet, på gängse filologiskt sätt och med forskningsanknytning. Forskningsaktiva lärare och doktorander finns. Ämnet bör få möjligheter att fortsätta och utvecklas i Uppsala.

Arameiska infördes 1993 och alla observationer har därför en något preliminär karaktär. Det är positivt att ämnet upprättats som särskilt studium i Sverige, där det länge endast funnit som del av forskarutbildning. Uppsala är enda lärosäte i Norden där reguljära kurser i ämnet ges på grundnivå. Tänkt målgrupp är framförallt syrianer som ofta framfört önskemål om möjlighet att studera sitt modersmål på universitetsnivå i Sverige. Som minoritetsspråk och som kulturspråk är arameiska väl värt en examensutbildning.

Medan hebreiska och arameiska i stort sett har fortsatt på traditionella forskningsvägar har arabiskan varit föremål för stora omläggningar under 1990-talet. Med början 1988 kom modern arabiska att prioriteras som grundutbildning och forskarutbildning, orientalistikprogrammet infördes, modern standardarabiska utökades relativt sett och ett stort antal doktorander med inriktning på modern arabisk litteratur antogs. Den positiva energin i denna process ska inte undervärderas. Omläggningen har utan tvivel bidragit till att öka antalet studerande och att göra utbildningen mer tidsenlig. Lärarna är också mycket medvetna om den utmaning det innebär att bedriva akademisk utbildning i moderna arabiska språkförhållanden. Satsningar görs kontinuerligt för att förbättra undervisningen. Man bemödar sig om att upprätthålla en rimlig balans mellan kraven på kommunikationsfärdigheter och samhällskunskaper å ena sidan och de vetenskapliga kraven å den andra. Båda bedöms som nödvändiga komponenter i utbildningen.

Under de senaste åren har utbildningarna i semitiska språk vitaliserats och nya forskningsinitiativ tagits. Flera disputationer har ägt rum under de senaste två åren och fler väntas inom de närmaste åren. Lärosätet har relativt många aktiva doktorander och flera semitiska språk (arabiska, hebreiska, arameiska) som ger möjligheter till regelbundna seminarier. Det är dock uppenbart att omläggningen till modernt språkstudium är förenad med svårigheter och att processen är långt ifrån avslutad. Utbildningarna har brister som måste av-

hjälpas. De dåliga resultaten inom alla nivåer av utbildningen utgör en signal om detta. Generellt måste det klargöras att den vetenskapliga kompetensen i semitiska språk i Uppsala är stark inom nordvästsemitiska men mindre stark inom arabiska.

Bedömargruppen rekommenderar följande:

Stormiljön generellt

- Allt samarbete bör utvidgas betydligt. Detta gäller samarbete med:
 - de semitiska språken sinsemellan, och de orientaliska språken på institutionen,
 - de nya institutionskollegerna lingvistik och klassiska språk
 - metodikämnen på det egna universitetet
 - semitiska språk på andra lärosäten i landet.
- Speciellt bör samarbetet med arabiska i Stockholm formaliseras med avseende på seminarieverksamhet och handledning. Den vetenskapliga kompetensen i arabiska i Stockholm bör även komma Uppsala till godo och kan där fylla ett tomrum.

Grundutbildningen i arabiska

- Utbildningstiden bör förlängas med minst en termin.
- Muntlig och skriftlig språkfärdighet bör differentieras som separata kurser och schemaläggas.
- Teori- och metodkurser bör införas i utbildningen och kursmålen specificeras teoretiskt och inte som pensumangivelser.
- Undervisningstätheten bör utökas väsentligt på A- och B-nivå.

Grundutbildningen i modern hebreiska

- Periodisering till halvfart bör ske då undervisningstätheten är i minsta laget.
- Undervisningen bör revideras för att komma till rätta med den låga prestationsgraden.

Grundutbildningen i arameiska/syriska

- Lärare med kompetens just i modern syriska och arameiska i allmänhet bör knytas till utbildningen, eventuellt i samarbete med Stockholms universitet. Det är inte tillfredställande att docenten i hebreiska står som ende undervisare. Uppsala universitet har en forskare i klassisk syriska och etiopiska som kunde beredas anställning i detta sammanhang.
- De lärarledda undervisningstimarna bör utökas. Två lärarledda timmar i veckan är för lite för ett seriöst heltidsstudium.
- Balansen mellan arameiska och syriska bör förändras så att ett bättre vetenskaplig perspektiv erhålls. Nu ligger concentrationen på klassisk syriska (med en 5-poängs kurs på B-nivån i arameiska + en 5-poängs kurs

på C-nivån i moderna arameiska dialekter). Om utbildningen gäller arameiska, vilket vore mest önskvärt, ska den innehålla mer än en kort jämförande översikt över de arameiska språkformerna. Om ämnet är syriska ska kurserna åtminstone även innehålla modern syriska.

Forskarutbildningen i semitiska språk

- Extern metodkurs bör införas.
- Extern metodikhandledare bör anlitas regelbundet och denna handledning formaliseras. Vid behov ska även extern specialisthandledare anlitas.
- Doktoranderna bör uppmanas att välja ämnen för vilka det finns handledarkompetens inom ämnet.
- Ämnesföreträdaren bör ha särskilt ansvar för att ta på sig och fördela handledning efter vetenskapliga kompetensområden.
- En uppföljning av de lågaktiva doktoranderna bör ske.

Assyriologi (grund- och forskarutbildning)

Ämneshistorik och profil

Assyriologi fanns i Sverige först som en specialinriktning inom semitisk språkvetenskap vid Uppsala universitet. Inriktningen blev under en period nedlagd. År 1996 återupprättades emellertid assyriologi som självständig disciplin med en egen lärartjänst. Ämnets fast anställda lärare avser uppenbarligen att ge undervisning i ett mycket brett urval av assyriologiska specialiseringar, bland dem sumeriska.

Lärare, studenter och doktorander

Undervisningen i assyriologi ges av en befordrad professor som får viss hjälp av en assistent. Då professorn varit tjänstledig på halvtid under år 2003, för att delta i ett externt finansierat forskningsprojekt, har undervisningen till hälften skötts av lektorsvikarier från Tyskland, Danmark och Finland.

Hösten 2002 fanns fyra studenter registrerade på grundutbildningsnivån. 2003 fanns en självfinansierad doktorand knuten till ämnet.

Utbildningens form och innehåll

Ämnet har en fullt utbyggd kursplan på både grund- och forskarutbildningsnivå. Dessutom erbjuds såkallade orienteringskurser, som riktar sig till studenter från andra ämnen. All undervisning ges på dagtid i lektionsform av diskuterande karaktär, så som vanligtvis sker i filologisk undervisning. För att aktivera och introducera arbetet med sekundärlitteratur skrivs, redan på A-nivån, PM om valda ämnen. Kursutbudet utgörs till stor del av enhetliga paket med obligatoriska och valbara 5-poängskurser. Innehållsmässigt spänner kurserna över ett mycket brett urval av assyriologiska specialiseringar som till exempel akkadiska, sumeriska samt assyriska och babyloniska dialekter.

Samverkan och rekommendationer

Ämnesföreträdaren är engagerad i omfattande forskning i samarbete med utländska universitet vilket inspirerar undervisningen på alla nivåer. Vissa kursmoment och seminarier sker i samverkan med semitiska språk och antikens kultur och samhällsliv.

Resultat

2001/02 var medelvärdet för antalet helårsstudenter och helårsprestationer 11,7 respektive 6,1. Prestationsgraden var därmed 53 procent. Under perioden 1999–2003 godkändes fyra C-uppsatser och fem D-uppsatser i ämnet. Ingen doktorsavhandling har lagts fram sedan 1996.

Synpunkter och rekommendationer

Det är utomordentligt glädjande att man år 1996 återupprättade assyriologi som självständig disciplin med en egen lärartjänst. Ämnet kan dock enkom studeras vid Uppsala universitet och även om nuvarande professorn gör ett gediget och grundligt arbete för att täcka den bredd som eftersträvas både i grund- och forskarutbildning kan en enda person omöjligt ha kompetens som spänner över disciplinens alla specialiseringar. Ett utökat samarbete med egyptologi och klassisk arkeologi vid Uppsala universitet torde föra med sig vissa fördelar, men löser knappast det egentliga problemet. En förstärkning av ämnets profil mot främreorientalisk arkeologi skulle vara önskvärd. Inte minst med tanke på det samspel mellan textförståelse och materiell kultur som utgör assyriologiämnets bas.

Det faktum att utbildningen endast har en lärartjänst i hela landet försätter utan tvivel de studerande i en något besvärlig situation. Den bemannings-situation som rådde 2003, då professorn var tjänstledig 50 procent, hänvisade studenterna i olika grad till självstudier. Under platsbesöket uttryckte studenterna önskemål om mer undervisning i textläsning på högre nivåer för att det skulle bli möjligt att genomföra studiet på den föreskrivna tiden.

På grund av ämnets mycket ojämna historia vid Uppsala universitet har man genom åren inte kunnat bygga upp och bibehålla ett tillfredsställande assyriologiskt forskningsbibliotek. Detta utgör en allvarlig brist och svårigheter framförallt för doktoranderna. Med hänsyn till assyriologiämnets vidare utveckling och återväxt måste ett viktigt mål vara att få en doktorandtjänst fast knuten till ämnet.

Bedömargruppen rekommenderar följande:

- Ämnesbiblioteket bör förbättras.
- Samarbete mellan assyriologi och andra ämnen vid Uppsala universitet bör utökas.
- Lärosätet bör tilldela ämnet en fast doktorandtjänst.

Indologi (grund- och forskarutbildning)

Ämneshistorik och profil

I Sverige upprättades 1843 en professur i österländska språk vid Uppsala universitet. 1876 blev denna professur omgjord till en lärostol i semitiska språk och 1893 inrättades därtill en särskild professur i sanskrit och jämförande språkforskning i samklang med språkvetenskapens utveckling. Den ombenämndes 1986 till en professur i ”indologi särskilt sanskrit”. Denna professur, som var under tillsättning 2003, har för att tillmötesgå tidens krav, åter fått sin profil ändrad i och med att innehavaren också förutsätts behärska ett modernt indiskt språk. Professuren kallas nu ”Sydasiens språk och kulturer”. En lektorstjänst har inrättats i jämförande indoeuropeisk språkforskning.

Grundläggande mål för utbildningen i indologi är förståelse för den indiska synen på indisk kultur samt förmåga att tolka såväl äldre som yngre texter inom den indiska traditionen.

Lärare, studenter och doktorander

Huvudansvaret för ämnet har åvilat professorn (i indologi särskilt sanskrit). Det kommer i fortsättningen att utgöra en del av verksamhetsområdet för den tillträdande professorn i Sydasiens språk och kulturer. Professuren utlystes under våren 2003 då den förra professorn gick i pension. Undervisningen i sanskrit och pali på grundutbildningsnivå gavs under flera år av universitetsadjunkten i indologi. Efter hans frånfalle tog den nuvarande lektorn i jämförande indoeuropeisk språkforskning på sig ansvaret för denna undervisning. Realiamomenten och handledningen på högre nivåer av ämnet har legat på professorn i indologi. Doktorander i ämnet har också medverkat i grundutbildningens textläsning. En bekymmersam tendens är att antalet sökande till grundutbildningen i indologi minskar. Våren 2003 fanns fem registrerade doktorander i ämnet.

Samverkan och internationalisering

Det finns ett nära samarbete i utbildningsverksamheten inom det indologiska området (indologi, hindi, tamil och Sydasienskunskap) samt med jämförande indoeuropeisk språkforskning. Under de första terminernas sanskritstudier sker enligt tradition samundervisning mellan indologi och jämförande indoeuropeisk språkforskning, men textkurserna i de båda ämnena har på ett tidigt stadium olika inriktning. Indologiämnet får dessutom mer och mer karaktären av stödämne för andra ämnesområden.

Utbildningens form och innehåll

Grundutbildning

Sanskritstudier är det centrala i utbildningen men kursmoment med läsning av både medelindiska, särskilt buddhistiska, och nyindiska texter ingår i studiegången upp till D-nivå. Grammatikinläring utgör en viktig bas och hän-

syn tas tidigt i utbildningen även till den inhemska grammatik- och kommentartraditionen. Inriktningen är i huvudsak filologisk, vilket innebär att många av de frågeställningar som diskuteras inom indologisk vetenskap aktualiseras redan på grundutbildningsnivå i samband med textläsningen och i andra moment. Den lokala profilen på ämnet är sådan att studenterna redan från första terminen stiftar bekantskap med så många delar av texterna och kulturförhållandena som möjligt, för att först på senare stadier fördjupa sig i de olika enskilda textgenrerna. Avsikten med detta är att de studerande som inte går vidare från A-nivå ändå ska vara välinformerade om kulturkretsens bredd och djup.

Forskarutbildning

Spännvidden i doktorandernas val av avhandlingsämnen är stor. En doktorand skriver om texter i indisk logik, en annan om traditionella ritualer i klassiska sanskrit-texter. En doktorand fokuserar dravidologi och skriver om kontakten mellan Nord- och Sydindien. Handledaren läser ofta texter tillsammans med doktoranderna en och en. Under dessa tillfällen kan handledaren också hjälpa doktoranderna att precisera och tydliggöra ämnesinriktningen i avhandlingsämnet.

De doktorander som deltog vid platsbesöket saknade obligatoriska metodkurser, men lovordade också möjligheten att anpassa metodlitteraturen till avhandlingsämnet.

Seminarieverksamheten i ämnet har länge legat nere. Doktoranderna anser att de är för få för att seminarier ska vara meningsfulla. Flera doktorander är engagerade i undervisning. En doktorand undervisar på en delkurs i sanskrit på B-nivå och har haft ansvaret för sommarkursen i indologi under två somrar. Hon finner detta acceptabelt eftersom pedagogiskt arbete kan räknas som en merit vid eventuella framtida tjänsteansökningar. En annan doktorand är aktiv som doktorand till 80 procent vilket tillåter honom att undervisa på timbasis 4 timmar per vecka i tamil. Han anser det värt att offra sin doktorandtid för att hålla ämnet tamil vid liv.

Doktoranderna påpekade också att förväntningarna på avhandlingarna i forskarutbildning i afroasiatiska språk inte ligger i nivå med det nya 4-åriga forskarutbildningssystemet.

Lärarna är högst medvetna om att rekryteringen till forskarutbildningen bör stärkas, men de har svårt att se hur detta kan ske under det rådande finansieringssystemet. Det är förståeligt att studenter inte går vidare till C- och D-nivå (för att inte tala om en möjlig E- eller F-nivå) när de saknar möjligheter att antas till forskningsutbildning. Lärarna ser det som deprimerande dels att om en doktorandtjänst i indologi skulle utlysas blir konkurrensen så hård att det delikata spörsmålet om favorisering och dess motstycke osökt uppträder, dels att studenter som tar examen vid fel tidpunkt, oavsett intresse och ämnesbegåvning, saknar chans att gå vidare. Det blir således mer eller mindre slumpmässigt vilka studenter som antas till forskarutbildning.

Resultat

2001/02 var medelvärdet för antalet helårsstudenter och helårsprestationer 2,8 respektive 1,1. Prestationsgraden var därmed 41 procent. Under femårsperioden 1999–2003 skrevs fem uppsatser på C- och D-nivå. Våren 2003 hade avdelningen fem registrerade doktorander i indologi, två av dem hade studiemedel från lärosätet och var 50–100 procent aktiva. Ingen doktorsexamen avlades i ämnet under tioårsperioden 1993–2003.

Synpunkter och rekommendationer

Indologiutbildningen vid Uppsala universitet har bevarat den ursprungliga inriktningen av tolkning av historiska traditioner på den indiska subkontinenten. Ämnets framtid och utveckling beror starkt av vem som tillsätts som professor i Sydasiens språk och kulturer.

Indologistudenternas sanskritundervisning ges för närvarande av lektorn i jämförande indoeuropeisk språkforskning. Det är stor skillnad på att läsa sanskrit som indolog och att läsa sanskrit som indoeuropeist, och det nuvarande arrangemanget kan knappast uppmuntra indologistudenterna.

Många studenter hoppar av sina grundutbildningsstudier. Detta har nödvändigtvis mer än en orsak. Genom alumni-uppföljning, förslagsvis arrangerad på fakultetsnivå eller av universitetet centralt, borde orsakerna till de planerade eller oplanerade avhoppen kunna spåras. Det kan inte uteslutas att de många avhoppet hänger samman med problem i kursstrukturen på lägre nivåer samt på att sanskritkurserna inte är anpassade till ämnet.

Finansieringen av doktoranderna är ett stort problem och avdelningen har hamnat i något av en ond spiral. Det är omöjligt för institutionen att anta nya doktorander i ämnet och samtidigt hjälpa tidigare antagna doktorander, som inte har eller haft finansiering, att avsluta sin forskarutbildning. Detta, kombinerat med det beklagliga faktum att så få studenter går vidare till de högre nivåerna av grundutbildningen, hotar återväxten och det kan på sikt bli svårt att hålla ämnet vid liv.

Man kan fråga sig om ämnen med så små lärarresurser har tillräcklig handledningskompetens för att doktoranderna ska tillåtas att välja ämnen och studievägar så fritt som de kan nu. Det är uppenbart så att många doktorander aldrig blir färdiga därför att institutionen inte ställer tydliga och realistiska krav på dem. De disparata avhandlingsområdena gör det också svårt, men inte omöjligt, att få doktoranderna att genomgå allmänt inriktade metodkurser samt delta i seminarieverksamhet. Det är viktigt att doktoranderna engagerar sig i aktuell debatt och är uppdaterade i frågor som berör Asien i dess helhet.

Att uppmuntra doktorander att avsluta forskarutbildningen på licentiatnivå kan vara ett sätt för avdelningen att komma vidare, liksom att lätta på de mycket höga förväntningar som enligt doktoranderna fortfarande finns på avhandlingarna, trots att det nu har gått fem år sedan forskarutbildningsreformen genomfördes. Införande av fasta doktorandtjänster skulle också förbättra det nuvarande läget.

Bedömargruppen rekommenderar följande:

- Sanskritundervisningen för indologer bör särskiljas från sanskritundervisningen för jämförande indoeuropeisk språkforskning.
- Doktorandernas val av avhandlingsämnen bör i högre grad anpassas till huvudhandledarnas forskningskompetens.
- Institutionen bör anstränga sig för att få en mer livaktig seminarieverksamhet, kanske tillsammans med grundutbildningsstudenter och/eller doktorander vid Stockholms universitet.

Hindi (grundutbildning)

Ämneshistorik och profil

Ämnet hindi, som har nära anknytning till indologin, har under de allra sista åren fått en tydlig egen identitet som ett nybörjarämne som kan studeras både i sin moderna form och språkhistoriskt. Studenterna får möjlighet att lära sig kommunicera på Indiens största officiella språk och att läsa moderna texter av olika karaktär och svårighetsgrad. Språkkunskaperna används för att nå grundläggande förtrogenhet med olika indiska kulturdrag, litterära traditioner, landets seder och bruk, samt samhällsförhållanden. I kurserna läggs stor vikt vid aktiva färdigheter i såväl tal som skrift, särskilt förmåga att relativt obehindrat kunna tillgodogöra sig det moderna Indiens mediespråk. De studerande på magisterutbildningen i Sydasienskunskap deltar i den grundläggande hindi-undervisningen.

Lärare och studenter

Under vårterminen 2003 gavs undervisningen i hindi av en adjunkt som är doktorand i ämnet vid Stockholms universitet. Adjunktstjänsten blev dock indragen till höstterminsstarten och undervisningen ges sedan dess åter på timlärarbasis. Antalet studenter är förhållandevis högt. Hösten 2002 hade ämnet 23 registrerade grundutbildningsstudenter.

Samverkan och internationalisering

Adjunkten/timläraren har gjort det möjligt för studenter att åka till Uttaranchal och läsa en 5-poängs B-kurs under fem sommarveckor. Enligt de studenter som deltog på platsbesöket har detta varit väldigt lyckat. De efterlyste dock en säkrare källa för finansiering av kortare utlandsvistelser. Det finns möjlighet att söka medel för sommarkurser ur Smith-fonden¹⁸ och det finns andra institutionsanknutna resestipendier att söka, men bara för längre perioder.

Utvecklingen av nätbaserad undervisning i ämnet sker till viss del i samverkan med andra institutioner. För kursen Hindi på internet har samarbete skett med f.d. institutionen för lingvistik, och material från utländska utbildningar

18. Helmer och Ellen Smiths Fond är en fond för indologi generellt i Uppsala.

har använts. I ett pedagogiskt projekt för utveckling av nätbaserad grammatikundervisning, som drivs vid f.d. institutionen för lingvistik i Uppsala och institutionen för lingvistik i Stockholm, planeras hindiutbildningen (och utbildningen i turkiska språk) att ingå som pilotfall.

En gästlärare från England, med medel för gästforskare, gav hösten 2003, för andra gången, en introduktionskurs för nybörjare i hindi med inriktning på sociolingvistiska frågor och språksituationen i Sydasien. Kursen gavs både som fristående och inom magisterprogrammet i Sydasienkunskap.

Utbildningens form och innehåll

Adjunkten/timläraren i hindi gör, trots ämnets bristande resurser, en stor insats för att upprätthålla hög kvalitet på undervisningen. Hon har tagit en rad nya egna initiativ i undervisningen. Bland annat har hon utvecklat och drivit en nätbaserad distanskurs i hindi för nybörjare både under höstterminen 2002 och vårterminen 2003. Kursen omfattar 5 poäng grammatik och 5 poäng sydasiatisk språkvetenskap samt avslutas med en hemtentamen. En studerande som deltog vid platsbesöket hade läst två år på Handelshögskolan i Stockholm och tog distanskursen i hindi för att han skulle göra en studieresa till Indien. Han fann att kursen gav en god grund och att han kunde förstå och tala ganska bra i Indien. Studiemöjligheterna i Uttaranchal, som adjunkten/timläraren anordnat, verkar som ett klart incitament för studenterna på A-nivå att fortsätta studera på högre nivåer. Stimulerande på ett liknande vis är också C-nivåkursen Hindi som mediespråk (10 poäng) som timläraren har utarbetat. Denna kurs, som även kan läsas på distans/Internet, hade tio studenter 2003.

Ämnet hindi har också fått ett tydligt uppsving från och med 2001 genom dess plats i Sydasienprogrammet.

Resultat

2001/02 var medelvärdet för antalet helårsstudenter och helårsprestationer 18,6 respektive 6,0. Prestationsgraden var därmed 33 procent. Under perioden 1999–2003 godkändes endast en C/D-uppsats vilket kan förklaras med att C- och D-kurs i hindi infördes först höstterminen 2001.

Synpunkter och rekommendationer

Trots knappa resurser har en kraftfull utveckling av ämnet ägt rum de senaste åren. Detta har lett till ökad rekrytering och även till att studenterna har hög kunskapsnivå och goda språkfärdigheter efter fullföljd utbildning. Inslaget av studier utomlands är klart stimulerande. Fler möjligheter till, och ökat ekonomiskt stöd för, språkstudier i Indien skulle också stödja ämnet och rekryteringen av nya studenter.

Studenterna som deltog vid platsbesöket gav intryck av att de var mycket nöjda med sin lärare (adjunkten/timläraren), som uppenbarligen gör en beundransvärd insats trots bristande resurser och svagt stöd från lärosätet. Stu-

denterna var också nöjda med att de lär sig att använda och tala språket samt ansåg att hindi-kurserna var praktiskt upplagda.

Både lärare, studenter och bedömargrupp anser att hindi borde utvidgas med kurser på E- och F-nivå.

Likväl är det klart att bristen på fast lärarkraft skapar en osäkerhet ifall ämnet och dess starka utveckling kan fortgå på längre sikt. För ögonblicket är det klart att ämnet bärs upp av en eldsjäl, och lika klart att ämnet borde stärkas med en fast tjänst om det ska få en solid förankring vid institutionen. Sydasienskunskap skulle därmed också stärkas.

Bedömargruppen rekommenderar följande:

- Lärosätet bör inrätta en fast tjänst i ämnet. Alternativet är att föra in ämnet som en inriktning under indologiämnet.
- Utbildningen bör utvidgas med kurser på E- och F-nivå.

Tamil (grundutbildning)

Ämneshistorik och profil

Som ämne har tamil sin plats i studiet av såväl det klassiska som det moderna Indien och är följaktligen nära knutet till indologin. Tamil etablerades i Uppsala redan på 1970-talet, men har efter en stark inledningsperiod levt vidare mera stillsamt. Efter att ha legat nere under tre år, återupptogs undervisningen i ämnet höstterminen 2002.

Eftersom det sedan länge har varit svårt att få lärare som kunnat ge språkfärdighetsträning, har ämnet hittills fått behålla en filologisk karaktär. Andra terminen läses därför främst texter, autentiskt litterära, men även facktexter, vilket innebär att studenterna måste behärska grammatiken väl.

Lärare och studenter samt utbildningens form och innehåll

Undervisning i tamil gavs 2003 endast på A- och B-nivå av en doktorand på timplärbasis. Kurserna hade tre studenter. En av dessa, som deltog under platsbesöket, uttryckte stor glädje över att undervisningen återupptagits efter att ha legat nere. Hon tyckte det var synd att läraren inte talade språket, men menade att undervisningen i klassisk tamil med fokus på grundläggande transkription och läsning av klassiska texter likväl fungerade bra. Studiet av tamil börjar med en introduktion i alfabetet och språkets grammatiska struktur samt läsning av i viss mån tillrättalagda nybörjartexter. Kulturhistoria läses som komplement, varvid Sydindien placeras in i utvecklingen av den allindiska kulturen. På A- och B-nivå har studenterna 4 timmar undervisning per vecka. De tentamina som företagits har varit muntliga med fokus på grammatik och textförståelse, och studenterna har då suttit med läraren i några timmar.

Lokaler och utrustning

Svenska kyrkans mission, som är baserad i Uppsala, har länge arbetat bland tamiler i Sydindien. Detta har medfört att det i Sverige har funnits ganska många tamilkunniga personer. Genom kontakt med dem finns det vid institutionen för afro-asiatiska språk nu ett tamil-bibliotek som torde vara bland de bättre i Europa.

Resultat

Ämnet var helt nedlagt fram till hösten 2002. Sedan dess är antal helårsstudenter 1, 3 och helårsprestationer 0,6. Inga uppsatser på C- eller D-nivån har skrivits under perioden.

Synpunkter och rekommendationer

Undervisning med timlärare, och enbart på A- och B-nivå, samt brist på lärarkraft i modern, talad tamil, utgör inte någon lämplig grund för att upprätthålla den standard som ett universitetsämne kräver, eller för att utveckla ämnet på längre sikt. Institutionsledningen betecknade under platsbesöket tamil som ett "uppbyggnadsämne" och det vore utmärkt om ämnets ställning kunde stärkas med en fast tjänst och lärarkompetens på alla nivåer.

Representanter för indologiämnena menar att de senaste årens blygsamma försök att bygga upp den unika verksamheten i tamil på nytt, ska ses främst som ett medvetet försök att förstärka indologiämnet med avsikt att knyta tamil till utbildningen i Sydasienskunskap och det urval av språkstudier som ingår i detta ämne.

Det finns onekligen en grogrund för tamil i Uppsala. Att en doktorand är villig att ansvara för undervisningen i tamil är ett lovligt bevis för det. Under höstterminen 2003 har dessutom en tidigare student, efter studier vid en språkskola i Indien, bidragit med övningar i praktisk språkfärdighet.

Bedömargruppen rekommenderar följande:

- Lärosätet bör begrunda det faktum att examensämnet tamil befinner sig i en ohållbar situation som inte kan fortgå. Bedömargruppen ser tre möjligheter till förändring: a) att inrätta en fast tjänst till ämnet, b) att lägga ner det, eller c) att föra in tamil som en valbar inriktning under indologi. Anknytningen till indologi är i varje fall viktig eftersom studier i tamil kompletterar bilden av Indien genom fokusering på de karaktäristiska dragen i sydindisk kultur.
- Ämnets framtid bör diskuteras med den som tillsätts som professor i Sydasiens språk och kulturer. Nuvarande situation kan därför bero tills professuren är tillsatt.

Sydaskenkunskap (grundutbildning)

Ämnehistorik och profil

Utbildningen är en intressant nysatsning som söker förena studier i Sydasien kulturella pluralism, politiska institutioner och socioekonomiska processer med studiet av ett sydasiatiskt språk, för närvarande hindi. Genom initiativ av lärare och forskare med inriktning mot Sydasien från olika institutioner inrättades, höstterminen 2001, den tvååriga studiegången i ämnet. Förkunskapskravet var 40 akademiska poäng, och av de 80 poäng som studiegången omfattade utgjorde språkstudier 40. Möjligheter till praktiktermin erbjöds också. Från höstterminen 2003 ersattes studiegången med en utbildning som leder till en s.k. magisterexamen med bredd. Avsikten är att studenterna ska kunna lägga ett särskilt Sydasienblock ovanpå andra studier och förvärva magisterkompetens med inriktning på regionen Sydasien.

Lärare och studenter

Sydaskenkunskapen administrerades 2003 av timpläraren i hindi. Studenterna var helt tydliga i sitt hävdande av att den enda grunden till att Sydasienkunskapen fungerar idag är att timpläraren i hindi ”håller ihop det på något vis”. Våren 2003 var fyra studenter registrerade på programmet.

Utbildningens form och innehåll

Sedan studiegången blev en breddmagister har förkunskapskravet höjts till högskolestudier om 120 poäng. Själva utbildningen utgör 60 poäng. Fortfarande utgör språkstudier hälften av poängen och andra hälften är valfria kurser och examensarbeten. Förändringen från studiegång till breddmagisterutbildning kunde genomföras främst genom att praktikterminen lyftes ut. Den utgör nu en fristående kurs, möjlig att välja för dem som vill nå magisterexamen i ämnet. För båda studieinriktningarna betonas starkt att vistelse i Sydasien bör ingå, även för delar av språkstudierna.

Utbildningens mål är att studenterna tillägnar sig kunskaper om Sydasien och begrepp som är nödvändiga för att förstå områdets politik, samhälle, religion och kultur. Studenterna ska få en nyanserad förståelse av hur Sydasien historia, kultur och religion är sammanflätad med den nutida politiken och utvecklingen i området. Utbildningen måste därmed ske på tvärvetenskaplig grund, i samarbete med specialister inom olika ämnesområden.

Resultat

2001/02 var medelvärdet för antalet helårsstudenter och helårsprestationer 5,8 respektive 1,8. En C-uppsats har skrivits i ämnet sedan det etablerades 2001.

Synpunkter och rekommendationer

Sydaskenkunskap är en välkommen nysatsning som förenar språkstudier, för närvarande hindi, med ett tvärvetenskapligt studium av regionen Sydasien.

Idén att förena språk, bredare Sydasiestudier samt grundläggande vetenskaplig diskurs, i syfte att ge grund för arbete och verksamhet i eller i anknytning till Sydasieregionen, är utmärkt. Satsningar på samarbetsklimatet inom lärarkollegiet, sammansatt av personer från skilda fakulteter och ämnesinriktningar, vore dock berikande för både studenter och lärare.

Vid platsbesöket framhöll studenterna att språkläraren, timläraren i hindi, är mycket duktig och engagerad och att de uppskattar hennes personliga undervisning i modern Sydasienskunskap. De lärare som hyrs in på de tvärvetenskapliga kurserna fick också mycket ros.

Vidare fungerar examinationssystemet, med olika typer av tentamina, bra enligt studenterna. De menade också att det ställdes tydliga krav på vilka böcker som måste läsas, att de såg en tydlig progression i studierna samt att de fick återkoppling på sina skrivna arbeten.

Däremot var studenterna missnöjda med möjligheterna att studera utomlands. De var frustrerade över att inte veta vem de skulle kontakta för att få hjälp. Under platsbesöket uttryckte studenterna också något blandade känslor för ämnets koncentration på Indien och närheten till hindi som ämne, och efterlyste ett bredare Sydasienskoncept. Studenterna har tydliga förväntningar på att detta kommer att ske i och med den nya professorns tillträde.

Det valbara D-kursalternativet passade inte de studenter som var med vid platsbesöket och de ansåg att lärosätet lovat dem utbildning som sedan inte fanns.

Att Sydasienskunskap för närvarande administreras av timläraren i hindi, lägger en orimlig arbetsbörda på denna lärare och är en brist för ämnet, som definitivt borde få en framtid. Arbetet med information om den nya utbildningen bör inte ligga på frivilliga lärarkrafter.

Utbildningens framtid, och mottagandet av nedanstående rekommendationer, beror till stor del på vem som tillsätts som professor i Sydasiens språk och kulturer.

Bedömargruppen rekommenderar följande:

- Utbildningen bör integrera ett klarare och mer omfattande Sydasienskoncept.
- De kurs- och valmöjligheter som erbjuds bör specificeras tydligare.
- En särskilt kursassistent bör anställas på deltid för nödvändig praktisk administration, marknadsföring och information.

Jämförande indoeuropeisk språkforskning (grund- och forskarutbildning)

Ämneshistorik och profil

Jämförande indoeuropeisk språkforskning har traditionellt varit nära förbundet med ämnet indologi via deras gemensamma kärna sanskrit. I Uppsala har ämnet behållit sanskrit som huvudspråk och kurser i sanskrit, med tyngdpunkt på det äldsta språket, utgör hälften av A- och B-kurserna. I takt med

förnyelse av ämnet internationellt har jämförande indoeuropeisk språkforskning successivt blivit ett självständigt ämne.

Lärare, studenter och doktorander

Undervisningen i sanskrit för studenter i jämförande indoeuropeisk språkforskning gavs under flera år av universitetsadjunkten i indologi medan undervisningen i de andra kurserna gavs av professorn i indologi. Efter adjunktens bortgång ges nu all undervisning, inklusive sanskrit och teori och språkhistoria, av universitetslektorn i jämförande indoeuropeisk språkforskning. De orienteringskurser som är knutna till ämnet har hittills givits av professorn i indologi, men också dessa har övertagits av universitetslektorn i jämförande indoeuropeisk språkforskning som har särskild kompetens i tokhariska.

Ämnet har i genomsnitt fem grundutbildningsstudenter per år. Dessutom finns en aktiv doktorand som skriver om formelspråk och metrik i Rigveda. Den aktiva doktoranden antogs till forskarutbildningen i december 1996. Först hade han vanliga studielån, därefter utbildningsbidrag. Nu har han en doktorandtjänst. Handledare är professor emeritus i indologi och lektorn i jämförande indoeuropeisk språkforskning är biträdande handledare. Doktoranden visste redan tidigt i grundutbildningen att han ville fortsätta med forskarutbildning, vilket understryker betydelsen av att grundutbildningen förbereder studenter för forskarutbildning.

Ytterligare en doktorand var 2003 5 procent aktiv (vilket i princip innebär att doktoranden var inaktiv).

För jämförande indoeuropeisk språkforskning gäller samma beklagliga finansieringssituation som för indologi och nya doktorander kan inte antas.

Utbildningens form och innehåll

Målen för ämnet är att studenterna, utifrån studier av de enskilda språkens äldre och äldsta stadier, ska vinna insikt i den indoeuropeiska språkfamiljens gemensamma språkliga och kulturella bakgrund. Utbildningen ska förmedla kunskap om de enskilda språkens struktur samt ge studenterna förmåga att förstå och beskriva de språkhistoriska processer som ledde till de enskilda fornspråkens karaktäristiska särdrag. Ytterligare mål är att utveckla studenternas kunskap och metodik för textförståelse och texttolkning av både välkända och mindre utforskade språk.

Ämnet kräver redan från början ganska omfattande kurser i jämförande och språkhistorisk metodik. Utbildningens två första terminer är därför främst teoretiska men studenterna bekantar sig även med grunderna i sanskrit och indoeuropeisk språkstruktur. Följande terminer studeras ytterligare tre fornspråk med tonvikt på deras historiska utveckling. Utbildningen kompletteras med kurser i indoeuropeisk realia. Studenterna uttryckte ett starkt intresse för att kurser på E- och F-nivå infördes. Kursvärdering i jämförande språkforskning sker med skriftliga blanketter vid slutet av kurserna.

Doktoranderna ska, förutom sanskritstudier, ta 40 poäng i indoeuropeiska språk. Seminarieverksamheten för doktoranderna har legat nere, delvis därför att doktorandstudenterna är så få, delvis därför att den enda nuvarande aktiva doktoranden var sjukskriven under en längre period.

Resultat

2001/02 var medelvärdet för antalet helårsstudenter och helårsprestationer 5 respektive 1,3. Prestationsgraden var därmed 25 procent. Under perioden 1999–2003 har endast en C-uppsats skrivits. Ingen doktorexamen har avlagts i ämnet under tioårsperioden 1993–2003.

Synpunkter och rekommendationer

Jämförande indoeuropeisk språkforskning är viktigt för förståelsen av vår språkliga och kulturella historia och för humaniora som helhet. Ämnet utgör också ett nödvändigt komplement till språkvetenskap i vid mening. Det är därför tacknämligt att indoeuropeisk språkforskning har en plats säkrad i Uppsala. Bedömaregruppen finner det emellertid mycket beklagligt att ämnets långa och väl förankrade tradition i Göteborg har brutits (se Appendix).

I Uppsala universitets självvärdering betonas vikten av att ämnets grundutbildning, både kunskapsmässigt och metodiskt, skapar en utgångspunkt för forskarutbildningen. Detta, såväl som planerna på större bredd i språkundervisningen, är utmärkt för ämnet. Att förlänga grundutbildningen i ämnet förefaller också som en god idé.

I ett ämne som jämförande indoeuropeisk språkforskning, med ytterst knappa resurser, är det viktigt att ta vara på de möjligheter till samarbete som finns. Vid den före detta institutionen för afro-asiatiska språk finns två ämnen som innefattar indoeuropeiska språk; indologi och iranska språk. Professorerna i båda ämnena har avgått, och båda tjänsterna är under tillsättning. Innehållet i ämnena, särskilt indologi (där professuren är ombenämnd till Sydasiens språk och kulturer), kommer att förändras med de nya professorerna. I vilken mån de som tillsätts kommer att vara beredda att bidra till komparativa indoeuropeiska studier är ovisst. Institutionen har emellertid Sveriges enda professur i iranska språk och förutsättningar för samverkan borde uppmärksammas. Enligt Högskoleverkets utvärdering 2002/2003¹⁹ är keltiska språk ett framgångsrikt examensämne i Uppsala. Keltiska leds, av allt att döma, av en person med goda kunskaper i indoeuropeisk språkforskning. Kanske kan också sammanslagningen mellan afro-asiatiska språk, klassiska språk och lingvistik skapa nya samarbetsmöjligheter.

Man måste fråga sig om den nuvarande ”dubbla studieplanen” (indologi och komparation) utgör en stabil grund för vidareutveckling av ämnet. Det är

19. Utvärdering av utbildning i baltiska och keltiska språk vid Stockholms respektive Uppsala universitet Högskoleverkets rapportserie 2003:14R

inte naturligt för jämförande indoeuropeisk språkforskning att vara en del av indologi på det sätt som det är vid Uppsala universitet. Samverkansformerna passar inte heller indologin. Med tanke på att ställningen för den jämförande indoeuropeiska språkforskning i Sverige har försvagats drastiskt under senare år, i och med nedläggningen i Göteborg, är den dubbla profilen inte heller den lämpligaste. Det är sålunda viktigt att sanskritundervisningen för studenter i jämförande indoeuropeisk språkforskning särskiljs från indologistudenternas sanskritundervisning. Ett steg i rätt riktning är den pågående omarbetningen av kursplanen med avsikt att ge en tydligare jämförande profil åt utbildningen.

Bedömargruppen rekommenderar följande:

- Grundutbildningen bör förlängas till minst 100-poängsnivå.
- Ämnet bör få en tydligare inriktning på språkkomparation. Särskilt viktigt är det att sanskritundervisningen för grundutbildningsstudenterna i jämförande indoeuropeisk språkforskning särskiljs från indologistudenternas sanskritundervisning.
- Jämförande indoeuropeisk språkforskning bör i högre grad samverka med andra ämnen inom och utanför institutionen.

Iranska språk inklusive kurdiska (grund- och forskarutbildning)

Ämneshistorik och profil

Professuren i iranistik i Uppsala inrättades genom ett riksdagsbeslut år 1987, och den förste innehavaren tillträdde 1988. Trots detta har ämnet i Sverige en lång tradition med internationellt kända forskare och expertis knuten till andra lärostolar. Forskningen i Sverige har haft en bred profil, som även omfattar de forniranska och medeliranska språken och deras kulturella bakgrund. Professuren i iranska språk är för närvarande under tillsättning. Studiet av iranska språk kommer därmed att ha en fortsatt akademisk bas i Sverige.

Lärare

Professorn i iranistik som gick i pension vårterminen 2003, har en bred språklig och kulturell kompetens. Professorstjänsten finns emellertid kvar och är för närvarande under tillsättning. En fast heltidstjänst som universitetslektor finns också. Innehavaren är docentkompetent och har främst bedrivit forskning i balochiska. En universitetsadjunkt med filosofie licentiatexamen och anställd på 60 procent svarar för undervisningen till examensnivå i kurdiska.

Studenter och doktorander

Antalet studenter i grundutbildningen i iranska språk inklusive kurdiska är begränsat och ett medeltal på 20 helårsstudenter redovisades 2001/2002. Fördelningen mellan män och kvinnor är i stort sett jämn med en viss övervikt

av kvinnor. Studerande med något iranskt språk som modersmål eller med kulturell bakgrund i Mellanöstern är i majoritet.

Ämnena redovisar för närvarande tio aktiva doktorander. Utifrån inlämnade studieplaner blir dock antalet sex. En av doktoranderna har kurdiska som huvudobjekt. Avhandlingsprojekten uppvisar en blandning av litterära, språkliga och allmänt kulturella ämnen.

Lokaler och utrustning

Lokalsituationen anges av lärarna som tillfredsställande. För studenternas del är tillgången till bibliotek med relevant iransk/kurdisk litteratur god. Både Carolina Rediviva, det gemensamma språkbiblioteket och seminariebiblioteket är väl försedda med iranistisk litteratur och har den fördelen att beståndet täcker en lång tidsrymd. När det gäller möjligheten att hålla bok- och tidskriftsbeståndet aktuellt är framtiden mer osviss.

Samverkan och internationalisering

Då utbildning i ämnena iranska språk och kurdiska bara finns vid Uppsala universitet samverkar utbildningen med andra språkämnen såväl inom som utanför institutionen. Det råder gott samarbete med indologi, jämförande indoeuropeisk språkforskning och orientalistikprogrammet inom institutionen. För examensarbetena brukar, vid behov, biträdande handledare från andra ämnen och institutioner anlitas. Gemensamma högre seminarier med andra ämnen, t.ex. religionshistoria, förekommer med jämna mellanrum.

Kontakterna med den internationella forskningen är livliga och visar sig bl.a. i de regelbundna gästföreläsningar som ämnet anordnar, oftast i samverkan med indologi och jämförande indoeuropeisk språkforskning.

Det finns möjligheter för studenter att läsa vid universitet i Iran och även Tadjikistan, men möjligheterna är inte formaliserade genom avtal.

Utbildningens form och innehåll

Grundutbildning

Grundutbildningen i såväl iranska språk som kurdiska ges upp till 80 poängsnivå. I iranska språk har tyngdpunkten tidigare legat på filologi och språkhistoria, där studiet av den klassiska nypersiskan stått centralt. En gradvis förskjutning mot det moderna språket har skett alltsedan professurens tillkomst, och större vikt fästs nu vid färdighet att tala och skriva nypersiska. För kurdiskan, som har en relativt kort historia av skriftlig tradition, spelar filologi och språkhistoria mindre roll. Man har i stället två ganska skilda huvuddialekter att ta hänsyn till. I undervisningen på lägre nivåer studeras främst sydkurdiskan (sorani). Samtliga kurser i kurdiska går på halvfart.

Iranska språk erbjuder på D-nivå två alternativa kurser, en med nyiransk inriktning och den andra med språkhistorisk inriktning. I den förstnämnda kursen ingår dock även elementära kunskaper i medelpersiska.

Forskarutbildning

Forskarutbildningen inom ämnet iranska språk inkluderar även kurdiska. För antagning till forskarutbildningen krävs, förutom den grundläggande högskoleutbildningen på minst 120 poäng, magisterexamen i iranska språk eller kurdiska. I ansökan ska den sökande infoga en kortfattad forskningsplan eller annan redogörelse för sina forskningsintressen.

Kursdelen omfattar 60 poäng och läskurserna kan i viss mån anpassas efter avhandlingsämnet. De forskarstuderande erbjuds ett brett spektrum av avhandlingsämnen som främst ska väljas inom sex större områden som specificeras i studieplanen. Lingvistik och filologi, såväl nyiransk som medel- och fornyiransk, liksom jämförande iransk språkvetenskap bildar stommen i utbudet. Det filologiska studiet kan knytas till litteraturhistoriska, religionshistoriska och kulturhistoriska frågeställningar. I samklang med innehållet i begreppet iranistik kan även samhällsfrågor inom det iranska språkområdet väljas.

Resultat

Grundutbildning

2001/02 var medelvärdet för antalet helårsstudenter och helårsprestationer 20,4 respektive 9,1. Dito för kurdiska var 6,5 respektive 3,2. Prestationsgraden låg därmed på 45 procent för iranska språk och 49 procent för kurdiska. Många studenter i iranska språk (dock ej kurdiska) fortsätter på högre nivåer, vilket återspeglas i ett högt antal uppsatser, fem stycken på C-nivån och nio stycken på D-nivån, under perioden 1999–2003.

Forskarutbildning

Fem avhandlingar har framlagts under perioden 1993–2003.

Synpunkter och rekommendationer

Grundutbildning

Samtalet med studenterna under platsbesöket gav vid handen att många vill ha kvällskurser. För kurdiskans del tycks halvfart och kvällstid vara den bästa anpassningen till studenterna och utgör en viktig förutsättning för att ämnet ska kunna locka till sig studenter. Antalet studenter är i kurdiska betydligt färre än i iranska språk

En annan skillnad mellan de två ämnena är att knappast några studenter i kurdiska fortsätter till högre nivåer (C- och D-nivå), vilket på längre sikt inte gagnar ämnet. Institutionen/lärosätet måste anstränga sig för att få fler studenter att gå vidare.

Undervisning i kurdiska i form av ett eget universitetsämne är unikt i Norden och finns annars bara på ett fåtal platser i Europa. Ämnet har motarbetats på det politiska planet av Turkiet, Iran och Syrien, men på senare tid tycks visst erkännande skönjas (åtminstone från turkiskt håll) av kvaliteten i och betydelsen av akademisk undervisning i kurdiska vid Uppsala universi-

tet. Bedömaregruppen anser att det finns all anledning att slå vakt om ämnet kurdiska i Sverige.

Ett stort problem för kurdiskans del ligger i att adjunktjänsten endast innefattar 60 procent och att innehavaren är odisputerad. Visserligen har han en filosofie licentiatexamen och visar stort engagemang för sin uppgift och utbildningen har också utmärkta kursplaner, men tjänstesituationen måste stadgas upp om ämnet ska kunna fungera och utvecklas på lång sikt. Det är viktigt att nuvarande innehavare av adjunktjänsten fullföljer sin forskarutbildning till en filosofie doktorsexamen.

Kursplanerna i iranska språk betonar den praktiska språkfärdigheten, men detta följs inte upp riktigt i undervisningen, som i allmänhet ägnar för litet tid åt undervisning i talfärdighet. Studenterna har olika uppfattningar i frågan om tyngdpunkten i kursplaner och undervisning ska ligga på det moderna språket eller på filologi och läsning av de klassiska texterna. Förslag har förts fram, särskilt från studenter, om att inrätta två inriktningar redan från A- och B-nivå, men detta är naturligtvis en fråga om resurser då nuvarande knappa undervisningsutbud inte skulle gynnas av en uppsplittring på två linjer.

PM-skrivande bör förekomma oftare och i varje fall någon gång före C-nivån. Det är således ett steg i rätt riktning att man i nypersiska nu infört PM-skrivande på B-nivån. Kvaliteten på de språkliga examensarbetena som nu ligger på C- och D-nivå, skulle gynnas om utbildningen förlängdes upp till E- och F-nivå.

Forskarutbildning

Det finns förhållandevis många doktorander i iranska språk, men alla är inte aktiva och det är uppenbarligen svårt för doktoranderna att hålla den normerade tiden på 4 år. Läget skulle troligen förbättras om grundutbildningen förlängdes åtminstone till E-nivå.

På vissa punkter måste forskarutbildningen stramas upp. Det råder oklarhet om hur mycket handledning doktoranderna kan få, vilket även framhålls av lärosätet i självvärderingen. En del doktorander upplever att de får för lite handledning. De individuella studieplanerna är ett utmärkt instrument för handledare och doktorand att specificera det antal timmar som, inom givna resursramar, kan avsättas för handledning. Bihandledarskap tillämpas sparsamt.

Frånvaron av metodikutbildning och teorikurser på institutionen och avsaknad av krav på deltagande i sådana kurser på andra institutioner, kan leda till att doktoranderna "famla" för länge, innan de kommer i gång med avhandlingsarbetet. Bristerna i detta hänseende påpekas både av doktorander och lärare. Det bör ges en inledande kurs till forskarutbildningen samt institutions-/fakultetsgemensamma metod- och teorikurser. I och med att antalet doktorander är förhållandevis få skulle forskarskolor på nordisk basis öka möjligheterna till kontakter med andra doktorander och ge viktiga impulser till den egna forskningen.

Doktoranderna upplever ibland ett visst godtycke när det gäller de krav som ställs på läskurserna, och skulle önska mer flexibilitet i fråga om innehållet. Det måste emellertid finnas fasta moment för att tillgodose de breda kunskaper som en forskarutbildning också ska ge. Studieplanen gör det möjligt att byta ut kurserna i de forn- och medeliranska språken mot specialkurser om samhälle och kultur i olika länder inom det iranska språkområdet. Om de flesta studenter väljer denna enklare väg, tappas det viktiga studiet av de gamla iranska språken bort i forskarutbildningen. Detta vore beklagligt i det internationella perspektivet men även ur kulturell och religionshistorisk synpunkt.

Vikten av utlandsvistelse i berörda språkområden betonas av lärarna, men något organiserat eller obligatoriskt studieuppehåll utomlands ingår inte i utbildningen. Institutionen får enligt uppgift inte någon hjälp av universitetets internationella sekretariat att ordna sådana studievistelser.

Det stora problemet som måste lösas är antagning och finansiering av nya doktorander. (Det gäller alla de afro-asiatiska språk som har forskarutbildning.) Det går inte i förväg att veta när en doktorandtjänst (eller utbildningsbidrag) kan komma ifråga för ett bestämt forskarämne. Ur rekryteringssynpunkt är detta olämpligt och gör framtiden mer osäker än den behöver vara för de studenter som vill satsa på forskarutbildning. Bestämmelserna kring finansiering och antagning har varit oklara, vilket har försatt doktoranderna och presumtiva sökande i en osäker situation. Vid platsbesöket framkom att situationen nu närmade sig en kritisk punkt och bedömargruppen anser att lärosätet måste vidta åtgärder för att komma till rätta med bristerna. Ett system med tilldelning av doktorandtjänster direkt till forskarämnena bör införas, så att t.ex. iranska språk alltid kan påräkna åtminstone en fast doktorandtjänst.

Bedömargruppen rekommenderar följande:

Grundutbildning i iranska språk

- Utökade möjligheter till språkfärdighetsträning bör skapas.
- Ytterligare en termins studier (E-nivå) bör införas för bättre examensarbeten.

Grundutbildning i kurdiska

- Tjänstesituationen för ämnet kurdiska bör förbättras. Ett fast lektorat på heltid bör inrättas.
- Ytterligare ansträngningar bör göras för att stimulera studenter att fortsätta på C- och D-nivå.

Forskarutbildning

- Åtminstone en fast doktorandtjänst bör inrättas i iranska språk.
- En administrativ funktion bör skapas inom institutionen som kan se till att forskarutbildningen blir mer stringent och som kan bidra till arbetet med att ordna utlandsvistelser för doktoranderna.

- Metod- och teorikurser, gemensamma för flera språkännens doktorander, bör införas som ett regelbundet inslag i utbildningen.

Swahili (grundutbildning)

Ämneshistorik och profil

Swahili är ett väletablerat ämne vid Uppsala universitet med en, i internationell jämförelse, lång historia. Kursplaner för swahili på A–D-nivå utarbetades redan 1964 och enstaka kurser startades 1974 med en utländsk lektor. Denne lektor har sedan dess ansvarat för ämnets utveckling. Gästlärare har haft seminarier också i följande afrikanska språk: chiyao, kikomoro, kichagga, kikuria, kitaita, kikongo, kituba, kinyamwezi och kiherero. En hel kursplan och examensrätt finns dock endast för swahili.

Institutionen för afro-asiatiska språk, numera institutionen för lingvistik och filologi, har ett särskilt uppdrag från Utbildningsdepartementet, via konsistorium och fakultet, att bedriva undervisning i ämnet swahili. Den ansvarige lektorn har utarbetat en plan för forskarutbildning som skulle kunna etableras under 2004. Han är emellertid mycket osäker på om lärosätet kan/är villigt att skjuta till tillräckliga resurser.

Lärare och studenter

Majoriteten av studenterna i swahili läser språket som biämne och endast några få har det som huvudämne. Sammantaget har 19 olika huvudämnen funnits bland studenterna i swahiliklasserna. Det är vanligt att studierna syftar till arbete i afrikaregionen, t.ex. biståndsarbete. Många av studenterna har också östafrikansk bakgrund.

Lektorn i swahili är docent i afrikanska språk. Han har swahili som modersmål och har undervisat i ämnet även i Oslo, Trondheim och Köpenhamn, samt på Åbo Akademi och Ålands Sommaruniversitet.

I sin forskning har lektorn profilerat sig inom språklån i swahili, särskilt från indiska och delvis också från arabiska språk. Han har också kunskaper i undervisning av jämförande bantuistik. Han har skrivit läromedel för swahili, kursbok och ordbok, tillsammans med en annan författare. Läromedlen utnyttjas också på andra platser där man undervisar i swahili på svenska. Lektorn har goda kontakter med andra universitet i Norden och med swahiliforskare i östra Afrika, särskilt i Tanzania och Kenya.

Utbildningens form och innehåll

För filosofie kandidatexamen och filosofie magisterexamen i swahili vid Uppsala universitet krävs 60 respektive 80 poäng i huvudämnet. Karaktäristiskt för ämnet är dels att det generellt fungerar som biämne, dels att tyngdpunkten i undervisningen ligger på skriftliga och muntliga språkfärdigheter, vilket också motsvarar studenternas önskemål. Undervisning ges både på hel- och halvfart. Förutom färdigheter i att tala, läsa och skriva språket ska grundutbildningen i swahili även ge breda kunskaper om östafrikansk kultur.

Det är naturligt att kurserna blir progressivt svårare i språkundervisning. Även i grundutbildningen i Swahili kan man se en successivt förhöjd svårighetsgrad i kurserna.

Lektorn, som har swahili som modersmål, är med tanke på utbildningens profil, mycket väl lämpad som lärare. De flesta studenter läser bara kurser på A- och B-nivå, endast ett fåtal fortsätter till C- eller D-nivå. I kursutbudet ingår även lingvistik och i någon mån också språkhistoria. Särskilda realiakurser ingår inte och utbildningen är inte forskningsorienterad.

Då tyngden ligger på språkövning är det svårt att finna lämplig kurslitteratur. Studenterna önskar data- och Internetbaserad undervisning, men med nuvarande resurser har läraren ingen möjlighet att utveckla detta.

Resultat

Under flera år har ämnet haft nästan uteslutande studenter på A-, B- och C-nivå medan studenter på D-nivå har saknats. 2001/02 var medelvärde för antalet helårsstudenter och helårsprestationer 17,9 respektive 8,9. Prestationsgraden var därmed 50 procent. Antalet C- och D-uppsatser under perioden 1999–2003 var fem respektive fyra.

Synpunkter och rekommendationer

Ämnet har en god lärare med utmärkta kunskaper i språket och en förmåga att undervisa grammatik, språkets och folkets historia och kultur, swahili- poesi med mera. Med tanke på att lektorn är ensam lärare är resultaten mycket bra.

Inslagen av metod och vetenskapsteori i grundutbildningen är avsiktligt låga. Det är något tveksamt om det finns studerande som är intresserade av en forskarkarriär i swahili. Lektorn, som disputerade inom forskarutbildningen i afrikanska språk vid Göteborgs universitet år 2000, har utarbetat en plan för utvidga swahili till forskarutbildningsnivå. På grund av resursbrist är det inte säkert att planen accepteras. Beslut i frågan kommer troligen fattas under 2004. Fler lärare måste anställas om forskarutbildning etableras. Grundutbildningen bör också förändras och inkludera forskningsförberedande moment på bekostnad av språkfärdighetsträningen. Detta går dock emot önskemålen hos flertalet av de nuvarande studenterna.

Bedömargruppen rekommenderar följande:

- Lärosätet bör på sikt utöka lärarresurserna.
- Lärosätet bör, i samarbete med Göteborgs universitet, överväga etablering av forskarutbildning.

Turkiska språk (grund- och forskarutbildning)

Ämneshistorik och profil

Uppsala är det enda lärosäte i Sverige, där utbildning i turkiska språk ges. Ämnet har existerat sedan 1950-talet, men den första fasta lärartjänsten (lektorat)

inrättades först 1998. Utbildningen är brett upplagd med inriktning både på Turkiet-turkiska och jämförande turkologi, vilket kan förefalla pretentiöst med tanke på den begränsade lärarstaben. I och med tillsättandet av en nyinrättad professur i turkiska språk 2004, ändrar sig dock förhållandena.

Lärare, studenter och doktorander

Ämnet har hittills varit uppbyggt kring en lektorstjänst, med de problem som enlärarämnen för med sig. Antal studenter är förhållandevis begränsat. En del av studenterna har turkiska som modersmål och/eller turkisk bakgrund. Lektorn har utöver sin fasta undervisning utvecklat en distanskurs i turkiska, som har dragit till sig ett stort antal studenter. Det finns även en halv adjunktstjänst i ämnet, men innehavaren har, bland annat på grund av tjänstledighet, under lång tid inte fungerat i tjänsten. Lärarsituationen förändras till det bättre i och med den nyinrättade professuren.

Forskarutbildningen har endast en doktorand i turkiska språk. Han skriver en språkvetenskaplig avhandling om turkmeniskan och har professorn i lingvistik som handledare.

Lokaler och utrustning

Lokalsituationen anges av lärarna som tillfredsställande. För studenternas del är tillgången till bibliotek med relevant turkologisk litteratur god. Både Carolina Rediviva, det gemensamma språkbiblioteket och seminariebiblioteket är väl försedda med relevant litteratur. När det gäller möjligheten att hålla bok- och tidskriftsbeståndet aktuellt är framtiden mer oviss.

Samverkan och internationalisering

Då utbildning i turkiska språk bara finns vid Uppsala universitet samverkar utbildningen med andra språkämnen såväl inom som utanför institutionen. Det råder till exempel gott samarbete med orientalistikprogrammet.

Kontakterna med den internationella forskningen är livliga och visar sig bl.a. i de regelbundna gästföreläsningar som ämnet anordnar.

Utbildningens form och innehåll

Grundutbildning

Grundutbildningen i turkiska språk ges upp till 80-poängsnivå. Fastän tyngdpunkten ligger på Turkiet-turkiska, kan studenterna redan på B-nivå välja att studera turkiska språk utanför Turkiet. På C-nivå tillkommer språkhistoriska inslag. Vid sidan av de rent språkliga studierna läggs också vikt vid litteraturkunskaper, liksom på filologiska och kulturhistoriska perspektiv. Förutom läsfärdighet tränas också studenternas muntliga bruk av språket av en timlärare med turkiska som modersmål. Ämnet kan ingå som en av de tre inriktningarna i orientalistikprogrammet. En distanskurs i turkiska språk ger utökade möjligheter att nå bredare studerandegrupper. Vistelse i turkisktalande länder ingår som en del i orientalistikprogrammet, men är inte obligatorisk.

Forskarutbildning

För antagning till forskarutbildningen krävs, förutom den grundläggande högskoleutbildningen på minst 120 poäng, magisterexamen i turkiska språk. Till ansökan ska man foga en kortfattad forskningsplan eller på annat sätt redogöra för sina forskningsintressen.

Kursdelen omfattar 60 poäng och avhandlingsdelen och läskurserna kan i viss mån anpassas efter avhandlingsämnet. De forskarstuderande erbjuds ett brett spektrum av avhandlingsämnen som främst ska väljas inom sex större områden som specificeras i studieplanen. Lingvistik och filologi, både äldre och nyare utvecklingar av språken, liksom jämförande turkisk språkvetenskap bildar stommen i utbudet. Det filologiska studiet kan anknytas till litteraturhistoriska och kulturhistoriska frågeställningar.

Resultat

2001/02 var medelvärdet för antalet helårsstudenter och helårsprestationer 18,4 respektive 10,1. Prestationsgraden var därmed 55 procent. Den till synes låga prestationsgraden har troligen att göra med studieplanens ambitiösa uppläggning och bristen på lärare. Det är uppenbart att undervisningen på varje delkurs blir minimal när en enda lärare undervisar samtidigt på flera nivåer. Situationen kommer utan tvivel att förändras när lektoratet förstärks av en professor. En uppsats på D-nivå examinerades under femårsperioden 1999–2003. Ingen doktorexamen har avlagts under tioårsperioden 1993–2003.

Synpunkter och rekommendationer

Vid platsbesöket uppgav studenterna att de i stort sett är nöjda med förhållandet till lärarna, infrastrukturen och miljön i allmänhet. Granskningen av studieplanerna visar att det är god progression mellan kurserna och att man följer en röd tråd i grundutbildningen. Kurslitteraturen är relevant och aktuell och genusperspektivet tycks uppmärksammas. Samtalen med lärare bekräftade dessa punkter.

Då turkiska är ett förhållandevis svårt språk, är det nästan nödvändigt att studenter med svenska som modersmål får tillfälle att vistas i ett turkiskspråkigt land. Även utanför orientalistikprogrammet finns det studenter som på eget initiativ ordnar vistelse i Turkiet. Det tycks inte finnas fasta avtal med turkiska universitet om deltagande i sommarkurser och liknande, något som säkerligen skulle höja nivån. Bedömaregruppen inser dock att problemen inte är så lätta att lösa.

Problemen med låg undervisningstäthet i kombination med språkets svårighetsgrad är kanske förklaringen till att studenternas examensarbeten, som skrivs efter endast två års språkstudier, enligt lärarna generellt håller en låg nivå. Troligen skulle nivån förbättras om man utökade utbildningen med minst en termin till.

Samtalen med studenterna gav vid handen att de inte helt förstod vikten av ett vetenskapligt studium på filologisk grund. Den begränsade undervisnings-

kapaciteten är inte tillräcklig för att erbjuda god praktisk kommunikationsträning och de filologiska aspekterna har helt kommit i bakgrunden till förmån för studiet av Turkiet-turkiska och dess litteratur. Den nya tjänstesituationen kommer förhoppningsvis att ge ökade möjligheter att behålla och utveckla den breda inriktningen och att utveckla de filologiska aspekterna.

För den stora del av studenter som följer orientalistikprogrammet med dess inriktning mot samhällliga, kulturella och historiska förhållanden, framstår en filologisk fördjupning som irrelevant medan utvecklingen av de praktiska språkkunskaperna är centrala. Om detta ska få konsekvenser för undervisningsutbudet generellt är däremot diskutabelt. Ett studentförslag gick ut på att inrätta två ”linjer”, en mer praktisk och en mer filologisk, men detta är självklart en fråga om resurser och tillgång till lärare. Om distansundervisningen blir fullt utbyggd skulle möjligen en del av den praktiska undervisningen kunna förläggas dit.

Bedömargruppen rekommenderar följande:

- Institutionen/lärosätet bör göra aktiva ansträngningar för att upprätta ett avtal med ett turkiskt universitet om utbildningsverksamhet som svenska studenter kan följa för att öva praktiskt språkbruk. Lärosätet bör också erbjuda de studenter som vill läsa utomlands bättre hjälp och stöd ekonomiskt.
- Institutionen bör arbeta för att profilera både de filologiska och de praktiskt kommunikativa aspekterna av ämnet och stärka dessa i undervisningen. (Detta behöver inte kräva ökade undervisningsresurser om utbildningen i fortsättningen disponerar både ett lektorat, ett professorat och en halv adjunktstjänst vid sidan av timlärarundervisning.)
- Grundutbildningen bör utvidgas med en termin till E-nivån.

Diskussion

Organisation och ekonomi

Samtliga utvärderade utbildningar/ämnen ingår som mer eller mindre självständiga enheter i institutioner som rymmer många olika småspråk. Lund och Uppsala har gått längst i sin ämnesmässiga mångfald genom sammanslagningar mellan de utvärderade ämnesområdena, de klassiska språken och /eller lingvistikämnet. I Uppsala är sammanslagningen främst av administrativ och ekonomisk karaktär. I Göteborg och Stockholm ingår ämnena i institutionsenheter med enkom orientaliska språk och därutöver förekommer ett formaliserat samarbete med metodinstitutionerna (lingvistik respektive litteraturvetenskap). Det är väsentligt att lärosätena, fakulteterna och institutionsledningarna anstränger sig för att överbrygga eventuella territoriella barriärer och verka aktivt för att etablera kontaktytor och fungerande samverkansformer kring sådant som förenar ämnena inom institutionerna, till exempel språkpedagogik, språkvetenskapsteori och metodologiska aspekter samt för att stödja lärare/forskare och studenter/doktoranders möjligheter till socialt umgänge.

Sättet att hantera behovet av administrativ service till studenter och lärare/forskare varierar. Institutionerna i Göteborg, Lund och Stockholm har formellt inrättade tjänster med administrativt innehåll. De två berörda avdelningarna vid Stockholms universitet har dessutom egna administrativa stödtjänster (kursassistent och byrådirektör). I Uppsala ansvarar de enskilda lärarna/ämnesföreträdarna själva för det mesta av kurs- och studentadministrationen och studenterna anser att detta bland annat drabbar deras möjligheter att planera sin studiegång.

Det pågående arbetet i Uppsala och Lund, med språkvetenskapliga centrum och gemensamma resurser, t.ex. föreläsningssalar, språklaboratorier, datorsalar, bibliotek och caféer, som samtliga språkutbildningar/institutioner kan utnyttja, är hoppfullt. Språkcentrumen kan erbjuda lösningar på småämnesinstitutionernas problem att vara kreativa och kritiska miljöer. De kan också bli grogrund för nyskapande samverkan mellan olika ämnesområden vid det egna lärosätet och samhället runt omkring. Företrädare för institutioner och fakultet vid berörda lärosäten uttrycker mer eller mindre starka förhoppningar om att språkcentrumen även ska minska de enskilda institutionernas administrativa kostnader och bördor så att lärare/forskare, i högre grad, kan ägna sig åt utbildning och forskning.

Generellt är tillgången till och standarden på såväl bibliotek som språklaboratorier tillfredsställande. Både studenter och doktorander föreföll nöjda med lokalerna och tillgången till datorer. Standarden på ämnesbiblioteken var dock i vissa fall eftersatt, och antalet datorer med program och teckensystem

för de studerade språken för litet, liksom studieplatser för grundutbildningsstudenter inom institutionsmiljön.

Det är bedömargruppens uppfattning att efterfrågan på personer med kompetens inom berörda språkområden kommer att öka inom och utom landet.

Samtliga lärosäten (lärare/forskare, institutionsledning och fakultetsföreträdare) uttrycker också en vilja att behålla samtliga utvärderade utbildningar.

Den ekonomiska situationen och möjligheterna till långsiktig utveckling varierar för de olika lärosätena och mellan utvärderade ämnen på samma lärosäte. För att trygga de små ämnenas existens tillämpar de berörda lärosätena någon form av omfördelning av ekonomiska medel till grundutbildningsämnen/institutioner. Huvuddelen av omfördelningarna av medel sker inom fakultet och institution, det vill säga mellan ämnen som alla har låga anslag, och även mellan de orientaliska språken (i Uppsala och Lund). I Uppsala och Lund sker också viss omfördelning från andra utbildningsområden än de humanistiska. Lund tillämpar tillfälligt ett system där små ämnen, som arabiska och hebreiska, ges ett schablonbelopp oberoende av studenter. Uppsala universitet tillämpar ett generellt höjt anslag till språkvetenskapliga fakulteten. Vid Göteborgs universitet sker en förstärkning också till kvälls-/deltidskurser. Stockholm gör av allt att döma också något slags förstärkning men bedömargruppen är osäker på hur denna egentligen går till. Det finns, inom de orientaliska språken, liksom inom andra små ämnen, ett behov av en tryggad bas, som inte är beroende av antal studenter, liknande den modell som tillämpas i Lund. Detta är dock kanske inte främst en fråga för de enskilda lärosätena utan något som bör lyftas till en högre nivå.

Samtliga utbildningar har påpekat att ett system baserat på studentantal och studentprestationer försvårar långsiktig planering och kontinuitet i de små ämnenas verksamhet eftersom de inte vågar binda upp sig med långsiktiga personalkostnader när studentunderlaget är litet. Det finns också risk att avdelningar/institutioner/fakulteter av ekonomiska skäl prioriterar kurser med större studentunderlag på A- och B-nivåer och endast undantagsvis ger kurser på högre nivåer. I Göteborg har man haft svårt att trygga ett kontinuerligt utbildningsutbud till och med i arabiska, men problemet är generellt för landet och periodiseringar är nödvändiga på samtliga lärosäten, ibland även på kursnivå. Om institutionen inte i förväg vet vilka kurser som kommer att ges blir det svårt för studenterna att planera sin utbildning i förväg.

De något större ämnena, arabiska och Mellanösternkunskap, som enligt företrädare borde ha tillräckligt studentunderlag för att växa, har också ekonomiska svårigheter. Möjligheterna för dessa ämnen att nå en omfattning som ger en efterfrågad trygghet, beror nämligen på fakultetens totala resultat. När fakulteten uppfyller sitt utbildningsuppdrag inom universitetet, sker varje ämnes ökning inom det totala uppdraget på bekostnad av övriga ämnen och utan tillskott av medel. Det uppstår då en konkurrenssituation mellan små språk, något man märkt av särskilt i Stockholm, men även Göteborg och

Uppsala. I det senare fallet subventionerar i praktiken arabiskan övriga orientaliska språk.

En möjlig väg för att stärka dessa ämnen skulle kunna vara en generell höjning av de nationella prislapparna inom vissa definierade småspråk. Samt att, i likhet med design, teater, musik med flera ämnen, ange ett maximalt tak för antal helårsstudenter som kan finansieras med denna prislapp vid respektive lärosäte. Detta skulle kunna motivera flera högskolor och universitet att bedriva grundutbildning i de växande invandrar språken till exempel iranska språk, kurdiska, syriska, arabiska och turkiska och på sikt bidra till ett ökat studentunderlag också på högre nivåer.

Studenter och pedagogiska aspekter

Studentpopulationen

Gemensamt för alla ämnen är att de attraherar en heterogen grupp studenter, beträffande bakgrund och målsättning med studierna. Några studerande läser kurser som komplement till ett annat ämne exempelvis religionsvetenskap, filosofi, litteraturvetenskap, statsvetenskap eller lingvistik. En annan grupp studenter har ett personligt intresse för regionen och kulturen ifråga. De kan ha familjeanknytning till språken/regionen eller ha utvecklat ett intresse för dessa genom resor. De väljer ofta att studera halvtid – om den möjligheten finns – och arbetar eller studerar ett annat ämne vid sidan av språket. Den tredje huvudgruppen utgörs av studenter som avser att ta en examen i ämnet, och är intresserade av de filologiska och litteraturvetenskapliga teman som dominerar de högre kurserna. Denna sista grupp utgör huvuddel av de studenter som fortsätter efter introduktionsnivån. Det händer även att studenter ändrar inriktning under studiernas gång. Man kanske till exempel från början lockas till institutionen av ett generellt intresse, för att sedan bestämma sig för att ta en examen i ämnet.

Studenternas utbildningsbakgrund varierar också. Man kan finna studenter som kommer direkt från gymnasiet sida vid sida med studenter som har många års arbetslivserfarenhet eller hundratals akademiska poäng. En gemensam nämnare är att majoriteten studenter har svaga kunskaper i allmän eller svensk grammatik. Denna brist får institutionerna kompensera.

Orientaliska språk lockar studenter med blandad kulturell bakgrund. Studenter med annan etnisk bakgrund än den svenska kan ofta redan, i varierande grad, tala och skriva målspråket, medan de med svensk bakgrund vanligtvis måste börja från början med ett nytt alfabet. Studenternas olika grundkunskaper kan vara en utmaning för lärarna. Förstaårsstudenter i arabiska på Göteborgs universitet fyller som regel i en enkät om sin bakgrund och målsättning med studierna. Svaren ligger sedan till grund för gruppindelning i undervisningen.

Den kulturella mångfalden bland språkstudenterna gör utbildningarna/institutionerna till mötesplatser för interkulturell förståelse och integration och

bör ses som en resurs i lärosätenas arbete för att möta nationella mål om ökad mångfald och internationalisering i högre utbildning. För studenter med annan etnisk bakgrund är högre studier av "hemspråket" ofta inkörsport till vidare högskolestudier.

Formellt och informellt studentinflytande

Högskoleförordningen I kap. 14 §

Högskolorna skall verka för att studenterna tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen.

Högskolan skall ge de studenter som deltar i eller har avslutat en kurs en möjlighet att framföra sina erfarenheter av och synpunkter på kursen genom en kursvärdering som anordnas av högskolan.

Högskolan skall sammanställa kursvärderingarna samt informera om resultaten och eventuella beslut om åtgärder som föranleds av kursvärderingarna. Resultaten skall hållas tillgängligt för studenterna.

Ovanstående stycke från Högskoleförordningen efterlevs inte helt av de berörda institutionerna. I några ämnen och på några institutioner genomförs sällan eller aldrig skriftliga utvärderingar, medan studenter på andra ställen upplever att de fyller i blanketter men aldrig hör något om saken igen. Få studenter är medvetna om att de har rätt att ta del av tidigare kursvärderingar. Vidare förefaller deras intresse för skriftliga kursvärderingar vara ganska lågt. Bristen på intresse hänger samman med svårigheterna att skriva anonymt, bristen på återkoppling och att det, på en liten institution, finns möjligheter att utöva informellt inflytande genom samtal med lärare eller annan personal. Samtidigt som denna typ av informellt inflytande kan fungera på ett berömvärd sätt, är det viktigt att den formella, skriftliga processen med kursvärderingar aktivt uppmuntras av varje institution och att återkoppling görs till studenterna, så att de fortsätter att aktivt delta i kvalitetsutvecklingen. En iakttagelse som bedömargruppen har gjort är att studenternas medverkan i de utvärderade utbildningarnas självvärderingsprocesser har varit högst begränsad.

Studenterna har också rätt att vara representerade i alla beslutsfattande organ. Det är institutionens ansvar att aktivt uppmuntra detta deltagande. Generellt uppfyller de fyra aktuella institutionerna detta krav på ett tillfredsställande, om än inte på alla ställen engagerat, sätt. Lundainstitutionen förefaller ha ett studentråd som fungerar väl, som framgångsrikt har företrätt studenternas önskemål och skapat en gemensam identitetskänsla hos studenterna. Vid Stockholms universitet menade platsbesöksstudenterna att de var nöjda med formerna för studentinflytandet även om de föreföll aningen ointresserade och omedvetna om möjligheter att utöva inflytande. Detsamma gällde för Göteborgs universitet. Vid Uppsala universitet uppgav studenter att information om de årliga valen till institutionsstyrelsen, när studenterna för sent för att de ska hinna organisera sig och förbereda kandidater. Effekten är att samma

”klick” studenter alltid får företräda övriga studenter. Förhållandena vid Uppsala universitet förefaller vara en del av den generella bristen på grundläggande studentinformation och administration på institutionen. Scheman, litteraturlistor, information om kurser och andra aktiviteter och beskrivs av flera Uppsalastudenter som ”röriga”. Detta är delvis en konsekvens av att institutionen saknar kursassistenttjänster. Studenternas rimliga krav på att få tydlig information, i god tid, måste dock uppfyllas även under svåra omständigheter.

Det som sagts ovan gäller den formella sidan av studentinflytandet. Generellt har enskilda lärare, administratörer och institutioner visat prov på stor omsorg om studenterna och lyhördhet för deras behov i de informella sammanhangen. Denna omsorg och hjälpsamhet är beundransvärd, men får inte rättfärdiga att man inte aktivt främjar och stärker de formella kanalerna för studentinflytande.

Aktiviteter som studenterna tar initiativ till, t.ex. fester, förekommer men är inte särskilt vanliga inom de utvärderade ämnena. Detta kan hänga ihop med ämnenas blygsamma storlek och att många studenter, även i de större ämnena, uppfattar att de bara passerar institutionen på väg mot andra, viktigare, mål. Vid Uppsala och Lunds universitet förefaller dock sammankomster på studenternas eget initiativ, inklusive studentdrivna föreläsningar, vara en uppskattad del av den akademiska miljön.

Vart leder studier i orientaliska språk i Sverige? Finns det arbeten som väntar efter examen?

Generellt lämpar sig studier i de utvärderade ämnena bättre som komplement till ett annat huvudämne, eller som källa till personlig utveckling, än som konkurrensmedel på arbetsmarknaden. Möjligheterna till forskning är i Sverige inte helt obefintliga, men de är väldigt små och det finns nästan inga ordinarie arbeten som kräver den kompetens som studier i orientaliska språk ger. Undantagen är områdesstudierna, dvs Mellanösternkunskap i Lund och orientalistik- och Sydasiensprogrammen i Uppsala. Kunskaperna som en examen i dessa ämnen/program ger, kan vara önskvärda inom regeringskansli och departement, näringsliv, journalistik och turism. Studenter som till exempel har läst Arabvärlds- och Mellanösternkunskap i Lund har gått vidare till anställningar inom både privat och offentlig sektor.

De språkvetenskapliga ämnena kan vidare delas in i moderna språkämnen och rent filologiska ämnen. Moderna språk, till exempel arabiska och hindi, kan vara användbara som komplement till examina inom ekonomi, statsvetenskap, religionsvetenskap, historia, litteraturvetenskap, lingvistik, museivetenskap, biblioteksvetenskap etc. Personer med kunskaper i moderna språk kan också vara en tillgång för företag med verksamhet, investeringar och kontakter i länderna ifråga. Afrikanska språk (samt tamil) kan också vara användbart för biståndsarbetare. Universiteten borde därför överväga att lägga mer betoning på kommunikativ kompetens i undervisningen av moderna orientaliska språk och satsa på att stärka berörda lärares språkdidaktiska kompetens.

De mer utpräglat filologiska ämnena, såsom jämförande indoeuropeisk språkforskning, assyriologi eller indologi/sanskrit, kan i förstone inte tyckas ha någon tillämpning utanför forskning, det personliga intresset eller som komplement till något av ovan nämnda ämnen. Att de därmed inte anses värdefulla är ett olyckligt resultat av ökande specialisering och kortsiktigt ekonomiskt nyttotänkandet i samhället. Den analytiska träning och den kreativitet som krävs för att bedriva studier i berörda ämnen ger individerna utmärkta egenskaper för sådan problemlösning, analys och systematik som krävs inom många områden på arbetsmarknaden.

Tyvärr gör studiemedelssystemet det svårt för studenterna att gå utanför de regelrätta studiegångarna och inkludera högre språkstudier eller andra fritt valda ämnen i sin utbildning. Detta verkar negativt på rekryteringen av nya studenter till språkämnen, hotar ämnenas återväxt och sänker kvaliteten generellt på den högre utbildningen i Sverige.

Doktorander och forskarutbildning

OBS: Bedömargruppens förslag för ändring av forskarutbildningarna presenteras i konklusionsdelen.

För att komplettera självvärderingarnas och platsbesökens information om forskarutbildning och doktorandernas situation inom utvärderingsområdet, begärde bedömargruppen in individuella studieplaner för samtliga doktorander. De individuella studieplanerna säger en hel del om nuläget inom forskarutbildningen. Enligt högskoleförordningen ska de individuella studieplanerna uppdateras årligen, vilket också tycks ske i de flesta fall. Sammanlagt inkom 33 individuella studieplaner (14 kvinnor, 19 män), att jämföras med de 50 doktorander (21 kvinnor, 29 män) som enligt lärosätena fanns registrerade år 2003. Generellt förefaller de individuella studieplanerna i liten utsträckning användas som verktyg för att strukturera doktorandernas utbildningsgång. I praktiken utgör studieplanerna snarast en sammanställning av avklarade delar av utbildningen samt planering inför det närmaste året. Undantaget är afrikanska språk i Göteborg där de individuella studieplanerna i högre grad används som långsiktiga och utvärderande planeringsverktyg.

I nedanstående analys vävs de intryck som bedömargruppen har fått från självvärderingar samt under platsbesöken samman med den information som de insända individuella studieplanerna ger.

Rekrytering

Det är stor skillnad mellan universitetens principer för att utlysa doktorandanställningar och anta doktorander i de utvärderade ämnena. I Uppsala och Göteborg går det inte att i förväg säga när en doktorandtjänst i ett orientaliskt ämne kommer att bli utlyst. I Stockholm har avdelningen för indologi en fast doktorand tjänst och avdelningen för arabiska har i praxis två doktorandtjän-

ter eller motsvarande. I Lund är läget av organisatoriska skäl och p.g.a. rekryteringssvårigheter för närvarande osäkert.

Den ostrukturerade rekryteringen till forskarutbildningen inom de berörda språken avskräcker lovande och intresserade studenter satsa på forskarutbildning/forskarkarriär. Den ostrukturerade antagningen ökar även risken att forskarutbildningen, i dessa redan mycket små ämnen, helt upphör.

Behörighet

De förkunskaper som krävs för antagning till forskarutbildning i de orientalska språken varierar mellan 120 och 160 poäng. Förkunskapskraven i huvudämnet varierar också. I Stockholm kräver man att de sökande ska ha 120 poäng i huvudämnet, medan det i Uppsala inte finns möjlighet att läsa mer än de 80 poäng som där utgör behörighetskrav. Forskarförberedande kurs förekommer som krav för antagning endast för forskarutbildning i afrikanska språk i Göteborg. Arabiska i Göteborg och Stockholm har vidare krav på genomgångna interna metodkurser i grundutbildningen (och dessutom krav på externa metodkurser i forskarutbildningen). I allmänhet saknas dock såväl krav på specificerad metodologisk förkunskap för antagning till forskarutbildning som krav på genomgångna metodmoment för att få en doktorsexamen.

Arabiska i Göteborg och Stockholm kräver också en projektplan samt visad lämplighet för antagning till forskarutbildningen. Detta är i överensstämmelse med de kriterier som råder inom större ämnen med stor konkurrens om doktorandtjänsterna. Den doktorand som redan vid utbildningens början har en klar uppfattning om vad hon/han ska skriva om och även redovisad lämplighet för utbildningen, har bättre utgångsläge än den som antas endast på genomgången magisterutbildning.

För filosofie kandidatexamen krävs ju också minst 40 poäng i andra ämnen och de individuella studieplanerna visar att doktorandernas faktiska studiebakgrund är varierad och kvalificerad. Flertalet har en grundutbildning utöver den behörighetsgivande och några doktorander har även grundutbildningsexamina inom andra ämnen: religionsvetenskap, musikvetenskap eller andra språk.

De varierande förkunskapskraven kan påverka doktorandernas möjligheter att klara av sin forskarutbildning i tid. De olika förkunskapskraven gör det också svårt att rekrytera lämpliga kandidater från andra lärosäten.

Studietid och finansiering

Långa studietider är vanligt för doktorander i de utvärderade ämnena. Enligt studieplanerna är 20 av de 33 doktoranderna antagna före 1999. En huvudsaklig förklaring till de långa studietiderna kan vara doktorandernas ekonomiska förhållanden. I flera av de individuella studieplanerna anges olika former av "egen finansiering" till exempel ATP-pension, studiemedel, CSN, och ingen finansiering. Flera av doktoranderna har aldrig haft eller erbjudits finansiering genom fakultet eller projekt. Dessutom finns för närvarande minst tre dokto-

rande, antagna år 2000 eller senare, med en oklar ekonomisk situation. Om forskarutbildningen i praktiken är en hobby vid sidan av annat arbete, tar det naturligtvis lång tid att doktorera.

Många doktorander med mycket långa studietider, som är utmärkande för t.ex. semitiska språk i Uppsala och indologi i Stockholm, är ett problem relaterat till antagning före 1998 års reform av forskarutbildningen. Med de nuvarande kraven på finansiering, i kombination med högre krav på antagning, kan studietiderna komma att förkortas avsevärt i framtiden.

Handledning och ämnesval för avhandling

Då antalet aktiva doktorander inom de utvärderade ämnena är få kan doktoranderna vanligen räkna med ett personligt stöd och en uppmärksamhet som är omöjlig inom de större ämnena. Majoriteten av de doktorander som inlämnat studieplan, handleds av ämnesföreträdare (professor i ämnet) vid lärosätet. Vanligen har handledarna en hög egen forskningsaktivitet och internationella forskningskontakter som doktoranderna kan dra förlöpande fördel av.

Handledningens omfattning och regelbundenhet förefaller variera vid berörda lärosäten och mellan ämnen. I vissa studieplaner anges att handledaren ”kontinuerligt skall lämna hjälp och stöd”. Omfattningen beror då i praktiken på doktorandens eget initiativ. I andra studieplaner uppges att handledning ges ”vid behov”, samt i något fall ”behövs ej”. Endast i studieplaner för arabiska i Stockholm anges ett riktvärde om två timmars handledning per vecka. Doktoranderna ansåg dock i allmänhet att de fick tillräckligt med handledningstid.

Huvuddelen av lärarna och handledarna är män medan kvinnor är i majoritet bland doktoranderna i flera av de utvärderade ämnena. Under år 2003 gick den enda kvinnliga professorn inom området (indologi) i pension. Hon kvarstår dock som huvudhandledare för doktorander i avvaktan på att en ny professor anställs. 13 av de 33 doktorander vars individuella studieplaner har sänts in, har en kvinnlig huvudhandledare och/eller biträdande handledare.

Majoriteten av doktoranderna i orientaliska språk saknar biträdande handledare. I de fall där biträdande handledare förekommer, är detta oftast en annan disputerad forskare vid samma institution. Trots den stora spridningen av ämnen, och trots att obligatoriska metod- och teoriinslag på flera håll saknas i utbildningen eller som antagningskrav, har endast ett fåtal doktorander tillgång till metodikhandledare utanför den egna institutionen. Arabiska i Göteborg och Stockholm använder dock metodhandledare på formaliserad bas. Samarbete mellan institutionerna vid respektive lärosäte samt på nationell eller nordisk nivå vore värdefullt för att förbättra forskarutbildningarnas inslag av metod och teori.

Det är vanligt att doktoranderna själva väljer avhandlingsämne, delvis i samarbete med sin handledare. En konsekvens är att flera doktorander arbetar med ämnen i periferin av eller kanske utanför handledarens kompetens. Ett mer styrt ämnesval skulle kunna korta ner de långa studietiderna. Ämnesföre-

trädarna i arabiska i Göteborg och Stockholm uppmanar dock doktoranderna att välja avhandlingsämnen inom handledarnas kompetensområden.

Inriktningen på avhandlingar inom de mer moderna språken (arabiska inkl. semitiska språk med inriktning arabiska, iranska språk, afrikanska språk och turkiska språk) är vanligen lingvistisk eller litteraturvetenskaplig. Inom indologi och i någon mån jämförande indoeuropeisk språkforskning, dominerar avhandlingsämnen inriktade mot filosofi/religion. Den traditionella profileringen mot klassisk filologi representeras endast i ett fåtal avhandlingsämnen. Vid sidan av dessa huvudinriktningar förekommer också avhandlingsprojekt inriktade mot musik och historia. I Uppsala förekom också studieplaner där avhandlingsämnet, efter flera års doktorandstudier, ännu inte har definierats.

Flera av doktoranderna uppger att de uppmärksammar genusaspekter i avhandlingsarbetet och flera av de pågående avhandlingarna behandlar genusrelaterade ämnen²⁰.

Seminarier

Välbesökt seminarieverksamhet har anordnats regelbundet på vissa lärosäten för vissa ämnen. Seminarieverksamhet där avhandlingsavsnitt diskuteras är emellertid en typisk svensk tradition som knappt förekommer i de andra skandinaviska länderna. Doktorander vid samtliga universitet uttryckte tveksamhet rörande sådana seminarier begränsade till den egna institutionen, huvudsakligen därför att doktoranderna är så få. Avsaknad av en levande seminariekultur leder till minimal kontakt mellan doktorander. För att åstadkomma ämnesbaserad seminarieverksamhet bör man dels utöka samarbetet inom lärosätena med metodämnen och andra lämpliga ämnen, dels utveckla samverkan mellan institutioner vid olika lärosäten i Sverige och Norden.

Rättssäkerhet

Doktoranderna är vid samtliga lärosäten representerade i institutionsstyrelsen. I Stockholm finns ett välfungerande doktorandråd för hela institutionen. Doktoranderna i dessa små ämnen kan dock ha behov av samarbete nationellt, bland annat för att försäkra sig om att deras rättigheter tillvaratas om handledning och annat i utbildningen inte fungerar. Vid sidan om den egna handledaren finns det få kanaler för doktoranderna att påverka sin utbildning och formaliserade kanaler för kommunikation med doktorander/handledare på annan ort saknas. Doktoranderna i dessa små ämnen har också behov av vägledning i praktiska frågor, till exempel beträffande ekonomiska förutsättningar för studieresor, seminarier och kongresser m.m. samt vägledning

20. T.ex. "The image of Women in Early Arabic Biographical Literature. A Comparative study of biographies of early muslim and non muslim women" (semitiska språk), "Bilden av det offentliga och privata livet: En studie i 1990-talets persiska kvinnliga novellister" (iranska språk), "Våld och kvinnor i zoroastrisk-persiska texter" (iranska språk), "Bihustrun i gamla testamentet och äldre orienten" (semitiska språk).

om de lagstadgade förutsättningar som gäller för doktorander t.ex. vid barnledighet och sjukdom.

För att stärka utbildningens kvalitet och göra de enskilda doktoranderna mindre utlämnade, är det av stor vikt att forskarutbildningen i orientaliska språk ses i ett nationellt perspektiv och i högre grad än nu samordnas, dels i stormiljön vid det egna lärosätet, dels genom nationella eller nordiska forskarskolor. Gemensamma konferenser samt biträdande handledning av forskare vid annat lärosäte bör inrättas. En tydligare samordning inom och mellan lärosätena skulle bidra till ett rikare utbildningsutbud och en mer vital forskarutbildningsmiljö för doktoranderna. Ett tätare nätverk mellan de olika doktorandmiljöerna i orientaliska språk skulle också stärka den enskilda doktorandens ställning.

Undervisningserfarenhet

Doktorandanställningar är normalt fyra år. Med institutionstjänstgöring inkluderad kan de förlängas ytterligare ett år. En total studietid om fem år ger större utrymme för doktoranden att låta frågeställning och perspektiv mogna, även om nettostudietiden fortfarande är fyra år. Vid Stockholms universitet är detta formaliserat, så att den normala tiden är fem år med rätt till undervisning och maximalt uttag av sådan reglerad i anställningen. Även vid de andra lärosätena är det vanligt att doktorander ges undervisningserfarenhet under utbildningstiden.

Med tanke på de ökade krav som högskolor och universitet ställer på pedagogisk meritering är det viktigt att utbildningstiden ger utrymme till undervisning och administration. I dessa små ämnen, med knappa resurser och få lärare, finns dock en risk att doktorander utnyttjas för undervisning i så hög grad att det går ut över deras forskarutbildning eller att tillfälligheter avgör om och när doktoranden får undervisa. Det är därför viktigt att doktorandernas rätt till undervisning formaliseras vid samtliga lärosäten.

Internationalisering

Det är en allmän observation av bedömargruppen att internationella kontakter, främst forskningskontakter, finns på alla lärosäten. Det förekommer också internationellt lärarutbyte och samarbete med utländska lärosäten, särskilt nordiska. Lunds universitet har etablerat samarbete med Köpenhamn och Göteborgs universitet har samarbete med Oslo.

Möjligheter till språkstudier i andra länder ingår i någon utsträckning i vissa utbildningars kursplaner. Orientalistikprogrammet vid Uppsala universitet rymmer till exempel möjlighet att studera en termin i ett målspråksland. Ett stort problem är dock att denna typ av studier främst äger rum på studenternas egen bekostnad och därför inte kan göras obligatoriska. Endast Lund har ett formaliserat avtal med ett arabiskt universitet (Amman). Det är en generell uppfattning hos studenter, många lärare och hos bedömargruppen att

mer borde göras i detta hänseende, särskilt i undervisningen av levande språk vore detta önskvärt.

Bedömargruppen finner det också något uppseendeväckande att inget av lärosätena, trots att Sverige är ett EU-land, utnyttjar möjligheterna för internationellt utbyte inom Erasmus/Sokrates-programmet på ett tillfredsställande vis. Lärarutbyte inom ramen för Erasmus/Sokrates finns endast mellan Helsingfors och Göteborgs universitet. Erasmus/Sokratesprogrammet är väletablerat och kräver inte mycket administration. Lärosätena bör även uppmärksamma de möjligheter till utbyte med länder utanför EU som det nya Erasmus Mundus-programmet erbjuder. För en student kan 3 till 12 månader på ett lärosäte i ett annat land vara mycket stimulerande och även öppna vägar i arbetslivet.

Utöver Erasmus/Sokrates-programmet erbjuder EU också möjligheter för forskningssamarbete med andra EU-universitet och i någon mån också med universitet utanför EU. Ett sådant program är t.ex. Marie Curie Actions: Human Resources and Mobility Activity within the Sixth Framework Programme. Programmet har dock många sökande som konkurrerar om medel. Möjligheter till samverkan via Nordic Academy for Advanced Study (NorFA) förefaller också kunna utnyttjas bättre och förstärka samarbetet mellan de nordiska länderna.

Appendix

Jämförande indoeuropeisk språkforskning vid Göteborgs universitet

Utbildningen i jämförande indoeuropeisk språkforskning vid Göteborgs universitet har inte granskats i denna utvärdering därför att lärosätet inte har utfärdat examen i ämnet sedan år 2000. Med ett nationellt perspektiv på ämnets status och framtidsmöjligheter anser bedömargruppen ändå att det är viktigt att situationen för utbildningen i Göteborg klargörs i utvärderingsrapporten. Bedömargruppen anser det även viktigt att Högskoleverket – under 2007 års utvärderingsuppföljning – tar reda på vad som har hänt med Jämförande indoeuropeisk språkforskning i Göteborg.

Göteborgsprofessuren i jämförande språkforskning med sanskrit inrättades redan 1899. Ämnet bedrevs vid en egen institution (institutionen för jämförande språkforskning) som lades ner 1998 då den siste professorn gick i pension. Professorn, som hade byggt upp en livaktig miljö med tydlig forskningsprofil, stod högt i anseende internationellt, särskilt för sin forskning på det fornanatoliska språkområdet. Centralasiatiska, särskilt tokhariska hade stor plats i forskning och undervisning men även sanskrit och avestiska, samt i viss mån även keltiska språk och armeniska. Institutionen bedrev också utbildning i forn- och medelindisk indologi.

Efter nedläggningen skötte professor emeritus undervisning på B-, C- och D-nivå samt forskarutbildning i ämnet under 1999 och 2000, enligt ett särskilt kontrakt med fakulteten. Ämnet tillhörde då klassiska institutionen. En språklig doktorsavhandling om tokhariska vid Sidenvägen framlades år 2000. Den disputerade har efter disputationen varit produktiv inom samma forskningsområde och studerat centralasiatiska buddhistiska medicinska texter både språkvetenskapligt och filologiskt.Handledning gavs också, under ovannämnda period, till två doktorander i religionsvetenskap. Den ena doktoranden skrev om keltisk mytologi och rituellt praxis (*Finn and the Fíán. Reflections of ancient Celtic myth and institutions in early and medieval Ireland*, 1999). Den andra doktoranden skrev om fornindiska ritualtexter (*The Efficacy of Sacrifice: Correspondences in the Rigvedic Brahmanas*, 2002). En bok om romernas språk och romani i svenskan har också kommit till som resultat av utbildningen.

Dessutom gick flera studenter genom B-, C- och D-nivåerna. Tre studenter som önskade fortsätta på D-nivå hade sedan slutet av år 2000 ingen möjlighet att gå vidare eftersom all examination måste upphöra. I början av år 2003 upphävde fakultetsnämnden dock sitt beslut från december 2000 om att inte tillåta vidare examination på D-nivå i jämförande språkforskning.

Vid bedömargruppens platsbesök på Göteborgs universitet klargjorde fakultetsledningen att professuren tillsvidare är lagd på is och att man inte har några planer på att utlysa den.

Basfakta för utvärderingsområdet som helhet²¹

Studenter 2001/02

Totalt antal HÅS (medelvärde): 359

Totalt antal HÅP (medelvärde): 188

Prestationsgraden (relationen mellan HÅP och HÅS): 53 procent

Procentsatsen kan ställas i relation till den totala prestationsgraden i riket 2002 som enligt Högskoleverkets årsrapport var 82 procent samt för rikets alla humaniorautbildningar (inkl. teologi) som år 2002 var 72 procent.

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal uppsatser på C-nivå: 85 (33 kvinnor, 19 män)

Antal uppsatser på D-nivå: 63 (38 kvinnor, 25 män)

Antal uppsatser på E-nivå: 15 (6 kvinnor, 9 män)

Antal uppsatser på F-nivå: 2 (1 kvinna, 1 man)

Totalt antal grundutbildningsuppsatser under femårsperioden: 132

59 procent av uppsatserna var skriva av kvinnor och 41 procent var skrivna av män.

Doktorander våren 2003

Antal registrerade doktorander: 50 (21 kvinnor, 29 män)

31(60 procent) av de registrerade doktoranderna hade en aktivitetsgrad som understeg 50 procent.

Doktorsexamina 1993–2003

Antal doktorsexamina: 25 (7 kvinnor, 18 män)

Antal licentiatexamina: 2 (2 män)

Lärare våren 2003

Antal tillsvidareanställda lärare (del- eller heltid) inom det utvärderade området: 21

Antal disputerade av alla tillsvidareanställda: 17 (79 procent)

21. Då de utvärderade utbildningarna är "små miljöer" ska alla kvantitativa mått tolkas med stor försiktighet. HÅS = Helårsstudenter, HÅP = Helårsprestationer (antal tenderade poäng i helårsekvivalenter), Prestationsgraden = antal helårsprestationer dividerat med antal helårsstudenter, anges i procent. Utfallet av tvärsnittsmåttet påverkas alltid av den eftersläpning som finns i prestationsresultatet. Prestationsgraden kan ofta vara missvisande, speciellt i verksamheter där volymen ökar eller minskar kraftigt.

Uppgifterna om registrerade studenter ht-02 härrör från Högskoleverkets rapport "Att vara eller inte vara? Frågan om småspråkens framtid i den svenska högskolan – ett regeringsuppdrag".

Antal kvinnor av alla tillsvidareanställda lärare: 7,7 (36 procent)
Antal professorer av alla tillsvidareanställda lärare: 7,6 (35 procent)
Antal kvinnor av alla professorer: 1 (13 procent)

Basfakta för universiteten

Göteborgs universitet

ARABISKA (grund- och forskarutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 13
HÅS (medelvärde): 15,5
HÅP (medelvärde): 8,4
Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 54 procent

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal D-uppsatser: 9 kvinnor, 3 män
Antal E-uppsatser: 4 kvinnor

Doktorander våren 2003

Antal registrerade doktorander: 2 kvinnor, 1 man
Antal 50–100-procentigt aktiva doktorander: 1

Doktorsexamina 1993–2003

Antal doktorsexamina: 1 man

Lärare våren 2003

Professor i arabiska, 100 procent (man)
Lektor* 50 procent (kvinna, fil.dr. i arabiska)
*endast grundutbildning

HEBREISKA (grundutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 73
HÅS (medelvärde): 19,5
HÅP (medelvärde): 12,5
Prestationsgrad (HÅP/HÅS 2001/02): 64 procent

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal C-uppsatser: 4 kvinnor, 2 män
Antal D-uppsatser: 0

Lärare våren 2003

Adjunkt* 100 procent (kvinna, B.A. modern hebreiska, språklig och litterär inriktning, och pågående doktorandstudier i bibelhebreiska)

Vikarierande adjunkt 60 procent (kvinna, fil.kand. i hebreiska)
*sjukskriven 75 procent våren 2003

AFRIKANSKA SPRÅK (forskarutbildning)

Doktorander våren 2003

Antal registrerade doktorander: 2 kvinnor

Antal 50–100-procentigt aktiva doktorander: 2 kvinnor

Doktorsexamina 1993–2003

Antal doktorsexamina: 1 kvinna, 2 män

Lärare våren 2003

Professor i afrikanska språk, 100 procent (man)

En person som har disputerat vid avdelningen har en postdoc.anställning om 100 procent vid institutionen (man, fil.dr. i afrikanska språk). Tjänsten innefattar inte undervisning.

Lunds universitet

ARABISKA (grundutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 52

HÅS (medelvärde): 31,1

HÅP (medelvärde): 22,9

Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 74 procent

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal C-uppsatser: 10 kvinnor, 10 män

Antal D-uppsatser: 2 kvinnor, 2 män

Lärare hösten 2003*

Professor i semitiska språk 10procent** (man)

Lektor 50procent*** (man, fil.dr. i semitiska språk)

Adjunkt 100 procent (man, fil. kand. i arabiska)

* Sedan våren 2003 råder andra uppgifter på grund av sjukdom

** Inkluderar även viss undervisning i hebreiska på grundutbildningsnivå

*** 80procent av halvtidsanställningen utgörs av undervisning i arabiska och hebreiska på grundutbildningsnivå

HEBREISKA (grundutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 34

HÅS (medelvärde): 14,4

HÅP (medelvärde): 8,4

Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 58 procent

Grundutbildningsexamina/upsatser 1999–2003

Antal C-opsatser: 1 kvinna

Antal D-opsatser: 2 kvinnor

Lärare våren 2003

Lektor 50 procent* (man, fil.dr. i semitiska språk)

Under 2003 har en timlärare (kvinna, fil. kand. i hebreiska) undervisat 40 procent av heltid

* 80procent av halvtidsanställningen utgörs av undervisning i arabiska och hebreiska på grundutbildningsnivå

SEMITISKA SPRÅK (forskarutbildning)

Doktorander

Antal doktorander: 1 kvinna, 1 man

Antal 50–100-procentigt aktiva doktorander: 1

Doktorsexamina 1993–2003

Antal doktorsexamina: 2 kvinnor, 1 man

Lärare hösten 2003*:

Professor** i semitiska språk 100 procent (man)

* Sedan våren 2003 råder andra förhållanden p.g.a. sjukdom

** 30 procent av anställningen sker inom forskarutbildningen i semitiska språk.

MELLANÖSTERNKUNSKAP (grundutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: uppgifter saknas

HÅS (medelvärde 2001/02): 27,5

HÅP (medelvärde 2001/02): 14,65

Prestationsgrad (HÅP/HÅS 2001/02): 53 procent

Grundutbildningsexamina/upsatser 1999–2003

Antal C-opsatser: 9 kvinnor, 5 män

Antal D-opsatser: 1 kvinna, 1 man

Lärare våren 2003

Lektor 100 procent (kvinna, fil.dr.)

Stockholms universitet

ARABISKA (grund- och forskarutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 110

HÅS (medelvärde): 53,1

HÅP (medelvärde): 29,3
Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 55 procent

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal E-uppsatser: 3 män
Antal F-uppsatser: 1 kvinna, 1 man

Doktorander våren 2003

Antal registrerade doktorander: 1 kvinna och 1 man
Antal 50–100-procentigt aktiva doktorander: 2

Doktorsexamina 1993–2003

Antal doktorsexamina: 2 kvinnor, 2 män

Lärare våren 2003

Professor i arabiska, 100 procent (man)
Lektor 100 procent (man, fil.dr i arabiska)
Därutöver har man på timarvode anlitat två lektorer på 12 procent (kvinna, fil.dr. i arabiska) respektive 25 procent (man, fil.dr. i arabiska) samt en ”timlärare” (man) på 12 procent.

INDOLOGI (grund- och forskarutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 18
HÅS (medelvärde): 17,8
HÅP (medelvärde): 10,3
Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 58 procent

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal E-uppsatser: 4 män
Antal F-uppsatser: 0

Doktorander våren 2003

Antal registrerade doktorander: 3 kvinnor, 2 män
Antal 50–100-procentigt aktiva doktorander: 2

Doktorsexamina 1993–2003

Antal doktorsexamina: 1

Lärare våren 2003

Professor i indologi, 100 procent (man)
Lektor 100 procent (man, docent i indologi)
Byråsekreterare 85 procent** (man)
** I tjänsten ingår ca 15 procent undervisning i grundutbildningen.

Därutöver har en timanställd lärare (kvinna, fil.kand. i indologi, M.A.) undervisat på 5 procent samt en doktorand upp till 20 procent av sin doktorandanställning.

Uppsala universitet

ARABISKA (grundutbildning) och SEMITISKA SPRÅK (forskarutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 36

HÅS (medelvärde): 50

HÅP (medelvärde): 23,8

Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 48 procent

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal C-uppsatser: 4 kvinnor, 2 män

Antal D-uppsatser: 4 kvinnor, 1 man

Doktorander våren 2003

Antal registrerade doktorander: 6 kvinnor, 11 män

Antal 50–100-procentigt aktiva doktorander: 8

Doktorsexamina 1993–2003

Antal doktorsexamina: 1 kvinna, 8 män

Lärare våren 2003

Professor i semitiska språk, 50 procent (man, undervisar främst inom fo.utb. samt tjänstgör som prefekt 50 procent)

Lektor* 100 procent (kvinna, fil.dr. i arabiska)

Lektor** 50 procent (man, fil.dr. i semitiska språk)

*tjänstledig för forskning 50 procent

** helt tjänstledig 2003

Stora delar av undervisningen har vilat på timarvoderade lärare, förelädesvis doktorander inom ämnet.

ARAMEISKA/SYRISKA (grundutbildning till kandidatnivå)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 3

HÅS (medelvärde): 4

HÅP (medelvärde 2001/02): 2,4

Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 60 procent

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal C-uppsatser: 0

Lärare våren 2003

Lektor 33 procent (man, docent i semitiska språk, tjänstgör också som lektor i hebreiska och arameiska/syriska samt som studierektor 33procent)

Därutöver har en person med docentkompetens i semitiska språk samt doktorander i semitiska språk arbetat som timlärare.

ASSYRIOLOGI (grund- och forskarutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 4

HÅS (medelvärde): 11,7

HÅP (medelvärde): 6,1

Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 53 procent

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal C-uppsatser: 1 kvinna, 3 män

Antal D-uppsatser: 2 kvinnor, 3 män

Doktorander våren 2003

Antal registrerade doktorander: 1 man

Antal 50–100-procentigt aktiva doktorander: 1

Doktorsexamina 1993–2003

Antal doktorsexamina: 0

Lärare våren 2003

Professor i assyriologi, 100 procent* (man)

* Tjänstledig för forskning 50 procent

En arvoderad timlärare har biträtt professorn. Några utländska lektorsvikarier har också korttidsförordnats, främst för forskarutbildning/handledning.

HEBREISKA (grundutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 26

HÅS (medelvärde): 17,6

HÅP (medelvärde): 7,5

Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 43 procent

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal C-uppsatser: 2 kvinnor

Antal D-uppsatser: 3 kvinnor, 2 män

Lärare våren 2003

Professor i semitiska språk, 15 procent, (man, undervisar 60 procent i semitiska språk samt som prefekt)

Lektor 33 procent (man, docent i semitiska språk, tjänstgör också som lektor i arameiska/syriska 33procent samt som studierektor 33procent)
En hebreisktalande timanställd doktorand har ansvarat för de flesta kurserna i modern hebreiska.

HINDI (grundutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 23
HÅS (medelvärde): 18,6
HÅP (medelvärde): 6,0
Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 33 procent

Grundutbildningsexamina/upsatser 1999–2003

Antal C-upsatser: 1 kvinna
Antal D-upsatser: 0

Lärare våren 2003

Ämnet saknar fast tjänst. En adjunkt (kvinna, fil.kand. i hindi) var tidsbe-
gränsat anställd 100 procent under 6 månader våren 2003.

INDOLOGI (grund- och forskarutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 6
HÅS (medelvärde): 2,8
HÅP (medelvärde): 1,1
Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 41 procent

Grundutbildningsexamina/upsatser 1999–2003

Antal C-upsatser: 1 kvinna, 2 män
Antal D-upsatser: 1 kvinna, 1 man

Doktorander våren 2003

Antal registrerade doktorander: 2 kvinnor, 3 män
Antal 50–100-procentigt aktiva doktorander: 2

Doktorsexamina 1993–2003

Antal doktorsexamina: 0

Lärare våren 2003

Professor i indologi, 100 procent (kvinna*)

* Indologiprofessuren har ombenämnts till professur i Sydasiens språk och kultur och är sedan 2003-04-30 vakant/under tillsättning. Förutom indologi ingår Sydasienskunskap i professurens ansvarsområde.

Lektorn i jämförande indoeuropeisk språkforskning har ansvarat för sanskrit- och paliundervisningen inom sitt lektorat.

IRANSKA SPRÅK (grund- och forskarutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 18

HÅS (medelvärde): 20,4

HÅP (medelvärde): 9,1

Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 45 procent

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal C-uppsatser: 6 kvinnor, 3 män

Antal D-uppsatser: 3 kvinnor, 2 män

Doktorander våren 2003

Antal registrerade doktorander: 4 kvinnor, 8 män (OBS: En av doktoranderna har kurdiska som avhandlingsämne)

Antal 50–100-procentigt aktiva doktorander: 8

Doktorsexamina 1993–2003

Antal doktorsexamina: 2 kvinnor, 3 män

Lärare våren 2003

Professor i iranska språk, 100 procent (man*)

Lektor 100 procent (kvinna, docent i iranska språk)

* Professuren är under tillsättning sedan 2003-04-30.

Dessutom har doktorander och disputerade lärare undervisat på timbasis.

JÄMFÖRANDE INDOEUROPEISK SPRÅKFORSKNING (grund- och forskarutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 9

HÅS (medelvärde): 5,0

HÅP (medelvärde): 1,3

Prestationsgrad (HÅP/HÅS 2001/02): 25 procent

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal C-uppsatser: 1 man

Antal D-uppsatser: 0

Doktorander våren 2003

Antal registrerade doktorander: 1 kvinna, 1 man

Antal 50–100-procentigt aktiva doktorander: 2

Doktorsexamina 1993–2003

Antal doktorsexamina: 0

Lärare våren 2003

Lektor 100 procent* (kvinna, Dr.philos. i jämförande indoeuropeisk språkforskning)

* I lektoratet ingår även viss undervisning i indologi.

KURDISKA (grundutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 11

HÅS (medelvärde): 6,5

HÅP (medelvärde): 3,2

Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 49 procent

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal C-uppsatser: 0

Antal D-uppsatser: 0

Lärare våren 2003

Adjunkt 60 procent (man, fil.lic. i iranska språk)

SWAHILI (grundutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 24

HÅS (medelvärde): 17,9

HÅP (medelvärde): 8,9

Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 50 procent

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal C-uppsatser: 2 kvinnor, 3 män

Antal D-uppsatser: 2 kvinnor, 2 män

Lärare våren 2003

Lektor 100 procent, (man, docent i afrikanska språk)

SYDASIENKUNSKAP (grundutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: uppgifter saknas

HÅS (medelvärde): 5,8

HÅP (medelvärde): 1,8

Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 30 procent

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal C-uppsatser: 1 kvinna

Antal D-uppsatser: 0

Lärare våren 2003

Professuren i Sydasiens språk och kulturer (f.d. indologi särskilt sanskrit), som är under tillsättning sedan 2003-04-30 är knuten till denna utbildning.

En lärare (kvinna, fil. kand. i hindi) hade en tidsbegränsad anställning som adjunkt under våren 2003. Hon arbetar från och med juli 2003 på timarvodesbasis med språkundervisningen (hindi) och med samordning av de externa lärarnas undervisning i Sydasienkunskap. Viss undervisning i språk har även utförts av en doktorand i indologi.

TAMIL (grundutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 4

HÅS (medelvärde): 1,3

HÅP (medelvärde): 0,6

Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 45 procent

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal C-uppsatser: 0

Antal D-uppsatser: 0

Lärare våren 2003

Ämnet saknar fast tjänst. År 2003 ansvarade en doktorand i indologi för all undervisning på timbasis.

TURKISKA SPRÅK (grund- och forskarutbildning)

Studenter 2001/02

Antal registrerade studenter ht-02: 15

HÅS (medelvärde): 18,4

HÅP (medelvärde): 10,1

Prestationsgrad (HÅP/HÅS): 55 procent

Grundutbildningsexamina/ uppsatser 1999–2003

Antal C-uppsatser: 0

Antal D-uppsatser: 1 kvinna

Doktorander våren 2003

Antal registrerade doktorander: 1 man

(aktivitetsgrad okänd)

Doktorsexamina 1993–2003

Antal doktorsexamina: 0

Lärare våren 2003

Lektor 100 procent (kvinna, docent i turkiska språk)

Adjunkt 50 procent *(kvinna, doktorand och fil.kand. i turkiska språk).

En nyttillkommen professur i turkiska språk utlystes 2003 (besattes 1/1 2004)

*Sjukskriven under våren 2003, tjänstledig fram till 15/12 2003

Delkurser i tabellform för respektive lärosäte

Göteborg

Tabellerna redovisar delkurser/moment inom de kurser som leder fram till kandidat och/eller magisterexamen samt doktorsexamen.

Arabiska (grundutbildning)

Grundkurs arabiska	Fortsättningskurs arabiska	Fördjupningskurs arabiska	Kandidatkurs arabiska	Magisterkurs arabiska
Arabiska 1, 10 poäng*	Arabiska 1, 10 poäng**	Grammatik, 5 poäng	Klassisk prosa, 5 poäng	Introduktion till arabistiken, 4 poäng
Arabiska 2, 10 poäng*	Arabiska 2, 10 poäng**	Textkurs, modern standardarabiska, 6 poäng.	Klassisk poesi, 5 poäng	Arabisk fonetik, 2 poäng
		Klassisk arabiska, 5 poäng	Uppsats, 10 poäng	Språkhistoria och lingvistik, 2 poäng
		Koranen, 4 poäng		Dialektologi, 2 poäng
				Specialarbete, 10 poäng

* Delkurserna består av följande moment: den allmänna fonetikens grundbegrepp och terminologi; den moderna standardarabiskans fonologi; grundläggande terminologi inom morfologi och syntax.

** Delkurserna består av följande moment: repetition av standardarabiskans morfologi; övningar i dess syntax; översättningar till arabiska; läsning av moderna standardarabiska texter; muntliga och skriftliga översättningar till och från arabiska; konversationsövningar; övningar i att uppfatta talad och uppläst standardarabiska.

Arabiska (forskarutbildning)

Introduktion till arabistiken, 20 poäng
Allmän metodkurs, 5 poäng
Arabisk dialektologi, 15 poäng
Introduktion till ett annat semitiskt språk, 20 poäng
Specialkurs, 20 poäng

Hebreiska (grundutbildning)

Grundkurs hebreiska	Fortsättningskurs hebreiska	Fördjupningskurs hebreiska	Kandidatkurs hebreiska
Modern hebreiska 1, 10 poäng *	Hebreisk språkfärdighet, 10 poäng	Hebreisk språkfärdighet, 10 poäng	Fraseologi, modern prosa, mishnahebreiska, modern poesi, 10 poäng
Modern hebreiska 2, 10 poäng *	Textkurs, skrift & uttal, hebraistik, 10 poäng	Textkurs, bibelhebreiska, de semitiska språken, 10 poäng	Uppsats, 10 poäng

* Delkurserna omfattar följande moment: skrift- och ljudlära med tonvikt på glappet mellan skrift och uttal i modern hebreiska; kartläggning av rättstavningssystemet utifrån normalt israeliskt uttal; grundläggande vetenskaplig terminologi inom fonologi, morfologi och syntax; genomgång av den moderna hebreiskans fonologiska, morfologiska och syntaktiska grundstrukturer; ordbildningssystemet; övningar i skriftlig och muntlig översättning till och från modern hebreiska; färdighet i att använda olika typer av hebreiska lexikon.

Afrikanska språk (forskarutbildning)

(Forskningsförberedande kurs, 20 poäng)
Teori och metod, 10 poäng
De afrikanska språken, 10 poäng
Ett afrikanskt språk, 20 poäng
Språkbeskrivning, 5 poäng
Afrikansk sociolingvistik, 10 poäng
Valfri kurs, 5 poäng

Lund

Tabellerna redovisar delkurser/moment inom de kurser som leder fram till kandidat och/eller magisterexamen. Tabell för den nya utbildningsplanen för semitiska språk saknas (utbildningens form och innehåll beskrivs dock i bedömargruppens rapport).

Arabiska (grundutbildning)

Modern standardarabiska (1–40 poäng)	Modern standardarabiska (41–60 poäng)	Modern standardarabiska (61–80 poäng)	Modern standardarabiska (81–100 poäng)
Introduktionskurs, 5 poäng	Tidningstext och grammatik, 5 poäng	Text, 5 poäng	Praktisk språkfärdighet, 5 poäng
Nybörjarkurs 1, 10 poäng	Muntlig och skriftlig språkfärdighet, 5 poäng	Muntlig och skriftlig språkfärdighet, 5 poäng	Arabisk språkhistoria, 5 poäng
Muntlig och skriftlig språkfärdighet, 10 poäng	Modern arabisk skönlitteratur, 5 poäng	Examensuppsats, 10 poäng	Examensuppsats, 10 poäng
Nybörjarkurs 2, 10 poäng	Arabisk fackprosa och realia, 5 poäng		
Text och realia, 5 poäng			

Hebreiska (grundutbildning)

Modern hebreiska (1–40 poäng)	Modern hebreiska (41–60 poäng)	Modern hebreiska (61–80 poäng)	Modern hebreiska (81–100 poäng)
Introduktionskurs, 5 poäng	Tidningstext och grammatik, 5 poäng	Text, 5 poäng	Praktisk språkfärdighet, 5 poäng
Nybörjarkurs 1, 10 poäng	Muntlig och skriftlig språkfärdighet, 5 poäng	Muntlig och skriftlig språkfärdighet, 5 poäng	Hebreisk språkhistoria, 5 poäng
Muntlig och skriftlig språkfärdighet, 10 poäng	Modern hebreisk skönlitteratur, 5 poäng	Examensuppsats, 10 poäng	Examensuppsats, 10 poäng
Nybörjarkurs 2, 10 poäng	Hebreisk fackprosa och realia, 5 poäng		
Text och realia, 5 poäng			

Mellanösternkunskap (grundutbildning)

Mellanösternkunskap (1–20 poäng)	Mellanösternkunskap (21–40 poäng)	Mellanösternkunskap, kandidatkurs (41–60 poäng)	Mellanösternkunskap, magisterkurs (61–80 poäng)
Mellanöstern och dess historia, 5 poäng	Mellanösterns tidiga historia och islams formativa period, 5 poäng	Teori och metod, 5 poäng	Specialkurs*, 5 poäng
Religion och kultur i Mellanöstern, 5 poäng	Mellanösternpolitik, 5 poäng	Ämnesinriktad fördjupning, 5 poäng	Projektarbete, 5 poäng
Den politiska utvecklingen i de enskilda länderna, 5 poäng	Kultur och samhälle i Mellanöstern, 5 poäng	Examensuppsats, 10 poäng	Examensuppsats, 10 poäng
Samhälls- och näringsliv i Mellanöstern, 5 poäng	Självständigt arbete, 5 poäng		

* Avsedd att bilda underlag för såväl projektarbete som för examensuppsats. Någon av följande inriktningar väljs: modern historia, statsvetenskap, ekonomi, sociologi/socialantropologi och juridik.

Stockholm

Tabellerna redovisar delkurser/moment inom de kurser som leder fram till kandidat- och/eller magisterexamen samt doktorexamen.

Arabiska (grundutbildning)

Grundkurs i arabiska, 20 poäng	Fortsättningskurs i arabiska, 20 poäng	Påbyggnads-kurs i arabiska, 20 poäng	Fördjupningskurs I i arabiska, 20 poäng	Fördjupningskurs 2 i arabiska, avseende kandidat-examen, 20 poäng	Magisterkurs i arabiska, 20 poäng
Språkvetenskapliga och vetenskapsteoretiska elementa, 3 poäng	Realia, 3 poäng	Realia, 5 poäng	Arabistik, 4 poäng	Genrekännedom inom arabisk filologi, 5 poäng	Textkurs, 5 poäng
Realia, 3 poäng	Grammatik, 6 poäng	Modern standardarabiska, 5 poäng	Klassisk arabiska, 4 poäng	Språkvetenskaplig teori och metod, 5 poäng	Arabisk språkhistoria, 5 poäng
Modern standardarabiska I, 2 poäng	Textläsning, 6 poäng	Språkfärdighet, 5 poäng	Modern standardarabiska, 6 poäng	Specialarbete, 10 poäng	Specialarbete, 10 poäng
Modern standardarabiska 2, 8 poäng	Språkfärdighet, 5 poäng	Arabiskt tal-språk, 5 poäng	Skriftlig språkfärdighet, 6 poäng		
Språkfärdighet, 4 poäng					

Arabiska (forskarutbildning)

Textkurs i litterär arabiska, 20 poäng
Introduktion till ytterligare ett semitiskt språk, 10 poäng
Paleografi, textutgivning och textkritik, 5 poäng
Moderna arabiska språkformer, 5 poäng

Indologi (grundutbildning)

Forn- och medelindisk inriktning

Grundkurs i indologi, 20 poäng	Fortsättningskurs i indologi, 20 poäng	Påbyggnadskurs i indologi, 20 poäng	Fördjupningskurs I i indologi, 20 poäng	Fördjupningskurs 2 i indologi avseende kandidatexamen, 20 poäng	Magisterkurs i indologi, 20 poäng
Språkvetenskapliga och vetenskapsteoretiska elementa, 3 poäng	Kulturhistoria 2, 5 poäng	Sanskrit: textkurs 2: skönlitterär text, 15 poäng	Sanskrit: textkurs 3: vetenskaplig text, 10 poäng	Medelindiska språk: grammatik och text, 10 poäng	Vediska: grammatik och text, 6 poäng
Språkhistorisk orientering, 2 poäng	Sanskrit: grammatik och övningar 2, 10 poäng	Litteraturvetenskaplig realia, 5 poäng	Bibliografi, dokumentation och terminologi, 7 poäng	Kandidatuppsats, 10 poäng	Jämförande indoeuropeisk språkforskning, 4 poäng
Kulturhistoria 1, 5 poäng	Sanskrit: textkurs 1: episk text, 5 poäng		Seminarieuppgift, 3 poäng		Magisteruppsats, 10 poäng
Sanskrit: skrift och fonetik, 2 poäng					
Sanskrit: grammatik och övningar 1, 8 poäng					

Nyindisk inriktning, hindi

Grundkurs i indologi, 20 poäng	Fortsättningskurs i indologi, 20 poäng	Påbyggnadskurs i indologi, 20 poäng	Fördjupningskurs I i indologi, 20 poäng	Fördjupningskurs 2 i indologi, avseende kandidatexamen, 20 poäng	Magisterkurs i indologi, 20 poäng
Språkvetenskapliga och vetenskapsteoretiska elementa, 3 poäng	Kulturhistoria 2, 5 poäng	Hindi: skönlitterär text, 10 poäng	Klassisk hindi: grammatik och text, 10 poäng	Hindi: textkurs, 10 poäng	Annat nyindiskt språk: grammatik och text, 6 poäng
Språkhistorisk orientering, 2 poäng.	Hindi: grammatik och text 2, 5 poäng	Litteraturvetenskaplig realia, 5 poäng	Bibliografi, dokumentation och terminologi, 7 poäng	Kandidatuppsats, 10 poäng	Jämförande nyindisk språkforskning, 4 poäng
Kulturhistoria 1, 5 poäng	Hindi: språkfärdighet 1, 5 poäng	Hindi: språkfärd. 2, 5 poäng	Seminarieuppgift, 3 poäng		Magisteruppsats, 10 poäng
Hindi: skrift och fonetik, 2 poäng	Textkurs, 5 poäng				
Hindi: grammatik och text 1, 8 poäng					

Indologi (forskarutbildning)

Alternativ A: Forn- och medelindisk inriktning

Textkurs i sanskrit, 10 poäng
Textkurs i medelindiska, 10 poäng
Kurs i nyindiskt språk, 10 poäng
Valfri specialkurs, 20 poäng
Vetenskapsteori, 5 poäng
Litteraturvetenskaplig teori och metod eller språkvetenskaplig teori och metod, 5 poäng

Alternativ B: Nyindisk inriktning: hindi eller bengali

Textkurs i hindi eller bengali, 10 poäng
Textkurs i klassisk hindi eller medelbengali, 10 poäng
Kurs i sanskrit, 10 poäng
Valfri specialkurs, 20 poäng
Vetenskapsteori, 5 poäng
Litteraturvetenskaplig teori och metod eller språkvetenskaplig teori och metod, 5 poäng

Uppsala

Tabellerna redovisar delkurser/moment inom de kurser som leder fram till kandidat och/eller magisterexamen samt doktorsexamen.

Arabiska (grundutbildning)

Baskurs arabiska A	Fortsättningskurs arabiska B	Fortsättningskurs arabiska C 2	Fortsättningskurs arabiska D I	Fortsättningskurs arabiska C/D
Grundkurs i modern standardarabiska, 10 poäng	Interpretation av standardarabiska texter, 10 poäng	Tolkning av arabisk prosa, 5 poäng	Avancerad arabisk textinterpretation, 10 poäng	Tolkning av arabisk prosa, 5 poäng
Fördjupad grundkurs i modern standardarabiska, 5 poäng	Interpretation av klassiska arabiska prosatexter, 5 poäng	Introduktion till nutida arabiska dialekter, 5 poäng	Examensarbete, 10 poäng	Tolkning av arabisk poesi, 5 poäng
Realia 1, 5 poäng	Realia 2, 5 poäng	Examensarbete, 10 poäng		Avancerad arabisk textinterpretation, 10 poäng
				Examensarbete, 20 poäng

Arameiska/syriska (grundutbildning)

Baskurs arameiska/syriska A	Fortsättningskurs arameiska/syriska B	Fortsättningskurs arameiska/syriska C
Grundkurs i klassisk syriska, 10 poäng	Syrisk text, 10 poäng	Tolkning av klassisk syrisk prosa, 5 poäng
Elementär syrisk textinterpretation, 5 poäng	Arameiska, 5 poäng	Introduktion till turoyo alt. introduktion till medel- och senarameiska texter, 5 poäng
Syriska realia 1, 5 poäng	Syriska realia 2, 5 poäng	Examensarbete, 10 poäng

Assyriologi (grundutbildning)

Baskurs assyriologi A	Forts.kurs assyriologi B	Forts.kurs assyriologi C 2	Forts.kurs assyriologi D
Det mesopotamiska samhället 1, 5 poäng	Standardbabylonisk text, 5 poäng	Akkadisk text, 5 poäng	Fördjupningskurs, 10 poäng **
Akkadiska, 10 poäng	Sumeriska 1, 5 poäng	Valfri kurs, 5 poäng *	Examensarbete, 10 poäng
Valfri kurs, 5 poäng *	Valfri kurs, 5 poäng *	Examensarbete, 10 poäng	
	Valfri kurs, 5 poäng *		

* Efter intresseinriktning och med hänsyn tagen till vilka kurser det ges undervisning i den aktuella terminen väljer studenten i samråd med examinator någon av ett antal valfria delkurser som studenten inte tidigare läst.

** Med hänsyn tagen till vilka kurser det ges undervisning i den aktuella terminen väljer studenten i samråd med examinator antingen två tidigare inte lästa, något utökade, valfria delkurser eller också upprättas en individuell kurs.

Hebreiska (grundutbildning)

Klassisk inriktning

Baskurs hebreiska A I	Fortsättningskurs hebreiska B I	Fortsättningskurs hebreiska C I
Grundkurs i bibelhebreiska 1, 10 poäng	Bibelhebreisk prosa och poesi, 5 poäng	Fördjupningskurs i hebreiska, 5 poäng
Grundkurs i bibelhebreiska 2, 5 poäng	Efterbiblisk hebreisk text alt. bibelhebreisk syntax och stilistik, 5 poäng	Tolkning av hebreisk text alt. targum- och talmudarameiska, 5 poäng
Realia 1, 5 poäng	Arameiska, 5 poäng	Examensarbete, 10 poäng
	Realia 2, 5 poäng	

Modern inriktning

Baskurs hebreiska A 2	Fortsättningskurs hebreiska B 2	Fortsättningskurs hebreiska C 2
Grundkurs i nutida hebreiska 1, 10 poäng	Grundkurs i nutida hebreiska 2, 10 poäng	Fördjupningskurs i hebreiska, 5 poäng
Nutida hebreisk text med språkfärdighets-övningar, 5 poäng	Nutida hebreisk prosa och poesi, 5 poäng	Tolkning av modern hebreisk prosa, 5 poäng
Realia 1, 5 poäng	Realia 2, 5 poäng	Examensarbete, 10 poäng

Fortsättningskurs hebreiska D	Fortsättningskurs hebreiska C/D
Avancerad analys av klassiska och moderna texter, 10 poäng	Fördjupningskurs i hebreiska, 5 poäng
Examensarbete, 10 poäng	Tolkning av modern hebreisk prosa alt. tolkning av hebreisk text alt. targum- och talmudarameiska, 5 poäng
	Avancerad analys av klassiska och moderna texter, 10 poäng
	Examensarbete, 20 poäng

Hindi/Sydasienkunskap* (grundutbildning)

Baskurs hindi A	Fortsättningskurs hindi B	Fortsättningskurs hindi C	Fortsättningskurs hindi D
Hindi i dess sydasiatiska kontext, 4 poäng *	Grammatik, 5 poäng *	Hindi som mediaspråk, 5 poäng	Hindi ur språkhistoriskt perspektiv, 5 poäng
Introduktion till hindi, 8 poäng *	Moderna hinditexter, 10 poäng *	Hindi ur stilistiskt perspektiv, 5 poäng	Moderna och klassiska hinditexter, 5 poäng
Indiens kulturhistoria alt. introduktion i Syd-asienkunskap, 8 poäng	Aktiv språkfärdighet, 5 poäng *	Examensarbete, 10 poäng	Examensarbete, 10 poäng

* Kurser som ingår i magisterutbildningen i Sydasienskunskap.

Indologi (grundutbildning)

Baskurs indologi A	Fortsättningskurs indologi B	Fortsättningskurs indologi C	Fortsättningskurs indologi D
Textexplikation i sanskrit, 10 poäng	Textexplikation i sanskrit, 10 poäng	Explikation av vediska, klassiska och medelindiska texter, 10 poäng	Textkurs i sanskrit, pali eller prakrit, 5 poäng
Sanskritgrammatik, 5 poäng	Sanskritgrammatik, 5 poäng	Examensarbete, 10 poäng	Hindi eller annat nyindoariskt språk: grammatik och textexplikation, 5 poäng
Indiens kulturhistoria, 5 poäng	Introduktion i pali, 5 poäng		Examensarbete, 10 poäng

Iranska språk (grundutbildning)

Baskurs iranska språk A	Fortsättningskurs iranska språk B	Fortsättningskurs iranska språk C 3	Fortsättningskurs iranska språk D I	Fortsättningskurs iranska språk D 2 språkhistorisk inriktning
Persisk grammatik, 5 poäng	Persisk grammatik, 5 poäng	Persisk grammatik och språkfärdighet, 5 poäng	Persiska texter, 5 poäng	Medeliranska, 5 poäng
Persisk språkfärdighet, 5 poäng	Persisk språkfärdighet, 5 poäng	Persiska texter, 5 poäng	Medelpersiska med ny- och medeliransk historisk grammatik, 5 poäng	Avestiska med orientering i jämförande indoeuropeisk språkforskning, 5 poäng
Persiska texter, 5 poäng	Persiska texter, 5 poäng	Examensarbete, 10 poäng	Examensarbete, 10 poäng	Examensarbete, 10 poäng
Iranska realia, 5 poäng	Iranska realia, 5 poäng			

Jämförande indoeuropeisk språkforskning (grundutbildning)

Baskurs jämförande indoeuropeisk språkforskning A	Fortsättningskurs jämförande indoeuropeisk språkforskning B	Fortsättningskurs jämförande indoeuropeisk språkforskning C 1	Fortsättningskurs jämförande indoeuropeisk språkforskning D
Introduktion till jämförande indoeuropeisk språkvetenskap, 5 poäng	Vediska, 10 poäng	Språkhistorisk introduktion i ett indoeuropeiskt fornspråk, 5 poäng	Språkhistorisk introduktion i ett indoeuropeiskt fornspråk, 5 poäng
Indoeuropeisk språkstruktur 1, 5 poäng	Jämförande indoeuropeisk språkvetenskap, 5 poäng	Annat indoeuropeiskt språk alt. fördjupningskurs * i tidigare läst indoeuropeiskt fornspråk, 5 poäng **	Fördjupningskurs i ett tidigare läst indoeuropeiskt fornspråk alt. introduktion i ett annat indoeuropeiskt språk, 5 poäng ***
Sanskrit, 10 poäng	Introduktion i ett annat indoeuropeiskt språk, 5 poäng	Examensarbete, 10 poäng	

* ges vid annan språkinstitution

** Alt. fördjupade studier i ett tidigare studerat språks historia och förhistoria samt textläsning, 5 poäng.

*** Alt. introduktion och grundläggande kunskaper i ett annat indoeuropeiskt fornspråk som tidigare ej studerats; ges vid annan språkinstitution.

Kurdiska (grundutbildning)

Baskurs kurdiska A	Fortsättningskurs kurdiska B	Fortsättningskurs kurdiska C 2	Fortsättningskurs kurdiska D
Grammatik och textexplikation 1, 6 poäng	Grammatik och textexplikation 1, 5 poäng	Klassisk kurdiska, inkl. elementär persisk och arabisk grammatik, 3 poäng	Moderna och klassiska kurdiska texter, 5 poäng
Språkfärdighet 1, 2 poäng	Muntlig och skriftlig språkfärdighet 1, 2 poäng	Moderna och folkloristiska kurdiska texter, 5 poäng	Kurdiska dialekter, 5 poäng
Kurdiska realia 1, 2 poäng	Kurdiska realia 1, 2 poäng	Kurdiska realia, 2 poäng	Examensarbete, 10 poäng
Grammatik och textexplikation 2, 5 poäng	Grammatik och textexplikation 2, 5 poäng	Examensarbete, 10 poäng	
Språkfärdighet 2, 2 poäng	Muntlig och skriftlig språkfärdighet 2, 2 poäng		
Kurdiska realia 2, 3 poäng	Kurdiska realia 2, 3 poäng		

Swahili (grundutbildning)

Baskurs swahili A	Fortsättningskurs swahili B	Fortsättningskurs swahili C 2	Fortsättningskurs swahili D
Inledning till swahilistudiet, 10 poäng	Swahiligrammatik, 4 poäng	Swahilingvistik samt allmän bantuistik, 5 poäng	Bantuistik, 5 poäng
Textkurs, 5 poäng	Modern litterär och administrativ swahili, 4 poäng	Skrivkurs, 5 poäng	Textkurs, 5 poäng
Realiakurs, 5 poäng	Swahililitteratur, 4 poäng	Examensarbete, 10 poäng	Examensarbete, 10 poäng
	Modernt talspråk, 4 poäng		
	Swahilikultur och civilisation, 4 poäng		

Tamil (grundutbildning)

Baskurs tamil A	Fortsättningskurs tamil B	Fortsättningskurs tamil C	Fortsättningskurs tamil D 1, modern inriktning	Fortsättningskurs tamil D 2, klassisk inriktning
Grammatik, 5 poäng	Introduktion i forn- och medelindisk filologi, 2 poäng	Grammatik, 5 poäng	Moderna tamiltexter, 5 poäng	Tamiltexter, 5 poäng
Textexplikation, 7 poäng	Grammatik, 4 poäng	Textexplikation, 5 poäng	Grammatik och språkhistoria, 5 poäng	Grammatik och språkhistoria, 5 poäng
Språkfärdighet, 3 poäng	Modern tamil, textexplikation, 5 poäng	Examensarbete, 10 poäng	Examensarbete, 10 poäng	Examensarbete, 10 poäng
Realia, 5 poäng	Klassisk tamil, textexplikation, 5 poäng			
	Realia, 4 poäng			

Turkiska språk (grundutbildning)

Baskurs turkiska språk A	Fortsättningskurs turkiska språk B	Fortsättningskurs turkiska språk C	Fortsättningskurs turkiska språk D
Turkietturkiskans struktur, 10 poäng	Textkurs I, 10 poäng	Turkologi, 10 poäng	Textkurs, 10 poäng
Textkurs, 5 poäng	Turkisk litteratur, 5 poäng	Examensarbete, 10 poäng	Examensarbete, 10 poäng
Turkiska realia, 5 poäng	Turkisk lingvistik, 5 poäng		

Forskarutbildning

Assyriologi (forskarutbildning)

Kurser med kilskriftstexter från de viktigaste perioderna från akkadiskan. De viktigaste texttyperna förutsätts ingå, 15–35 poäng
Kurser med kilskriftstexter från de viktigaste perioderna från sumeriskan. De viktigaste texttyperna förutsätts ingå, 5–25 poäng
Kurser med fördjupning inom historia, arkeologi, kultur och religion inom Främre Orientens äldre kulturer, 10–20 poäng

Kurser inom andra fornspråk i Främre Orienten kan ingå.

Indologi, särskilt sanskrit (forskarutbildning)

Allmän läskurs, texter från följande genrer bör ingå: vediska texter, episka texter, puranatexter, shastratexter, kavya och drama, kommentartexter, pali och prakrit, därutöver ett antal vetenskapliga monografier med anknytning till de lästa texterna och några monografier och grammatikor med språkhistorisk inriktning, 40 poäng
Speciell läskurs, med direkt anknytning till det valda avhandlingsämnet, 20 poäng

Iranska språk (forskarutbildning)

Kurser i de västiranska medel- och fornspråk som ej lästs för grundexamen, 20 poäng
Utvidgad kurs i ett iranskt språk, 20 poäng
Kurs i jämförande iransk språkvetenskap, 10 poäng
Realikurs omfattande läsning av representativa översiktsverk i politisk historia, litteraturhistoria och religionshistoria samt några specialverk, 10 poäng

Jämförande indoeuropeisk språkforskning (forskarutbildning)

Allmän läskurs, a) texter på fornspråk och b) vetenskapliga monografier och artiklar, 40 poäng
Speciell läskurs, med direkt anknytning till det valda avhandlingsämnet, 20 poäng

Semitiska språk (forskarutbildning)

Den allmänna läskursen för forskarutbildning som avses avslutas med doktorexamen bör innefatta följande kurser:

Kurs 1. Arabiska = baskurs Arabiska A, 20 poäng eller Hebreiska A1 klassisk inriktning, 20 poäng eller Hebreiska A2, modern inriktning, 20 poäng (genomgås av den som ej har dessa kurser i grundexamen) eller kurs i annat semitiskt språk, 20 poäng, som inte medtagits i grundexamen eller specialkurser i Mellanösternkunskap (med t.ex. litteraturvetenskaplig, religionshistorisk, antropologisk, ekonomisk eller samhällsvetenskaplig inriktning), om tillsammans 20 poäng
Kurs 2. Ytterligare ett semitiskt språk, som inte lästs i grundutbildningen (t.ex. arameiska/syriska, hebreiska, etiopiska eller akkadiska), 5 poäng
Kurs 3. Jämförande semitisk språkvetenskap, 5 poäng
Kurs 4. Ett huvudspråk, antingen arabiska eller hebreiska, med läsning av ca 800 sidor text från olika perioder och av skiftande litterär karaktär, 20 poäng, eller en specialkurs i ett annat semitiskt språk som görs upp i samråd med handledare, 20 poäng, eller en större, allmän kurs i komparativ semitistik (i tillägg till föregående 5-poängskurs), 20 poäng
Kurs 5. Realia med läsning av representativa översiktsverk i det semitiska språkområdets politiska historia, litteraturhistoria och religionshistoria samt några specialverk, 10 poäng

Turkiska språk (forskarutbildning)

Fyra kurser i turkiska språk som ej lästs för grundexamen, varav en i fornturkiska, 20 poäng
Utvidgad kurs i ett turkiskt språk, 20 poäng
Kurs i jämförande turkisk språkvetenskap, 10 poäng
Realia kurs omfattande läsning av representativa översiktsverk i allmän historia, litteraturhistoria och kulturhistoria samt några specialverk, 10 poäng

